

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ENSTİTÜSÜ**

**FİLİSTİN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ (FETİH)
İÇERİSİNDEKİ İÇ REKABET DİNAMİKLERİNİN
ÖRGÜTÜN SİYASİ ROLÜNE ETKİSİ
2004-2017**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mamon ABU JARAD

Enstitü Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yıldırım TURAN

AĞUSTOS – 2020

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ENSTİTÜSÜ**

**FİLİSTİN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ (FETİH)
İÇERİSİNDEKİ İÇ REKABET DİNAMİKLERİNİN
ÖRGÜTÜN SİYASİ ROLÜNE ETKİSİ
2004-2017**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mamon ABU JARAD

Enstitü Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yıldırım TURAN

AĞUSTOS – 2020

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mamoun ABU JARAD

21/08/2020

TEŐEKKÖR

Öncelikle; benim yüksek eğitime devam edebilmem için kendilerine uzak kalmamı göze alan aileme en güzel teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, danışmalık süresi içerisinde bana destek veren Doç. Dr. Yıldırım TURAN hocama ve yüksek lisans programında derslerini aldığım bütün öğretim üyelerine teşekkür ve minnetlerimi sunarım.

Mamoun ABU JARAD

21/08/2020

Tezin Başlığı: Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih) İçerisindeki İç Rekabet Dinamiklerinin Örgütün Siyasi Rolüne Etkisi 2004-2017	
Tezin Yazarı: Mamoun Y. M. ABU JARAD	Danışman: Doç. Dr. Yıldırım TURAN
Kabul Tarihi: 21 Ağustos 2020	Sayfa Sayısı: 7 (ön kısım) +116 (tez)
Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları	
<p>Fetih hareketi, Filistin halkının siyasi tarihinde etkili ve önemli rol oynayan en önemli Filistin siyasi partilerinden biridir. Fetih'in kuruluşundan bu yana en önemli siyasi özelliklerinden biri, iktidar merkezleri arasındaki iç rekabettir. İç rekabeti beslemeye katkıda bulunan faktörler iki ana bölüme ayrılabilir: Bunlardan ilki, Arap devletlerinin Fetih içinde bu ülkelere sadık olan destek grupları ve unsurları aracılığıyla Fetih'i etkileyerek Filistin ulusal hareketini kontrol etme arzusu gibi dışsaldır.</p> <p>İkinci faktör içseldir ve Fetih hareketi ve siyasi gelişimi ile ilgilidir. Hareket, Fetih'ten önce var olan ve farklı ideoloji ve örgütlenme ve çalışma yöntemlerini benimseyen bir dizi Filistin grubunun birleşmesi sonucu kuruldu. Bu, hareket içindeki iç rekabetin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.</p> <p>Fetih hareketindeki zayıf örgütsel yapısı da bu gruplar arasındaki rekabeti daha da artırdı ve Fetih'teki iç rekabet üç temel aşamadan geçti: ilk aşama Fetih'in kurulmasından 1993'te Oslo anlaşmasının imzalanmasına kadar, ikinci aşama, Oslo anlaşmasının imzalanması ve 1993'te Filistin Otoritesinin kurulmasıyla 2004'te Yasser Arafat'ın ölümüne kadar, üçüncü aşama ise Yasser Arafat'ın ölümünden (2004), Fetih hareketinin 7. konferansına (2017) kadar. Bu aşamaya Cumhurbaşkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki yoğun rekabet damgasını vurdu.</p> <p>Bu çalışma, Fetih hareketindeki iç rekabetin doğasını ve onu etkileyen faktörleri, üç bölüm şeklinde ele almaktadır. İlk bölüm Fetih hareketinin siyasi rolü kavramını ele alırken, ikinci bölüm Fetih hareketindeki iç rekabetini, üçüncü bölüm ise iç rekabetin Fetih'in (2004-2017) siyasi rolü üzerindeki etkisini ele almaktadır. Çalışma birkaç sonuçla ortaya çıktı, en önemlisi, Fetih hareketi içindeki siyasi rekabetin, siyasi performansı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu ve bunun çeşitli siyasi haklarda görülebileceğidir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Filistin, Filistin meselesi, Fetih hareketi, İç rekabet.	

Title of the Thesis: The Effect of Internal Competition Dynamics within the Palestinian National Liberation Movement (Fatah) on the Political Role of the Organization 2004-2017

Author: Mamoun Y. M. ABU JARAD   **Supervisor:** Assoc. Prof. Dr. Yıldırım TURAN

Acceptance Date: 21 August 2020   **Nu. of Pages:** 7 (pre text)+ 116 (thesis)

Department: Middle Eastern Studies

The Fatah movement is one of the most important Palestinian political parties that have played an influential and important role in the political history of the Palestinian people. One of the most important political characteristics of Fatah since its inception is the internal competition between the centers of power. The factors that contributed to nurturing internal competition can be divided into two main parts: The first is external, such as the desire of Arab states to control the Palestinian national movement by influencing Fatah through supporting groups and elements within Fatah that are loyal to these countries.

The second factor is internal and is related to the Fatah movement and its political development. The movement was established as a result of the union of a number of Palestinian groups that existed before Fatah, and adopts different ideologies and methods of organization and work. This has contributed to the strengthening of the internal competition in the movement.

The weak organizational structure in the Fatah movement has also exacerbated the competition between these groups, and the internal competition in Fatah went through three basic stages: the first stage extended from the establishment of Fatah to the signing of the Oslo agreement in 1993, the second stage started by the signing of the Oslo agreement and the establishment of the Palestinian Authority in 1993 until the death of Yasser Arafat in 2004, while the third stage spanned from Yasser Arafat's death in 2004 until 2017, the year when Fatah held its seventh congress. This stage was marked by intense competition between President Mahmoud Abbas and Muhammad Dahlan.

This study sought to understand the nature of internal competition in the Fatah movement and the factors affecting it, going through three chapters, the first chapter touched on the nature of the political role of Fatah, the second chapter examined the internal competition in the movement, while the third chapter dealt with the impact of internal competition on the political role of Fatah during the period (2004-2017). The study came out with several conclusions, most importantly is that the political competition within the Fatah movement has had a negative impact on its political performance, which can be witnessed in several political entitlements.

Key Words: Palestine, the Palestinian issue, the Fatah movement, internal competition

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: FETİH HAREKETİ’NİN SİYASİ ROL KONSEPTİ	6
1.1. Fetih Hareketi’nin İdeolojik Kimliği	6
1.1.1. Fetih Hareketi’nin Siyasî Düşüncesinde Silahlı Direniş ve Barış Süreci	7
1.1.2. Fetih Hareketi’nin Sosyal ve Ekonomik Düşünceleri.....	12
1.2. Fetih Hareketi’nde Direnişten Barışa geçiş	15
1.2.1. Silahlı Mücadele Seçeneğinin 1965-1987	16
1.2.2. Silahlı Mücadeleyi Bırakmak ve Barış Sürecine Başlamak 1987-2017.....	18
1.3. Örgütsel Boyut	21
1.3.1. Fetih Hareketi’nin Örgütsel Yapısı Fikri Temelleri	22
1.3.2. Fetih Hareketi’nin Örgütsel Yapısı	23
BÖLÜM 2: FETİH HAREKETİ’NDE İÇ REKABETİ (2004-2017)	28
2.1. Fetih Hareketi’nde İç Rekabetin Tarihsel Arka Planı	28
2.1.1. İlk günden Oslo Anlaşmasına Kafar.....	29
2.1.2. Oslo Anlaşmasından Yaser Arafat’ın Vefatına Kadar	33
2.2. Fetih’in iç Rekabetine Örnekler	38
2.2.1. Mervan Barguti ve Mahmud Abbas’ın Mücadelesi (2004-2007)	39
2.2.2. Mohammed Dahalan ve Mahmud Abbas’ın Mücadelesi (2007-2017)	43
2.3. Fetih Hareketi’in İç Rekabetinde Dış Faktörlerin Etkisi	52
2.3.1. Mahmut Abbas'ın İktidarını Güçlendirmek.....	54
2.3.2. Mohammed Dahlan: Yeniden Doğmak.....	55
BÖLÜM 3: İÇ REKABETİN EL FETİH’İN SİYASİ ROLÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2004-2017)	57
3.1. Fetih Hareketi İç Rekabetinin Siyasi Etkileri (2004-2017)	57
3.1.1. Seçime Etkisi	58
3.1.2. Hamas İle İlişisine Yansıması	65
3.2. İç Rekabetinin Fetih Hareketi’nin Örgütsel Yapısına Yansıması	71
3.2.1. Mervan Barguti dönemi.....	71
3.2.2. Mohammed Dahlan dönemi	72

3.3. İç Rekabetinin Fetih Hareketi'nin Siyasi Düşüncesine Yansıması	77
3.3.1. Barış Sürecine Yönelik Tutum	77
3.3.2. Direncin Konumu	79
3.3.3. Filistin Siyasi Sisteminde Reform	81
SONUÇ	86
KAYNAKÇA.....	90
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR

AB	: Arap Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
FDHKC	: Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi
Fetih	: Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FİCH	: Filistin İslami Cihad Hareketi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FUBH	: Filistin Ulusal Birlik Hükümeti
FUY	: Filistin Ulusal Yönetimi
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi
PNC	: Filistin Ulusal Konseyi
SSCB	: Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WAFA	: Filistin Haber ve Enformasyon Ajansı

GİRİŞ

Siyasî rekabet, herhangi bir siyasî alan sınırları içerisinde meydana gelen tanıdık olgular bütünüdür. Siyaset oyuncularının arasında yaşanan çıkar çatışmalarına ek olarak, her cihetten savunulan görüşler arasındaki farklılıklar ve bu farklılıklardan doğan çeşitlilik; siyasî örgütlenmeler ve belli başlı gruplaşmalar, siyasî rekabet durumunun devam etmesi ve büyümesi için temel bir gerekçedir.

Fetih Hareketi, içinde güç merkezlerini barındırmaktadır. Bu güç merkezleri arasında her zaman içe dayalı siyasî rekabet vardır. Bu durum Fetih Hareketinin aldığı siyasî kararlarda etkili olmuştur. Fetih Hareketi, siyasî tarihinin ve gelişiminin temel özelliği, esasen siyasî oluşumunun doğası gereği olan iç rekabeti doğurmaktadır. Fetih Hareketinin siyasî grupların çeşitli ideolojik ve mekânsal geçmişlere sahip olan yapısı, bu hareketin iç örgütsel ilişkilerinin, hareket biçiminin düzeni üzerinde etkili olmuştur. Arap ülkelerinin birbirleriyle rekabeti ve her Arap ülkesinin Filistin davasında kendi çıkarına hizmet edecek bir ajan bulma arzusu, iç rekabet sürecinin şiddetlenmesine etki etmiştir. Özellikle Fetih Hareketi, Filistin siyasî hareketlerinin en büyüklerinden biri olduğu için, Fetih Hareketi içinde bir dayanak bulmak, bu güçlerin birincil hedefi haline gelmiştir. Ve bu da Fetih Hareketinde bu ülkelerin istekleri doğrultusunda iç rekabet sürecinde bir artışa yol açmıştır. Bu, Fetih'in 1993 Oslo Anlaşmalarından sonra 1967'de işgal edilen Filistin topraklarına dönüşüne giden dönemde açıkça gösterilmiştir.

Fetih Hareketindeki iç rekabet, 1993 Oslo Anlaşması'nın imzalanmasından başlayarak Fetih Hareketinin işgal altındaki bölgelere geri dönüşü, uluslararası eylemin önceki aşamalara kıyasla azaldığı yeni bir aşama sürecini oluşturmaktadır. Geri dönen kadrolar ve 1967'de işgal altındaki bölgelerde yaşayan kadrolar arasında, ağırlıklı olarak gençlerden oluşan yeni bir rekabet alanı ortaya çıkmıştır. Bu dönem Fetih Hareketi içindeki çatışma ve rekabette; ideolojik düşünce sistemi buna bağlı entelektüel meselelerde bir düşüş yaşamıştır. Aynı zamanda silahlı direniş ve barış süreci ile ilgili konularda uzlaşmaya yakın anlayışın güç kazanmasına sebep olmuştur.

2004 yılında Yasser Arafat'ın ölümüyle birlikte, Fetih Hareketindeki iç mücadelede yerini yeni bir aşamanın başlangıcına bırakmıştır. Arafat'ın dünyadan ayrılmasının ardından Fetih Hareketinin karar alma pozisyonlarını kontrol etmek için bir grup güçler ve

merkezler arasında rekabet başlamıştır. Aynı zamanda bu dönemde Hareketin eski muhâfızı Devlet başkanı Mahmud Abbas ve genç muhâfız grubunu temsil eden Marwan Barghouti ortaya çıkmıştır. Bu rekabet sürecinin devamında Fetih Hareketine bağlı oluşan 2004'teki yerel seçimler ve 2006'daki yasama seçimlerinde siyasî rolünün etkisi azalmıştır. Bu durum Hamas'ın zaferine ve Yasama Konseyi'ndeki koltuklarını kaybetmesine yol açmıştır. Hamas'ın 2007'de Gazze Şeridi'ni alması ardından Fetih Hareketi ve Filistin Hükümetinin Gazze Şeridi'nden çıkarılması olayları vuku bulmuştur. Fetih Hareketi içerisinde Devlet başkanı Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan arasında yeni bir iç rekabetin başlangıç adımları atılmıştır. 2009'da Fetih Hareketinin altıncı genel konferansında gözler önüne serilen rekabetin ardından gerçekleşen Mahmud Abbas'ın Fetih Hareketinin başkanı seçilmesi olmuştur. Daha sonra 2011 yılında Fetih Hareketinden atılan Muhammed Dahlan'ın etkisini kaybetmesi gibi olaylara tanık olmuştur. 2016 yılında Muhammed Dahlan ve ekibi için sınır dışı ve sürme kararı ile muazzam bir kayıp oluşturan yedinci konferans vakaları etki altına alıp, Muhammed Dahlan'a sadık yüzlerce unsurun sınır dışı edilmesinin ardından Dahlan, bölgesel destekle Fetih'teki meşru örgüte paralel bir teşkilat kurmuştur.

İç rekâbet, 2007'den 2017'ye kadar olan dönemde Fetih Hareketinin siyasî rolü üzerinde ve özellikle bölgesel ilişkilerin yönetilmesi ile ilgili konularda büyük bir etki bırakmıştır. Böylece Fetih Hareketi bölge ülkelerinin nüfuz etme çabalarına daha açık hale gelmiştir. Aynı zamanda İç rekabet, Fetih Hareketinin örgütsel yapısı üzerinde de sorunlar yaratmıştır.

Çalışmanın Amacı:

Çalışma, Fetih Hareketinde iç rekabet sürecinin oluşumuna katkıda bulunan faktörleri açıklığa kavuşturmak ve bu sürecin Fetih Hareketinin siyasî rolü üzerindeki etkisini Aşağıda belirtilen soruları cevaplayarak ilgili bir dizi hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır:

1. Fetih'in siyasî rol kavramındaki yeri nasıldır?

Çalışma, bu soruyu, Fetih Hareketindeki düşünce ve siyasî uygulamadaki barış sürecinin ve silahlı direnişin yerini inceleyerek, hareketin örgütsel ve ideolojik boyutuna değinerek cevaplamaya çalışmaktadır.

2. Fetih Hareketi içerisindeki rekabetin nedir?

Çalışma, 1965'ten 2017'ye kadar Fetih Hareketindeki iç rekabet sürecini yöneten hedefleri ve araçları inceleyerek bu soruyu cevaplamayı amaçlamaktadır.

3. İç siyasî rekabet Fetih Hareketinin (2004-2017) siyasî rolüne ne şekilde etki etmiştir?

Çalışma, iç rekabetin siyasî rol üzerindeki etkilerini birincisi siyasî, ikincisi örgütsel, üçüncüsü de entelektüel olarak üç temel yönden inceleyerek bu soruyu cevaplamaya çalışmaktadır.

Çalışma, bu sorulara ek olarak, araştırma konusu ile ilgili bir dizi hipotezi kanıtlamayı amaçlamaktadır.

- İlk hipotez: Fetih Hareketindeki iç rekabet, bu hareketin tarihsel bir olgusudur.
- İkinci hipotez: Uluslararası faktör, Fetih Hareketinde iç rekabeti körüklemeye temel bir rol oynamıştır.
- Üçüncü hipotez: İç rekabet hareketin siyasî rolü üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır.

Çalışmanın önemi ve çerçevesi:

Fetih Hareketinde iç rekabeti incelemenin önemi; Fetih Hareketinin, Filistin siyasî alanında yarattığı büyük etkiden dolayısıyla iç etkileşimlerinin bunun üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır.

Fetih Hareketi yıllarca FKÖ ve Filistin Ulusal Yönetimi (FUY) tarafından temsil edilen Filistin siyasî sistemindeki en önemli siyasî kurumlara liderlik etmiştir. Filistin siyasî etkileşimlerini kontrol etmiştir. Fetih Hareketi içindeki siyasî rekabet, Fetih Hareketi içindeki etkisiyle sınırlı kalmayıp Filistin toplumunu da etkisi altında bırakmıştır. Buna ek olarak, 2004-2017 dönemi Filistin halkı tarihinin en önemli ve hassas dönemlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Filistin bu dönemde, Filistin siyasî sistemini oluşturan 7 seçime tanık olmuştur.

Çalışma, 2004-2017 yılları arasında Fetih Hareketindeki iç rekabet ile ilgilenmektedir. Ancak iç rekabetini anlamak için, 2004 yılına kadar olan süreçte Fetih Hareketinin

başlamısından bu yana iç rekabet sürecine tarihsel bir yaklaşım getirmektedir. Çünkü bu dönem, iç rekabetin birtakım yönlerine tanıklık etmiştir. Bu durum da Fetih hareketinin oluşturduğu kompozisyonu yansıtmıştır.

Çalışmanın içeriği ve kapsamı:

Çalışma, Fetih Hareketindeki iç rekabetini ve Fetih Hareketinin üç bölümdeki siyasî rolü üzerindeki etkisini incelemiştir. Fetih Hareketindeki iç rekabet mekanizmalarının dinamikleri ve üç bölümde Fetih Hareketinin siyasî rolü üzerindeki etkisi olarak ele alınmıştır:

İlk kısım, Fetih Hareketinin siyasî rolü kavramını üç bölüme ayırmıştır. Bölümler şu şekildedir: İlk kısım, hareketi yöneten ideolojik boyut. İkinci bölüm, silahlı seçeneğin yönelimi doğrultusunda İsrail ile çatışmayı yönetmede barışçıl seçenek arasında değişen Fetih Hareketinin politik pratiği konusunu ele aldı. Üçüncü bölümde ise Fetih'in organizasyon yapısı ve yayılması konuları ile ilgilidir.

Çalışmanın ikinci kısmı, Fetih Hareketindeki iç rekabetini iki ana konuya bölerek, ilk olarak 1966'dan 2004'e kadar ikinci olarak 2004-2017 yılları arasında Fetih Hareketinde iç rekabetin sebeplerini ve araçlarını ele almaktadır.

Son olarak, çalışmanın üçüncü kısmında ise iç rekabetin, 2004-2017 döneminde hareketin siyasî rolü için etkileri üç kısma ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, iç rekabetin hareketin siyasî yetkileri üzerindeki etkileri, ikinci kısımda örgütsel yapısı üzerindeki etkilerini ele alırken, üçüncü kısımda ise siyasî düşüncesi üzerindeki etkisini ele almıştır.

Bu çalışma, çeşitli kitap, çalışma ve pratik dergilere ek olarak, Fetih Hareketinin resmî açıklamalarını temsil edilen birincil kaynaklara, Fetih Hareketindeki görüşmeler, aktörlerin ve aktivistlerin toplantılarına ve açıklamalarına dayanmaktadır. Ayrıca çalışmada araştırmacı Karim Mansour'un "Fetih Hareketindeki yapısal kriz ve tedavi mekanizmaları" (analitik bir çalışma) gibi akademik tez ve önceki çalışmalar da kullanılmıştır.

Çalışma, Fetih Hareketinin gerçekliğine, krizlerine ve planlarına ve hareketin siyasî rolü üzerindeki etkisini ve hareketin yaşadığı en önemli ayrımlara değinmektedir. Aynı zamanda hükümet ile olan ilişki sorununa ek olarak, yedinci konferansın sonuçları

ışığında Fetih Hareketinin geleceğini de ele almaktadır. Yanlız araştırmacı, Fetih Hareketindeki iç rekabeti kapsamlı bir şekilde analiz etmeden, genel olarak hareketin iç krizlerini ele almaktadır.

Omar Nasir'in, "Fetih Hareketi: Sorunlar ve Zorluklar" başlıklı çalışması, Fetih Hareketnin karşılaştığı sorunları ve zorlukları ve hareket üzerindeki etkisini ele almıştır.

Araştırmacı, hareket yürüyüşünü ve yaşanan dönüşümleri ve sorunlara ek olarak demokrasinin yokluğunda listelediği hareketin karşılaştığı sorunlar ve zorluklar üzerine düşünmesi için bir dizi araştırma yaklaşımı kullanmıştır. Liderlik krizine, entelektüel yapıya, siyasî program söylemine ve son olarak örgütsel yapı krizine ek olarak eleştirel bir gözden geçirme gerçekleştirmiştir.

Omar Nasir'in çalışması, Fetih Hareketinin karşı karşıya olduğu sorunlar ve zorlukları ve bunların genel olarak sonuçlarını ele almaktadır. Yani, Fetih Hareketindeki iç rekabete geniş çapta değinmeden, 2013 yılında durduğu için, Muhammed Dahlan ve Ebu Mazen arasındaki çatışmanın odağına değinmedi ayrıca Fetih Hareketihareketinin yedinci konferanstan sonra geçirdiği değişiklikleri de ele almamaktadır.

Yöntem:

Bu araştırmada faydalanılan kaynaklar incelenerek yaşanan olayları tanımlayıcı yöntemi de kullanılmıştır. Ayrıca bu konuyla alakalı akademik çalışmalarda doğrultusunda çalışmanın genel çerçevesi çizilerek literatür değerlendirilmesi yapılmıştır.

Ayrıca analitik metot de kullanılmıştır; Filistin Kurtuluş Örgütünün örgüt yapısı ve örgüt içerisinde yaşanan rekabet analitik inceleme yönteminin araçları kullanılarak araştırılmıştır. Hem örgüt yapısının hem de iç rekabetin hangi durumlarda birbirleriyle etkileşim analitik olarak incelenmiştir. Bir diğerk metot ise davranışçı ekolün bir toplumsal siyasî hareketi incelerken kullandığı yöntemdir. Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketibu ekolün inceleme araçları kullanılarak incelenecektir. Siyasî çekişmelerin ve rekabetin yaşandığı bu örgüt incelendiği zaman istifade edilecek olan bir diğerk metot ise tarihsel yöntemdir.

BİRİNCİ BÖLÜM: FETİH HAREKETİ'NİN SİYASİ ROL KONSEPTİ

Fetih Hareketi, 1958'da kurulmasından itibaren Filistin halkının özellikle siyasî hayatı bağlamında görmezden gelinmeyecek kadar büyük bir iz bırakmış ve hala bırakmaya devam eden en büyük Filistinli siyasî hareketlerden biridir. Zira Fetih Hareketi 1960'lı yıllarda kurulunca silahlı kurtuluş mücadelesini başlatma ve geliştirme çabalarında başarabilmiştir. Diğer taraftan ise 1993 yılında Oslo Anlaşması kapsamında İsrail ile barışçıl siyasî çözümün yolunu açabilmiştir. Dolayısıyla Fetih Hareketindeki siyasî rekabetin durduğu zemini kavramak için Filistindeki siyasî hayatı anlamak oldukça önemlidir.

Bu bölümde, Fetih Hareketi'nin siyasî rolü üç boyutta ele alınacaktır. Fetih'in siyasî, sosyal ve ekonomik anlayışlarına ilişkin ideolojik boyut ele alındıktan sonra Fetih'in siyasî uygulamalarına ilişkin ikinci boyut ve sonunda ise örgütsel dağılışı ve yapıya ilişkin örgütsel boyut incelenecektir.

1.1. Fetih Hareketi'nin İdeolojik Kimliği:

Bu kısım Fetih Hareketi'nin iç belgelerine ve yaptığı düzenleyici genel kongrelerde yayımlanan siyasî bildirimlere dayandırılarak silahlı direniş meselesine ve barış sürecine ilişkin tavırları incelemeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte bu kısım, Fetih Hareketi'nin hedef ve anlayışlarını düzenleyen ve örgütün en önemli belgelerinden biri olan Fetih'in iç tüzüğünü ele alacaktır.

Resmî olarak 1965 yılında ortaya çıkmasından itibaren Fetih Hareketi kendi tutumlarını, eğilimlerini ve görüşlerini yansıtan 7 genel kongre düzenlemiştir.¹ Buna ilâveten Fetih'in Devrimci Konsey toplantıları düzenli olarak her üç ayda bir organize edilmektedir. Ayrıca

---

¹ Al Jazeera Net, 1962 Yılından 2016 Yılına Kadar Fetih Hareketi'nin Genel Kongreleri, 2016, <https://www.aljazeera.net>. (Erişim Tarihi: 1.9.2019)

bütün bu makamlardan ortaya çıkan açıklamalar Fetih'in siyasî düşüncesini asli kaynaklardan anlamak için önemli bir kaynak görülmektedir.²

1.1.1 Fetih Hareketi'nin Siyasî Düşüncesinde Silahlı Direniş ve Barış Süreci:

Silahlı direniş ve barış süreci gibi tartışmalı konular, Fetih Hareketi'nin siyasî düşüncesindeki yerini iki farklı dönem içerisinde incelemeyi mümkün kılmıştır. Öncelikle 1958-1980 yılları arasındaki dönem Fetih Hareketi'nin kuruluşuna tanık olduğu gibi hareketin siyasî düşüncesinde oldukça merkezî bir konuma sahiptir. Buna ilaveten silahlı mücadele meselesi başta olmak üzere çeşitli meselelere karşı Fetih'in söylemleri ve siyasî tutumlarının gelişip netlik kazandığı bir dönem olmuştur.³ Zira Fetih Hareketi, ilk kuruluş belgeleri ve bu dönem içerisinde yapılan (birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü genel kongreler) dört genel kongrenin çıktıkları aracılığıyla duruşunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.⁴

Bu bağlamda “hareketimizin bildirisini” -Fetih Hareketi'nin 1959 yılında çıkardığı ilk siyasî belge- Filistin meselesinin durumunu, ayaklanmanın gerekliliğini ve zorunluluğunu ele alan birçok madde içermiştir. Ayrıca bu bildiri Fetih'in o dönemdeki silahlı mücadele konusundaki tutumunu ortaya koymuştur. Zira bildiri, “hareket ve halkımızın devrim durumu” maddesi kapsamında “işgalin ortadan kaldırılmasının tek yolu Filistin'deki devrim olduğuna inandığımızı” vurgulamıştır.⁵

Bununla beraber Fetih Hareketi'nin sözcüsü olan “Bizim Filistin'imiz” –Nida Al-Hayat (Hayat Çağrısı)-* dergisinin Ocak 1961 tarihinde çıkardığı 13. sayının ön sözünde, Filistin meselesinin tek çözümü ancak Filistin'deki İsrail varlığını ortadan kaldırmakla ve Filistinli silah gücüyle kovmakla olacağına vurgu yapmıştır.⁶ Ayrıca Fetih Hareketi, 1971

---

² Wafa, Fetih Hareketi'nin Devrimci Konsey Toplantıları ve Açıklamaları, 2004, <http://info.wafa>. (Erişim Tarihi: 5.9.2019). (مؤتمرات حركة فتح من ١٩٦٢ حتى ٢٠١٦)

³ Yezid Sayigh, Silahlı Mücadele ve Filistin Devlet oluşması, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, 8. Cilt, 32. Sayı, Eylül 1997, S. 1. (يزيد صايغ، الكفاح المسلح وتكوين الدولة الفلسطينية، مجلة الدراسات الفلسطينية، المجلد ٨، العدد ٣٢، (سبتمبر ١٩٩٧)، ص ١)

⁴ Wafa, Fetih Hareketi'nin Genel Kurul Toplantıları, 2019, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 5.9.2019)

⁵ Çalışmalar ve Yayınlar İçin Düşünce İşleri Ofisi, Üçüncü Örgütsel Oturum, Hareketimizin Bildirisini, Beyrut-Lübnan, 1961, S. 20-29.

*1959-1964 Yılları Arasında Beyrut Şehrinde Çıkartılan Aylık Bir Dergi Olup Fetih Hareketi'nin Medya Sesini Oluşturmuştur. Ancak 40 Sayı Çıkartıldıktan Sonra 1 Ocak 1965 Tarihinde Yayınları Durmuştur.

⁶ “Bizim Filistin'imiz” Dergisinin 13. Sayısının “Görüşümüz” Köşesinde Yayınlanmıştır, 1961, <http://archive.palestine-studies.org>. (Erişim Tarihi: 20.9.2019). (زاوية رأينا المنشورة في العدد ١٣ من مجلة فلسطين، ١٩٦١)

yılında düzenlenen üçüncü genel kongre sırasında kabul edilen iç tüzük kapsamında da bu ilkeleri pekiştirmiştir.

Örneğin; bu iç tüzüğün birinci babının 17. maddesinde “silahlı halk devrimi, Filistin’in kurtuluşu için tekli ve zorunlu yol” olarak görülmektedir. Bu bağlamda da Fetih Hareketi, benimsediği silahlı mücadele ilkesini kurduğu bölgesel ilişkileri düzenleyen bir sisteme dönüştürmüştür. Zira bahsi geçen iç tüzüğün birinci babının 27. maddesinde “Fetih Hareketi, Arap ülkelerinin iç işlerine karışmama politikasını benimsediği gibi başka ülkelerin de hareketin iç işlerine veya Filistin halkının kendi vatanını kurtarma çabasına karışmasına izin vermeyeceğini” açık bir şekilde ortaya koyulmuştur.⁷ Ardından Fetih Hareketi’nin 1980 yılında Şam şehrinde düzenlediği dördüncü genel kongrede bu ilkelere bir daha vurgu yapılmıştır. Zira bu genel kongrenin kapanış bildirisinde silahlı mücadelenin sadece taktiksel değil aynı zamanda Filistin’deki Siyonizm varlığını ortadan kaldırmayı hedefleyen stratejik bir seçenek olduğu konusuna yer verilmiştir.⁸

Fetih Hareketi’nin ilk siyasî söylemleri barışçıl çözümleri reddeden bir nitelik taşımıştır. Zira üçüncü genel kongrede kabul edilen Fetih Hareketi’nin iç tüzüğünde özellikle birinci babının 3. Maddesinde “Birleşmiş Milletler (BM), bir grup ülkeler veya tek bir ülke tarafından Filistin halkının tüm vatan toprakları üzerindeki haklarını görmezden gelen çıkarılmış veya çıkarılacak tüm kararlar en basit tabirle yok hükmünde ve kabul edilmez” noktası vurgulanmıştır.⁹

Aynı babın 22. maddesi de bu noktaya bir daha vurgu yaparak “Filistin’i işgal eden Siyonist varlığı ortadan kaldırmayı öngörmeyen bundan dolayı tüm alternatif siyasî çözümler ve Filistin meselesini bitirmeyi, uluslararasılaştırmayı veya Filistin halkının kararını her hangi bir tarafın vesayeti altına almasını hedefleyen tüm projelere karşı direniş gösterilmesi gerektiğini” savunmuştur.¹⁰ Ayrıca 1980 yılında düzenlenen Fetih Hareketi’nin dördüncü genel kongrenin kapanış bildirisi de “Birleşmiş Milletler, bir grup ülkeler veya tek bir ülke tarafından Filistin halkının tüm vatan toprakları üzerindeki

---

⁷ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) İç Tüzüğü, İç Tüzük, 1971, S. 3.

(النظام الداخلي لحركة فتح، ١٩٧١، ص ٣ النظام الأساسي لحركة التحرير الوطني الفلسطيني "فتح")

⁸ Wafa, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) Dördüncü Genel Kongresi (1980/5), 2011, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 26.9.2019) (٢٠١١) مؤتمّر حركة التحرير الوطني الفلسطيني الرابع،

⁹ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) İç Tüzüğü, İç Tüzük, 1971, S. 4.

¹⁰ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) İç Tüzüğü, S. 4.

haklarını görmezden gelen çıkarılmış veya çıkarılacak tüm kararlar, projeler ve anlaşmalar en basit tabirle yok hükmünde ve kabul edilmez” olduğunu bir daha dile getirmiştir.¹¹

İkinci dönem ise 1988-2017 yılları arasındaki sürede, önceki dönemde meydana gelen silahlı direniş; Filistin’in tek kurtuluş yolu olarak görülmüştür. Fetih’in silahlı direniş ve barış süreci ile ilgili yaklaşımında köklü bir değişiklik meydana gelmiştir.¹² Örneğin; 1988 yılında Tunus şehrinde düzenlenen beşinci genel kongrenin kapanış bildirisi, “Fetih Hareketi, işgal edilen Filistin topraklarındaki İsrail işgalini ortadan kaldırmak ve Filistin halkının özgürlük ve bağımsızlık hakkını garanti altına almak için silahlı direniş ve diğer tüm mücadele biçimlerini desteklemeye ve güçlendirmeye çalışmaya devam edeceği” sözünü içermiştir. Burada ise Fetih Hareketi, defalarca Filistin’deki mücadelenin tek aracı olarak öne sürdüğü silahlı direnişin yanında tarihinde ilk kez başka mücadele biçimlerini de eklemiştir.¹³

1987’de Batı Şeria ve Gazze yani 1967’de İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarında başlayan Birinci İntifada ile birlikte halk direnişi söylemleri, Fetih Hareketi’nin siyasî söylemi başta olmak üzere genel olarak tüm Filistinli grup ve partilerin siyasî söylemlerinde varlığını hissettirmeye başlamıştır.¹⁴ İlk başta Madrid 1991 Konferansı ile sonrasında Oslo Anlaşması 1993 ile büyük bir ivme kazanan barış sürecinin başlamasıyla birlikte Fetih Hareketi’nin siyasî düşüncesinde silahlı direniş söylemi, barışçıl çözüm ve barış süreci söylemi karşısında hızlı bir şekilde güç kaybetmeye başlamıştır.¹⁵ Ancak barış sürecinin çökmesi ve sonrasında 2000 yılında

¹¹ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) Dördüncü Genel Kongresi (1980/5), 2011, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 26.9.2019)

¹² Omar Rashid Salim Naser, “Fetih Hareketi: Sorunlar ve Dönüşümler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi, An-Najah Ulusal Üniversitesi, 2015, S. 51. (حركة فتح: الاشكاليات) عمر رشاد سليم ناصر، " حركة فتح: الاشكاليات "، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الدراسات العليا جامعة النجاح، ٢٠١٥، ص (٥١) والتحويلات"

¹³ Wafa, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (Fetih) Beşinci Genel Kongresi Kararları (1988/8), 2011, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 29.9.2019) (٢٠١١) (١٩٨٨،٨) (قرارات المؤتمر العام الخامس لحركة التحرير الوطني الفلسطيني فتح، ١٩٨٨،٨) (٢٠١١) (٢٠١١)

¹⁴ Wafa, Birinci İntifada Bildirileri (Taş İntifadası 1987), http://Info.Wafa.Ps/Ar_Page.aspx?Id=3973 (Erişim Tarihi: 29.9.2019). (بيانات الانتفاضة الأولى (انتفاضة الحجارة ١٩٨٧) (١٩٨٧)

*30 Ekim ile 1 Kasım 1991 tarihleri arasında İspanya’nın Başkenti Madrid’de ABD ile SSCB gözetiminde ve Arap ülkelerin ve İsrail’in katılımıyla düzenlenen barış konferansı. Birinci Körfez Savaşı’ndan sonra düzenlenen Bu konferans İsrail-Filistin barış görüşmelerinin başlangıcını oluşturmuştur.

**Norveç’in başkenti Oslo’da bir sürü gizli görüşmelerden sonra Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasında ABD’nin başkenti Washington’da 13 Eylül 1993 tarihinde imzalanan bir anlaşmadır.

¹⁵ Amin Salah Abed, “Barış Sürecine Yönelik Fetih Hareketi’nin Siyasî Düşüncesi (1988-2015)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tarih ve Siyaset Bilimi Bölümü, Al-Azhar Üniversitesi, 2016, S. 71. (الفكر السياسي) أمين صلاح عابد، "الفكر السياسي" (حركة فتح تجاه عملية التسوية (١٩٨٨-٢٠١٥)) (رسالة ماجستير غير منشورة)، قسم التاريخ والعلوم السياسية جامعة الأزهر، ٢٠١٦، ص (٥١)

İkinci İntifadanın başlaması ile aynı yılın sonlarında bir askeri kanat olarak El-Aksa Şehitleri Tugaylarını kuran Fetih, siyasî düşüncesinde silahlı direniş söylemi güçlü bir şekilde Tekrar öne çıkmıştır. ¹⁶

Bu bağlamda da El-Aksa Şehitleri Tugayları ortaya çıkardığı bir siyasî çalışma kâğıdı kapsamında barış sürecinin devam ettirilme konusunu, geri dönüş hakkı ve Haziran 1967 sınırları içerisinde tam bağımsızlık gibi kırmızı çizgeleri temsil eden bir takım açık Filistinli haklar ve kılıcı çözüm meselelerinin ihlal edilmeyip uygulanmasına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Aynı çalışma kâğıdı kapsamında da barış süreci için işgalin hapisanelerindeki Filistinli esir ve tutukluların özgürleştirilmesi ve Filistinli savaşçılara yönelik olan takip operasyonların durdurulması gibi başka koşullar da öne sürülmüştür. Ayrıca bu dönemdeki Fetih Hareketi'nin programı Filistinli İntifada başta olmak üzere dönemin gereklerine uygun bir mücadele söyleminin geliştirilmesi için çağrı yapmıştır. ¹⁷

2004 yılında Yaser Arafat'ın*** ölümünden sonra Mahmud Abbas'ın**** Fetih Hareketi ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün başkanlığına gelmesiyle birlikte Fetih'in siyasî söyleminde özellikle 2000 yılında başlayan İkinci İntifada sırasında yaygınlık kazanan silahlı mücadele edebiyatlarından uzaklaşmaya yönelik ciddi bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Örneğin; Fetih'in Devrimci Konseyi Kasım 2004 tarihinde düzenlediği 24. Dönem toplantısının kapanış bildirisi kapsamında, konsey “özgürlük, bağımsızlık ve tam bağımsız devlet yolunda halkımızın, büyük başkan Yaser Arafat'ın ve meşru meclislerin seçtiği yol olan müzakereler ve barış süreci yolunu seçtiğini” vurgulamıştır¹⁸. 2006 yılında o dönemdeki Filistin Yasama Meclisi'nin üyesi ve şimdiki Fetih'in Devrimci

---

¹⁶ Samer Abdalhamid İrşid, Oslo Anlaşması Ve İkinci İntifadanın Fetih Hareketi İle Filistin Yönetimi Üzerindeki Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi, Birzeit Üniversitesi, S. 123. (سامر عبد الحميد ارشيد، تأثير اتفاق أوسلو والانتفاضة الثانية على حركة فتح والسلطة الفلسطينية، رسالة ماجستير غير منشورة)، كلية الدراسات العليا جامعة بيرزيت، ص ١٢٣)

¹⁷ El-Aksa Şehitleri Tugayları, Gelecek Dönemin Programı, (2004/7), 2018, <http://archive.palestine-studies.org>. (Erişim Tarihi: 1.8.2019)

***Filistinli Bir Siyasetçi ve Filistin Ulusal Hareketi'nin Sembollerindedir. 1929 Yılında Kahire Şehrinde Doğdu, Gerçek Adı Muhammed Abdurrahman Abdurrauf Arafat El-Kudva El-Hüseyini İken Meşhur Olan Kod Adı İse Yaser Arafat/Ebu Ammar. 1996 Yılında Filistin Yönetimi'nin İlk Başkanı Olarak Seçilen Arafat 1969 Yılından beri Vefatına Kadar Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Liderliğini Yapmıştır. Ayrıca 11 Kasım 2004 Tarihinde Vefatına Kadar Fetih Hareketi'nin Liderliğini Yapmıştır.

****Mahmud Abbas, 1935 Yılında Safed Şehrinde Doğdu. 2005 Yılındaki Seçimlerden Sonra Filistin Yönetimi'nin Başkanı Olmuştur. Yaser Arafat'ın Ölümünden Sonra da Filistin Kurtuluş Örgütü Ve Fetih Hareketi'nin Başkanı Olmuştur. Barış Sürecine Katkı Yapan En Önemli Filistinli Siyasetçilerden Sayılmaktadır.

¹⁸ Wafa, 27 Kasım 2004 Ramallah Şehrinde Tarihinde Düzenlenen Fetih Hareketi'nin Devrimci Konsey 24. Dönem Toplantısının Kapanış Bildirisi, <http://www.wafainfo.ps>. (Erişim Tarihi: 1.8.2019). (كتاب شهداء الأقصى - برنامج المرحلة) (المقابلة)، (٢٠٠٤،٧) ٢٠١٨

Konseyi üyesi Issa Qaraqe ile yapılan bir röportajda “Fetih’in siyasî söyleminin ilkelerini gözden geçirilmesi gerektiğini savunarak silahlı mücadelenin yanında siyasî eylem, müzakereler ve diyalog gibi yeni araçlar da ortaya çıktığını” söylemiştir.¹⁹

Ayrıca 2006 yılında düzenlenen Filistin meclis seçimlerinde Fetih Hareketi’nin, Hamas’dan sonra ikinci sırada gelip kaybetmesinden sonra 2007 yılında Hamas’ın Gazze Şeridi’ni ele geçirerek Filistin Yönetimi’ni kovmasıyla birlikte Fetih Hareketi içerisinde yeni genel kongrenin yapılması gerektiğini savunan sesler epey artmıştır. Bu koşulların ışığında Fetih Hareketi, Ağustos 2009 tarihinde Beytüllahim şehrinde altıncı genel kongresini düzenlemiştir.²⁰

2009 yılında düzenlenen Fetih Hareketi’nin altıncı genel kongresi ilk kez Fetih’in iç tüzüğü değiştirilmesine tanık olmuştur. Zira üçüncü genel kongre (1971) sırasında kabul edilen ve Fetih’in temel ilkelerini, hedeflerini ve mücadele araçlarını içeren eski iç tüzüğün birinci babı tamamen çıkartılmıştır. Kısaca silahlı mücadeleyi vurgulayan ve siyasî çözüm ile yatıştırma seçeneklerini reddeden maddeler iç tüzükten çıkarılmıştır. Bunun sonucu olarak yeni değiştirilmiş iç tüzük ideolojik ve siyasî maddelere değinmeden sadece içyapıyı ve üyelik şartlarını ele almaktadır.²¹

Kasım 2016 tarihinde Ramallah şehrinde düzenlenen Fetih Hareketi’nin yedinci genel kongresinin kapanış bildirisi ise Filistin halkının meşru yollarla işgale karşı direnme hakkını vurgulamıştır.²² Ardından başkan Mahmud Abbas, yedinci genel kongrenin kapanış konuşmasında halk direnişi yolunu İsrail işgaline karşı direnmenin tek yolu olduğunu pekiştirmiştir.²³ Önceki noktalardan anlaşılıyor ki silahlı mücadele söylemi

---

¹⁹ Wafa, 27 Kasım 2004 Ramallah şehrinde tarihinde düzenlenen Fetih Hareketi’nin Devrimci Konsey 24. Dönem Toplantısının Kapanış Bildirisi, aynen kaynak.

²⁰ Salih, Mühsin, **Fetih Hareketi ve Altıncı Genel Kongresi**, 1 Mayıs 2009, <https://www.aljazeera.net>. (Erişim Tarihi: 5.8.2019). (صالح، محسن، فتح وانعقاد مؤتمرها السادس، ١ مايو ٢٠٠٩).

²¹ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih)-Güney İlleri, Altıncı Genel Kongreden Sonra Fetih’in Siyasî Programı ve İç Tüzüğü, 2013, <https://www.fatehinfo.net>. (Erişim Tarihi: 10.8.2019). (حركة التحرير الوطني الفلسطيني فتح- المحافظات الجنوبية). (البرنامج السياسي والنظام الداخلي لحركة فتح بعد المؤتمر السادس، ٢٠١٣)

²² Wafa, Fetih Hareketi’nin Yedinci Genel Kongresinin Kapanış Bildirisi, 2016, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 15.8.2019). (البيان الختامي للمؤتمر العام السابع لحركة فتح، ٢٠١٦).

²³ Wafa, Başkan Mahmud Abbas’ın başkanlık köşkünde Fetih’in Yedinci Genel Kongresinin ikinci gün akşam oturumu önündeki konuşması, <http://info.wafa.ps>. (Erişim Tarihi: 15.8.2019). (خطاب الرئيس محمود عباس أمام الجلسة المسائية للمؤتمر). (العام السابع لحركة فتح في يومه الثاني بمقر الرئاسة)

1988 yılında düzenlenen Fetih Hareketi'nin beşinci genel kongresinden beri gerilmeye başlamıştır.

Bizzahiti Fetih Hareketi, 1991 yılında Madrid Konferansı ile başlayıp Oslo anlaşmasıyla devam eden sürecin sonrasındaki anlaşmalar ve müzakere turları ile devam eden barış sürecini destekleyip meydana gelecek olayları bu sürece tüm gücüyle girmiştir. 2000 yılında Al-Aksa İntifadasının patlak vermesiyle Fetih Hareketi üyeleri İsrail işgal ordusuyla başlayan çatışmalara ve direniş eylemlerine katılmışlardır. Bununla birlikte silahlı mücadele söylemi Fetih'in söylem ve edebiyatlarında yerini geri kazanmıştır. Ancak 2004 yılında Yaser Arafat'ın ölümü ve bu olayı izleyen Filistin Yönetimi ile Fetih Hareketi içerisindeki köklü reformlarla birlikte barışçıl çözüm söylemi Fetih'in siyasî söyleminde cılız halk direniş söyleminin yanında hâkimiyetini yeniden kurmuştur.

1.1.2 Fetih Hareketi'nin Sosyal ve Ekonomik Düşünceleri:

Filistin meselesi bağlamında Filistin'in işgal altında olması ve devletçi varlığın bulunmamasından dolayı Fetih Hareketi, siyasî meseleleri odak merkezine çekerek ona daha fazla önem atfederken ulaşılması gereken sosyal ve ekonomik sistem hakkında hiçbir düşünce anlayışını benimsememiştir. Bunun aksine Hamas gibi İslam eğilimli ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) gibi sol eğilimli diğer Filistinli ideolojik hareketler sosyal ve ekonomik sistem hakkında çeşitli önerilerde bulunmuştur.²⁴ Zira bu hareketler, Filistin'in İsraili işgalden kurtuluşunu sosyal ve ekonomik yapıda ciddi değişikliklerin yapılmasına bağlayıp söylemlerini ve anlayışlarını bu noktalar üzerinde inşa etmiştir.²⁵

Hâlbuki Fetih Hareketi tarihi boyunca silahlı mücadele ve Filistin'i kurtarma söylemlerine dayanıp çeşitli ve değişik eğilmeli Filistinli tabana sunulan bir program geliştirmiştir. Zira Fetih Hareketi için üyelerin ve üyeliği kazanmak isteyenlerin silahlı mücadele ve Filistin'i kurtarma söylemlerini benimsemesi yeterlidir. Böylece Fetih Hareketi ideolojik yükümlülük yükünden kurtulma şansını yakalayabilmiş ve dolayısıyla

---

²⁴ İyad Al-Barghouti, **Filistin'de Siyasî Laiklik ve Din Meselesi**, Birinci Baskı, Ramallah, Ramallah İnsan Hakları Merkezi, 2012, S. 37. (٢٠١٢). مركز رام الله لحقوق الإنسان، الطبعة الأولى، رام الله، مركز رام الله لحقوق الإنسان، ٢٠١٢، (ص ٣٧)

²⁵ İyad Al-Barghouti, S. 67

Fetih, Filistin halkının çeşitli ve değişik düşünce akımlarını ve eğilmelerini toplayıp çekebilmiştir.²⁶

Bu genel yönelime rağmen Fetih Hareketi, Vietnam tecrübesinden etkilenen demokratik akım ve Çin'deki Maocu tecrübeden etkilenen Maocu akım gibi çeşitli sol akımlarının ortaya çıkmasına uygun bir ortam oluşturmuştur. Aynı zamanda Sovyetler Birliği (SSCB) çizgesine yakın solcu kadrolar ya da klasik sol adıyla bilinen akımı de içine almıştır. Bu kadroların büyük emeklerine ve hatta Fetih Hareketi içerisinde bir güç odağı oluşturabilmesine rağmen bu çabalar Fetih'in programlarına ve yönelimine yansımamıştır.²⁷

Ancak Oslo Anlaşması'nın 1993 yılında imzalanması ve Fetih Hareketi'nin 1967 yılında işgal edilen Filistin topraklarında kurulun Filistin Yönetimi'nin iktidar partisine dönüşmesiyle birlikte artık Fetih'in 1967 yılında işgal edilen topraklardaki sosyal ve ekonomik meseleleri ele alması gerektiği gündeme gelmiştir. Bu bağlamda ele aldığı meselelerden birisi de Filistin ekonomisini yeniden inşaa etme fikridir.

Filistin ekonomisinin yeniden inşa edilmesi düşüncesi Oslo Anlaşması'nın 1993 yılında imzalandığından beri Fetih'in ekonomik alanla ilgili düşüncelerinin büyük kısmını oluşturmuştur. Zira 1967 yılında işgal edilen topraklardaki Filistin ekonomisi İsrail'in politikaları yüzünden sistematik yok etme ve yıkma girişimlerine maruz kalmıştır. Dolayısıyla Filistin ekonomisinin yeniden inşaa edip güçlendirilmesi, Filistin Devleti'nin tanınmasını sağlamaya çalışan Fetih Hareketive Filistin Yönetimi'nin çabaları açısından önemli bir milli göreve dönüşmüştür.²⁸

Bu çerçevede Fetih Hareketi'nin, Filistin ekonomisinin yeniden inşaa edilmesi ile ilgili düşüncelerini Filistin Yönetimi ve Filistinli özel sektörünün rolleri üzerinde yoğunlaştırmıştır. Zira Fetih Hareketi, Filistin Yönetimi aracılığıyla Filistin

---

²⁶ Halil Al-Vazir, Fetih Hareketi Başlangıçları, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, 26. Cilt, 104. Sayı, Eylül 2015, S. 65. (خليل الوزير، "حركة فتح البدايات"، مجلة الدراسات الفلسطينية، (المجلد ٢٦)، العدد (١٠٤)، (سبتمبر ٢٠١٥)، ص ٦٥)

²⁷ Majid Al-Kayali, Fetih Hareketi ve İçindeki Demokratik Sol Tecrübesi, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, 23. Cilt, 92. Sayı, Eylül 2012, S. 48. (ماجد كيالي، "فتح وتجربة اليسار الديمقراطي فيها"، مجلة الدراسات الفلسطينية، (المجلد ٢٣)، العدد (٩٢)، (سبتمبر ٢٠١٢)، ص ٤٨)

²⁸ Fadel Al-Nakib, **Batı Şeria ve Gazze'deki Filistin Ekonomisi: Geçiş Aşamasının Sorunları ve Geleceğin Politikaları**, İkinci Baskı, Beyrut, Filistin Çalışmaları Kurumu, 1999, S. 34. (فضل النقيب، الاقتصاد الفلسطيني في الضفة والقطاع) مشكلات المرحلة الانتقالية وسياسات المستقبل، الطبعة الثانية، بيروت، مؤسسة الدراسات الفلسطينية، ١٩٩٩، ص ٣٤)

topraklarındaki İsraili politikalar karşısında dayanabilecek bir Filistin ekonomisi ortaya çıkması için gereken tüm adım ve işlemleri alıp destekleyici bir ortam sağlayabileceğini düşünmektedir. Ayrıca Fetih, Filistinlilerin direnişini güçlendirmekte ve topraklarına bağlılıklarını sağlamakta Filistin Yönetimi'nin büyük bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁹

Özel sektör ise Fetih Hareketi'ne göre ekonomik süreçte ana rolü üstlenmektedir. Çünkü Fetih Hareketi, sosyal adaletin belli bir oranını gerçekleştirmeye çalışmakla birlikte özel sektör ile bireysel mülkiyetin ekonomik süreçteki öncü rolüne büyük bir önem vermektedir.³⁰ Ayrıca Fetih Hareketi, özel sektörün güç ve yeterlilik derecesini Filistin toplumunun direnebilme göstergesi olarak ele aldığı gibi bu çerçevede Fetih, özel sektörün bağımsızlığını sağlamaya ve İsrail ekonomisine olan bağımlılığın kurtulmaya çağırılmaktadır.³¹

Son olarak, Fetih Hareketi'nin toplumsal işlevlerle ilgili düşünceleri bu işlevlerin uygulayanlarına göre üç farklı kısma ayrılmaktadır. Bunların birincisi, kitleler arasında devrimci eylemlere yönelik inancı ve yönelimi destekleyecek ve sağlamlayacak ideal davranışlarda bulunması gereken Fetih Hareketi kadrolarıdır. Ayrıca bu kadrolar fedakârlık, adanmışlık ve toplum ile mücadele içerisinde kadını ve üstlendiği rolü desteklemek gibi Fetih'in benimsediği tüm ahlak ve değerleri taşımaları gerekmektedir.³² İkinci taraf ise insanı ve toplumu özgürleştirmeye çalışan ile devrimci ahlak değerleri yaşatmayı hedefleyen örgütsel yapılardır. Örneğin; bu örgütsel yapıların nihai amacı kadınların haklarını desteklemek, özgürlük mücadelesi içerisinde entegrasyonunu sağlamak ve bunların önünde duran etkenlerle mücadele etmek gibi toplumsal işlevleri uygulamaya çalışmaktadır.³³ Fetih Hareketi'nin sosyal düşüncesindeki üçüncü taraf

---

²⁹ Abdulrauf Arnawut, "Nabil shaat: yedinci genel kongrenin siyasal programı müzakereye açık değil", Al-Aiyam Gazetesi, 21 Kasım 2016, <http://www.al-ayyam.ps>. (erişim tarihi: 25.8.2019). (عبد الرؤوف الارناوط، " نبييل شعث: البرنامج) (السياسي المقدم للمؤتمر السابع ليس تفاوضياً" صحيفة الأيام، ٢٠١٦، ١١، ٢١)

³⁰ Baker Abubaker, Fetih Hareketi'nde Yasaklar, Krizler Ve Sosyal Düşünce (2/2), <https://bakerabubaker.info>. (Erişim Tarihi: 28.8.2019)

³¹ Salah Jumaa, "v Geniş Bir Röportajda: Tam Ekonomik Bağımsızlığı Gerçekleştirmek ve İsrail'e Olan Bağımlılıktan Kurtulmak Konusunda Kararlıyız", Al-Quds Gazetesi, 4 Ekim 2019, <http://www.alquds.com> (Erişim Tarihi: 5.10.2019). (صحيفة " اشنتية في حديث شامل لـ "القدس": عازمون على تحقيق الاستقلال الاقتصادي والانفكاك من التبعية الإسرائيلية"، (٢٠١٦، ١٠، ٤، القدس)

³² Örgütlenme ve Seferberlik Komisyonu, İlk Oturum – Üyeliğin Anlamı Ve Gereklere İle Örgütsel Oturum Anlamı Ve Gereklere, (1963), 2016, <https://fatehorg.ps>. (Erişim Tarihi: 1.10.2019) (مفوضية التعبئة والتنظيم، الجلسة الأولى – معنى العضوية) (مستلزماتها ومفهوم الجلسة الحركية ومستلزماتها، (١٩٦٣)، (٢٠١٦)

³³ Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin (Fetih) İç Tüzüğü,, S. 4.

Filistin Yönetimi'nin aygıtlarıdır. Fetih'in düşüncelerine göre bu aygıtlar, Filistin varlığını ortadan kaldırmak isteyen İsrail saldırıları karşısında Filistin toplumunun farklı güçlerinin dayanıp bu güçlere karşı direnebilmesi için "dayanma ve direnme" faktörlerini güçlendirmek ve geliştirmek adına gereken tüm planları hazırlamakla yükümlüdür.³⁴

Yukarıda incelenen noktalardan yola çıkarak Fetih Hareketi benimsediği ve desteklediği düşünceler bakımından sosyal düşünceleri ileri bir boyuta sahiptir. Ayrıca bu düşünceler Filistin halkının İsrail işgaline karşı seferber olması için çağrı yaptığı açısından Filistin siyaset bağlamına bağlıdır.

1.2. Fetih Hareketi'nde Direnişten Barışa geçiş:

Çalışmanın bu kısmı, Fetih Hareketi'nin silahlı mücadele ve barış süreci gibi konulara yönelik duruşunu inceleyerek siyasî uygulamasını ele almaya çalışmaktadır. Zira bu iki ana konuya yönelik Fetih'in tutumu 1960'lı yıllarda kuruluşundan beri liderlik konumunu koruduğu Filistin meselesine yönelik siyasî uygulamasının temelini oluşturmaktadır. Fetih Hareketi'nin siyasî uygulama biçimini farklı dönemsel aşmalardan geçen tarihsel bir bağlamda incelemek mümkündür:

1.2.1. Silahlı Mücadele Seçeneği 1965-1987:

Birinci aşamada (1965-1974), Fetih Hareketi, silahlı mücadele söylemini parçalanmış Filistin halkının güçlerini toplamak ve halkı örgütlemek için bir araç olarak kullanmıştır. Çünkü Fetih, silahlı mücadelenin İsrail ile savaşmaya susamış Filistinli mültecileri üzerindeki etkisini erken bir dönemde fark etmiştir.³⁵ Bu çerçeveden yola çıkarak Fetih Hareketi'nin siyasî uygulaması bu dönemde silahlı mücadelenin yüceltilmesine ve onu Filistin meselesinin tek çözüm yolu olarak gösterilmesine odaklanmıştır. Bu bağlamda da Fetih Hareketi, üyelerinin 1 Ocak 1965 tarihinde İsrail hedeflerine karşı yaptığı bir askeri operasyonla kendi kuruluşunu dünyaya duyurmayı seçmiştir.³⁶ Ayrıca silahlı mücadele

³⁴ İbrahim Abrash, 'Fetih Hareketi ve Filistin Yönetimi', 2018, <https://www.prc.ps>. (Erişim Tarihi: 1.10.2019). (ابراهيم أبراش، حركة فتح والسلطة ٢٠١٨)

³⁵ Jamel Abdalhadi Masuud, **Bait Almakdis'a Giden Yol "Filistin Meselesi"**, 3. Bölüm, Birinci Baskı, Almansura-Mısır, Alwefaa Yayinevi, Yayın Tarihi Yok, S. 192. (جمال عبد الهادي مسعود، الطريق الى بيت المقدس " القضية الفلسطينية"، ج٣، ص١٩٢) الطبعة الأولى، المنصورة- مصر: دار الوفاء للنشر، بدون تاريخ نشر، ص١٩٢)

³⁶ Saqer Abu Fakher, **Filistin Ulusal Hareketi: Silahlı Mücadeleden Silahsız Devlete**, Birinci Baskı, Beyrut-Lübnan, Araştırma ve Yancılık İçin Arap Kurumu, 2003, S. 31.

söyleminin Filistinli tabana yönelik seferberlik etkisinin yanında Fetih Hareketi, iki temel prensip üzerine kurulan siyasî stratejisinde de silahlı mücadele söylemine dayanmıştır.

Bu iki prensibin birincisi, Arap halklarını İsrail ile olan mücadeleye bilinçli olarak sokmaya çalışmaktır. Zira Fetih Hareketi, Filistin mücadelesinin bekâsı için tüm Arap güçlerinin bu mücadeleye katılması gerektirdiğini düşünmüştür. Ancak bu halkların Filistin mücadelesine katılmasını engelleyen Arap rejimleri olduğundan dolayı Fetih Hareketi, Arap halklarının güçlerini İsrail'e karşı yöneltmek adına bu rejimleri İsrail ile savaflara sokması gerektiğine inanmıştır.³⁷ İkinci prensip ise sıralı patlatmadır. Buna göre Fetih Hareketi, Arap dünyasında bulunan Filistinlilerin yaşadığı odakları önceki prensibe destek olacak şekilde savaşı ve devrimci odaklara dönüştürmeyi hedeflemiştir. Ancak bunu gerçekleştirmek adına bu Filistinli odakları İsrail ile olan çatışma döngüsüne sokulmasını ve bunun bir sonucu olarak da bunların İsrail'e karşı daha fazla çalışması gerekmektedir.³⁸

Uygulamada ise bu dönem, Fetih Hareketi'nin İsrail hedeflerine karşı çeşitli askerî operasyonlar gerçekleştirdiğine tanık olmuştur. Bunların en ünlüsü 1969 yılında Filistinli fedailerin Ürdün ordusu yardımıyla Karameh şehrine yönelik gerçekleşen İsrail saldırısını püskürtebildiği Karameh muharebesidir. Bu muharebe, özellikle Arap ülkelerinin 1967 Arap-İsrail savaşında yenilgisinden sonra Filistinliler arasında silahlı mücadelenin önemini artırmıştır.³⁹

İkinci aşamada (1974-1987), Fetih Hareketi'nin siyasî tutumu ve yönelimleri üzerinde izini bırakan farklı siyasî olaylar ve değişkenler meydana gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak silahlı mücadele söylemi o döneme kadar Fetih'in söylemi ve edebiyatı üzerinde hâkimiyetini tek başına bir süre koruduktan sonra Fetih Hareketinin, silahlı mücadelenin yanında siyasî ve diplomatik eylem yolundan da bahsetmeye başlamıştır. Bu yeni

---

³⁷ Yezid Sayigh, **Filistin Ulusal Hareketi ve Devlet Arayışı** 1949-1993, Basem Serhan (Çevirmen), Beyrut-Lübnan, Filistin Çalışmaları Kurumu, 2002, S. 195. (باصم سرهان، ١٩٩٣-١٩٤٩، باسم سرهان) (مترجم)، بيروت-لبنان: مؤسسة الدراسات الفلسطينية، ٢٠٠٢، ص ١٩٥)

³⁸ Sayigh, S. 196.

³⁹ Salah Khalef, **Kimliksiz Bir Filistinli**, Merwa Nesir (Çevirmen), 3. Baskı, Amman-Ürdün, El-Jalil Çalışmalar ve Yayınevi, 2016, S. 58. (صالح خلف، فلسطيني بلا هوية، مروة نصير (مترجم)، الطبعة الثالثة، عمان-الأردن: دار الجليل للنشر والدراسات، ٢٠١٦، ص ٥٨)

* Filistin Kurtuluş Örgütü'nün grupları ile Ürdün Haşimi krallığı arasında patlak veren ve Eylül 1970 tarihinden Eylül 1971 tarihine kadar devam eden bir silahlı çatışmadır. Filistinlilerin yenilmesiyle ve Ürdün'den çıkıp Lübnan'a yönelmesiyle sonuçlanmıştır.

yönelimin ortaya çıkmasına neden olan çeşitli değişkenlerin başında Filistinli grupların Ürdün ordusu karşısında 1970 yılında yenilmesi veya Kara Eylül* adıyla bilinen olaylar gelmektedir.

Bu olayların bir sonucu olarak Fetih Hareketinin dayanak olarak sunacağı hakikat, Arap ortamının yokluğunu hissetmiş ve aynı zamanda yaşanan yenilmenin etkisiyle de Fetih Hareketi içerisindeki ütopyacı düşüncelerin gerilmesi ve gerçekçi çizgenin güçlenmesi sağlanmıştır. Üstelik İsrail-Mısır Barış Antlaşması'nın 1979 yılında imzalanması, özellikle Camp David Sözleşmesi'nin içerdiği Filistin özerk yönetimiyle ilgili maddelerin ışığında askeri eylemin yanında siyasî bir tezin geliştirilmesi gerektiğini savunan Fetih Hareketi içerisindeki bazı akımların düşünceleri daha da güç kazanmıştır.

Bundan sonra Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Beyrut şehrinde 1982 yılında çıkması*, Tunus'a sürgün edilmesi ve rolünün gerilmesi gibi nedenler Fetih Hareketi'nin siyasî tutumunun daha esnek olması için bir motivasyon oluşturmuştur.⁴⁰ Siyasî tutum açısından Fetih Hareketi, 1974 yılında Filistin'den özgürleştirilebilen herhangi bir toprak parçası üzerinde Filistinli bir yönetimin kurulmasını öngören aşamalı veya on maddeli program** olarak bilinen teklifi kabul etmiştir. Bu programa göre kurulacak yönetim, Filistin'de din, ırk veya cinsiyet ayırımına bakmaksızın tüm vatandaşların eşit haklardan yararlandığı iki milletli, laik ve demokratik devleti kurmayı öngören büyük Filistinli hedefin yolunda bir aşama olacağı düşünülmüştür.⁴¹ Fetih Hareketi'nin bu programı kabul etmesinden sonra Fetih'in lideri Yaser Arafat Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na gidip konuşmasını katılanlara barışçıl çözümü temsil eden zeytin dalının elinden düşürmeme çağrısıyla bitirip Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ve Fetih Hareketi'nin barışçıl çözümden yana olduklarını açık bir şekilde ilan etmiştir.⁴²

---

* 1982 yılındaki İsrail İşgal ordusunun saldırısından sonra Filistin Kurtuluş Örgütü Beyrut şehrinde çıkmıştır.

⁴⁰ Omer El-Esawi(Yönetmen), Bir Devrim Hikâyesi-Tüfek ve Zeytin Dalı, Belgesel, Katar: Al-Jazeera Kanalı, 14 Kasım 2008. (عمر العيساوي(مخرج)، حكاية ثورة - البندقية و غصن الزيتون (برنامج تلفزيوني)، قطر: قناة الجزيرة، ١٤ نوفمبر ٢٠٠٨).

** Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi Sunduktan Sonra Filistin Kurtuluş Örgütü Bazında Kabul Edilen ve On Maddeden Oluşan Bir Siyasî Programdır. Buna Göre Filistin'den Özgürleştirilebilen Herhangi Bir Toprak Parçası Üzerinde Filistinli Bir Yönetimin Kurulmasını Öngörmüştür.

⁴¹ Amnon Kapeliouk, Yenilmez Arafat, Esam El-Batran (Çevirmen), Ramallah, Filistin: Filistin Genel Kitap Kurulu, 2005 S. 125. (امنون كابيليوك، عرفات الذي لا يقهر، عصام البطران (مترجم)، رام الله، فلسطين: الهيئة العامة الفلسطينية للكتاب، ٢٠٠٥، ص ١٢٥).

⁴² Mahmud Al-Natur, Fetih Hareketi Direniş ve Suikastler Arasında 2. Cilt, 1. Baskı, Amman-Ürdün, Al-Natur Araştırmalar Ve Çalışmalar Merkezi, 2014, S. 488.

Bu konuşmadan sonra Fetih Hareketi içerisinde hareketin lideri Yaser Arafat, Merkez Komitesi üyesi olan Halil El-Vezir ve Mahmud Abbas gibi isimlerden oluşan Siyonizm karşıtı Yahudi toplulukları ve İsrail solu gibi taraflarla iletişim kanalları açmayı hedefleyen bir komisyon oluşturulmuştur. Ayrıca Ezzeddine Qalaq, Said Hammami ve Issam Sartawi gibi isimler de yukarıda bahsi geçen komisyonun gözetiminde çalışıp bu alanda aktif olmuştur.⁴³

1.2.2. Silahlı Mücadeleyi Bırakmak ve Barış Sürecine Başlamak 1987-2017:

1987 yılında patlak veren Birinci İntifada, Lübnan'dan çıkıp Tunus'ta yerleşen Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih Hareketi'nin aktif siyasî rolünü yeniden kazanması için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Bu çerçevede Birinci İntifadanın başladığı ilk andan itibaren Fetih Hareketi İntifadanın siyasî temsilciliğini yapmaya önem vermiştir. Bunun için de İntifadanın Birleşik Komutanlığı'nı kurup sahadaki halk eylemleri için yönlendirici ve siyasî bildirimler çıkartmaya başlamıştır.⁴⁴ Ürdün kralı Hüseyin bin Talal'ın 1988 yılında Batı Şeria'nın Ürdün Haşimi Krallığı'na olan bağlılığını kestiğini ilan ettikten sonra Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih Hareketi bölgedeki en önemli siyasî rakibinden kurtulup ortaya çıkan boşluğu doldurmaya ehil kılmıştır.

Aynı çerçevede de Kasım 1988 tarihinde toplanan Filistin Ulusal Konseyi (PNC) sırasında Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih Hareketi'nin lideri olan Yaser Arafat, FKÖ ile Fetih'in İsrail Devleti'nin varlığını zımni bir şekilde tanıyan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 242 sayılı kararını kabul ettiklerini duyuran Filistin Bağımsızlık Belgesi'ni açıklamıştır. Bağımsızlık Belgesi'nin açıklanması ardından Yaser Arafat, Filistin meselesini görüşmek için Aralık 1988 tarihinde Cenevre şehrinde toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısında terörizmi kınadığı ve Filistin meselesiyle ilgili uluslararası kararların uygulanmasını istediği bir konuşma yapmıştır.⁴⁵ Ayrıca Birinci Körfez Savaşı 1990 yılında patlak vermesi ve ABD'nin İsrail ile Araplar arasında barış sürecinin başlatma yönelimi Filistin Kurtuluş Örgütü ve Fetih Hareketi'nin siyasî sürece dâhil olması için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Bu çerçevede FKÖ ile Fetih

---

⁴³ Omer El-Esawi (Yönetmen), Bir Devrim Hikâyesi-Sedir Ülkesinde, Belgesel, Katar: Al-Jazeera Kanalı, 21 Kasım 2008.

⁴⁴ Birinci İntifada Bildirileri (Taş İntifadası 1987), [Http://Info.Wafa.Ps](http://Info.Wafa.Ps). (Erişim Tarihi: 1.9.2019)

⁴⁵ Abed, S. 48.

Hareketi, İsrail kabul etmediğinden dolayı hiç katılmalarına rağmen 1991 yılında düzenlenen Madrid konferansını destekleyip tüm ayrıntılarını takip etmeye önem vermiştir. Madrid konferansı bittikten sonra da Filistin delegasyonu ABD'nin başkenti Washington'a taşınan müzakerelere devam etmiştir.⁴⁶

1993 yılında Oslo Anlaşması'nın Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasında imzalanmasının ardından 1967 yılında işgal edilmiş Filistin topraklarında Filistin Yönetimi'nin inşaa edilmiştir. Bu inşaa ile birlikte FKÖ ve Fetih Hareketi ile İsrail arasında Filistin topraklarında yeni kurulan özerk yönetimin durumlarını düzenlemek adına birkaç anlaşma imzalanmasını zorunlu kılmış ve yeni bir müzakere dizisi başlamıştır.⁴⁷

Filistin Yönetimi ile İsrail arasındaki barış sürecinin çökmesi onu izleyen İsrail ihlalleri ve uygulamaları işgal edilmiş Filistin topraklarında durumların patlamasına ve 2000 yılında İkinci Filistin İntifadası adıyla bilinen olayların başlamasına neden olmuştur. Bu çerçevede önceki yıllar boyunca silahlı mücadele yolunu bırakıp barışçıl yolu tercih etmesine rağmen Fetih Hareketi, yeni patlak veren intifadada aktif bir rol oynamaya karar vermiştir. El-Aksa Şehitleri Tugayları adıyla bilinen bir askeri kanat kurmuştur.⁴⁸ Bu askeri kanat İntifada esnasında 184 İsraillinin ölümüne neden olan yani bu İntifadadaki İsraillilerin toplam ölüm oranından %18,4'ünü gerçekleştiren eylemlerde bulunmuştur.⁴⁹

Bu dönemde Fetih Hareketi, bir taraftan müzakerelerin yeniden başlaması için çeşitli çağrılar yapıp ABD tarafından sunulan yol haritası adıyla bilinen barış planını kabul ederek barışçıl yolu desteklerken diğer taraftan da İsrail İşgal ordusuna yönelik askeri eylemlerde bulunup askeri mücadele yoluna da devam etmiştir. Böylece barışçıl ile askeri yolları dengeleyip birleştirmeye çalışmıştır. Hem müzakerelere hem de askeri baskıya dayanan Fetih'in bu politikası nedeniyle İsrail, Fetih Hareketi'nin lideri Yaser Arafat'ı

---

⁴⁶ Muhammad Hasanin Haykel, İsrail İle Araplar Arasındaki Gizli Müzakereler, 7. Baskı, Kahire-Mısır, Eşşuruk Yayınevi, 2001, S. 236-246. (مصر: دار الشروق، الطبعة السابعة، القاهرة- مصر: ٢٠٠١، ص ٢٣٦-٢٤٦.)

⁴⁷ Sadi Ahmed Vald Ahmed Salam, 1993 Yılından Beri Filistin-İsrail Anlaşmaları, 30 Ağustos 2007, <https://www.aljazeera.net> (Erişim Tarihi: 1.10.2019). (سيدي أحمد ولد أحمد سالم، الاتفاقيات الفلسطينية الإسرائيلية منذ أوسلو ١٩٩٣، (٣٠ أغسطس ٢٠٠٧.)

⁴⁸ Naser, S. 100.

⁴⁹ Hasan Kamal, Kurşunlardan Affa Kadar "El-Aksa Şehitleri Tugayları Tarihçesi", 11 Kasım 2019, <https://metras.com>. (حسن كمال، من الرصاص إلى العفو.. سيرة "كتائب شهداء الأقصى"، ١١ نوفمبر ٢٠١٩. (Erişim Tarihi: 20.11.2019).)

Ramallah şehrindeki karargâhında abluka altına tutmaya ve tasfiye etmeye karar vermiştir.⁵⁰ Ayrıca İsrail, Fetih Hareketi ve diğer Filistinli grupların eylemlerinden Filistin Yönetimi'ni sorumlu olan taraf olarak belirleyen ve ona baskı yapmaya ve cezalandırmaya dayanan yeni bir politika benimsemeye başlamıştır.⁵¹ 2004 yılında Fetih Hareketi'nin lideri olan Yaser Arafat'ın Paris şehrinde vefat etmesiyle birlikte Fetih Hareketi içindeki barış söylemini ile askeri eylemleri birleştirmeye çalışan grup ağır bir darbe almış ve sonrasında Mahmud Abbas'ın Filistin Yönetimi ile Fetih Hareketi'nin başkanlığına geçtiğinde, ilk andan itibaren Fetih Hareketi ile diğer Filistinli grupların direnişçileri arasında 2005 yılında İsrail ile ateşkes yapılmasını kabul etmeleriyle sonuçlanan bir uzlaşma gerçekleştirilmesi istenmiştir.⁵² Sonrasında Mahmud Abbas, Fetih'in askeri kanadı olan El-Aksa Şehitleri Tugaylarını dağıtmaya başlayıp üyelerini yeniden yapılandırılan güvenlik güçleri bünyesine yerleştirmiştir.⁵³

2009 ile 2016 yıllarda düzenlenen altıncı ve yedinci genel kongrelerinden sonra Fetih Hareketi, İsrail'e karşı direniş konusunda barışçıl protestolar ve halk direnişi üzerine kurulu yeni anlayışlar benimsemeye başlamıştır. Bununla birlikte Fetih Hareketi, Yasal ve diplomatik yüzleşme yoluna başvururken İsrail'e karşı askeri eylemlerle olan tüm bağlarını koparmıştır.⁵⁴ Barış süreci açısından ise Abbas'ın iktidar gelmesiyle birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Zira Fetih Hareketi, Annapolis 2007 konferansına katılımından başlayarak John Kerry müzakerelerine kadar bitmeyen tüm barış sürecinin yeniden canlandırma çabalarını desteklemiştir. Ancak İsrail'in inatçılığı ve reddetmesi nedeniyle bu yolun yeniden canlanmasını engellemiştir.⁵⁵ Böylece de Fetih Hareketi,

---

⁵⁰ Hani Awwad, Arafat İkinci İntifadayı Nasıl Planladı Ve Nasıl Ona Dönmüştür? 25 Ekim 2018, <https://metras.com>. (Erişim Tarihi: 15.11.2019). (هاني عواد، كيف خطط عرفات للانتفاضة الثانية وكيف انقلب عليه؟، ٢٥ أكتوبر ٢٠١٨).

⁵¹ Naser, S. 102.

⁵² Majed Abu Dayek, Filistin 2005... Geri Çekilme, Seçimler Ve Süresi Dolan Bir Ateşkes, 29 Aralık 2005, <https://www.aljazeera.net>. (Erişim Tarihi: 10.11.2019). (ماجيد أبو دياك، فلسطين ٢٠٠٥.. انسحاب وانتخابات وهدنة انتهت صلاحيتها، (٢٩ ديسمبر ٢٠٠٥).

⁵³ Basher Daragme, "İsrail, Nablus Şehrindeki El-Aksa Şehitleri Tugaylarından 12 Üye İçin Af Çıkartmıştır" Al-Hayat Al-Jadida Gazetesi, 12 Haziran 2008, <http://www.alhayat-j.com>. (Erişim tarihi: 12.11.2019). (بشار دراغمة، "الاحتلال يفرر" (العفو عن ١٢ عنصراً من نشطاء كتائب الأقصى في نابلس" صحيفة الحياة الجديدة، ١٢ يونيو ٢٠٠٨).

⁵⁴ Ashref El-Hawwar, Abbas Silahlı Direniş Yolunu Reddettiğini Yeniden Duyurmuş Ve Hamas'ın Savaşta Performansını Eleştirmiştir. Hamas Da "Kötü Niyetleri Yansıtan Yalnız Ve Kişisel Bir Tavır" Diyerek Cevap Vermiştir. Al-Quds Al-Arabi Gazetesi, 16 Ekim 2014, <https://www.alquds.co.uk>. (Erişim Tarihi: 15.11.2019). (أشرف الهوار، عباس يجدد رفض «المقاومة المسلحة» وينتقد أداء حماس في الحرب والحركة ترد: «موقف شخصي معزول ويعكس سوء النوايا»، صحيفة القدس العربي، ١٦ أكتوبر ٢٠١٤).

⁵⁵ Khaleed Aljendi, Barış Süreci İki Devlet Çözümünü (Muhtemelen) Nasıl Engellemiştir? 12 Nisan 2018, <https://www.brookings.edu>. (Erişim Tarihi: 18.11.2019). (خالد الجندي، كيف أحبطت (على الأرجح) عملية السلام حلّ الدولتين، ١٢ (ابريل ٢٠١٨)).

askeri yolu reddederken barış süreci yolunda da hiçbir ilerleme gerçekleştiremediği için iç örgütsel sorunların artmasında neden olan politik atalet ile karşı karşıya kalmıştır.

1.3. Örgütsel Boyut:

Bu kısımda, Fetih Hareketi'nin örgütsel yapısı ve bunun coğrafi yayılışı ile fonksiyonel bölünmeleri ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu kısım, Fetih'in örgütsel yapısının dayandığı ideolojik arka planı da incelemektedir.

1.3.1. Fetih Hareketi'nin Örgütsel Yapısı Fikri Temelleri:

Fetih Hareketi'nin örgütsel yapısı aslında kuruluş döneminde yaygın olan komünist ve solcu gruplar ile Müslüman Kardeşler (İhvanü'l-Müslimîn) gibi farklı örgütlerden gelen Fetih kadro ve liderlerinin tecrübesinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Örneğin; Fetih Hareketi'nin örgütsel yapısının baş mimarlarından olan Halil El-Vezir* İhvan'cı bir arka plandan gelmiştir. Sonrasında Fetih'in gittikçe genişlemesi ve sol eğilimli çok sayıda unsurun katılması ile birlikte Fetih Hareketi'nin örgütsel yapısında bu gelişmelere ayak uydurabilecek değişikliklerin yapılması gerektiğini öngörülmüştür.⁵⁶ 1971 yılında Şam şehrinde düzenlenen Fetih Hareketi'nin üçüncü genel kongre sırasında örgütün iç tüzüğü kabul edilip Fetih Hareketi içindeki örgütsel çalışmaların düzenleyicisi olarak demokratik merkezîyetçilik sistemi benimsenmiştir.⁵⁷ Zira kabul edilen İç tüzüğün birinci babının 3. Maddesi açık bir şekilde Fetih Hareketi'nin örgütsel çalışmalarında demokratik merkezîyetçilik sistemine dayandığını öngörmüştür.⁵⁸

Demokratik merkezîyetçilik düşüncesi aslında Fetih Hareketi'nin solcu partilerden ödünç aldığı kavramlardan biri olup Marksist düşünür Lenin'in komünist partinin alması gerek

---

* Halil El-Vezir, Abu Jihad adıyla bilinen saygın bir Filistinli siyasetçidir. Fetih Hareketi'nin ilk kurucularından olmakla birlikte Fetih Hareketi içinde önemli sorumluluklar üstlenen tarihsel liderlerinden biri olup genel liderin yardımcısı konumunu doldurmuştur. Ayrıca işgal altındaki topraklarla ilgilenen yapı olan Batı Şeria'nın sorumlusu olan El-Vezir Birinci İntifadanın önemli liderleri ve yönlendiricilerinden biriydi. 1988 yılında Tunus'ta İsrail tarafından gerçekleştirilen suikast sonucu ölmüştür.

⁵⁶ Majid Al-Kayali, Fetih Hareketi ve İçindeki Demokratik Sol Tecrübesi, Filistin Çalışmaları Dergisi, 23. Cilt, 92. Sayı, Eylül 2012, S. 42.

⁵⁷ Örgütlenme ve Seferberlik Komisyonu, Üçüncü Genel Kongre, 2019, <https://fatehorg.ps>. (Erişim Tarihi: 11.11.2019)

⁵⁸ Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 13.

şekil hakkındaki düşüncelerine dayanmaktadır. Demokratik merkeziyetçilik de **iki** temel meseleye odaklanır:

Birincisi: karar verme sürecini düzenlemektir. Demokratik merkeziyetçilik, dikey bir şekilde giden karar verme sürecini alt düzeylerin katılımına hiçbir izin vermeden sadece üst örgütsel makamların tekelinde bırakarak karar verme sürecini düzenlemektedir. Zira bu sistemde alt düzeylerden istenilen iş sadece tartışmasız üst makamlardan gelen emirleri uygulamaktır.

İkincisi: Demokratik merkeziyetçilik örgütsel süreçlerin dikey bir şekilde yönetileceği hiyerarşik bir örgütsel yapı inşa etmektedir.⁵⁹

Fetih Hareketi'nin demokratik merkeziyetçilik sistemini örgüt içinde örgütsel çalışmanın bir yöntemi olarak benimseyip kullanması çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri örgüte katılanlar sayısının ciddi bir şekilde artmasıdır. Örgütün üst liderlik makamlarına varmak isteyen çeşitli güç odakların ortaya çıkmaya başlaması buna kaynak oluşturmaktadır. Dolayısıyla Fetih Hareketi içindeki demokratik merkeziyetçilik, o dönemdeki Fetih Hareketi liderliği için geniş hegemonyayı garanti edecek ve Fetih Hareketi unsur ve kadrolarının yükselme kabiliyetini sınırlandırıp belli zamansal süreçlere bağlayarak siyasi rekabet sahnesinden uzaklaştıracak şekilde tasarlanmıştır.⁶⁰

1.3.2. Fetih Hareketi'nin Örgütsel Yapısı:

Fetih Hareketi'nin örgütsel yapısını üç temel düzeye ayırarak ele alınması mümkündür. Üst düzey yapılar aslında Genel Kongreler, Devrimci Konsey ve Danışma Konseyi yanında Merkez Komitesi ve Fetih Hareketi'nin Başkanlığı'nı kapsamaktadır. Orta düzey liderlik da bölgeler ve örgütsel ofisler kapsarken alt düzey yapıları alanlar, şubeler ile hücreleri kapsamaktadır.

Fetih Hareketi'nin Üst Düzey seviyesine baktığımızda, ilk heyet Genel Kongreler gelemektedir. Toplandığı takdirde Fetih Hareketi'nin en üst otoritesini oluşturan genel

---

⁵⁹ Baker Abubaker, örgütsel yapı ve örgütsel liderin görevleri, <https://www.bakerabubaker.info> (Erişim Tarihi: 20.11.2019)

⁶⁰ Muhammad Yaghi, "Fetih Hareketi'ndeki Demokratik Merkeziyetçilik", Al-Aiyam Gazetesi, 13 Ekim 2005, S. 18. (محمد باغي، "الديمقراطية المركزية في حركة فتح"، جريدة الأيام، ١٣، ١٠، ٢٠٠٥، ص ١٨)

kongreler örgütsel iç tüzükleri ve yönetmelikleri kabul etmek, güvenoyu ile Merkez Komitesi'nin tüm veya bazı üyelerini düşürmek; Fetih Hareketi, Devrimci Konsey ve Merkez Komitesi'nin başkanını seçmek gibi geniş yetkileri bulunmaktadır. İç tüzüğe göre her beş yılda bir toplanması gerekirken genel kongreler Fetih Hareketi'nin kuruluşundan beri sonuncusu Aralık 2016 tarihinde olmak üzere sadece yedi kez toplanmıştır.⁶¹

Genel kongrelerin üyeleri aslında Devrimci Konsey, Danışma Konseyi ve Merkez Komitesi gibi üst düzey yapıların üyelerinden oluşmaktadır. Bunların yanında bölgeler kongrelerinde seçilen bölge temsilcileri, %20'yi geçmeyecek şekilde Fetih'in askeri unsurları, örgütün bazı kadroları, halk ve meslek örgütlerinin çalışanları, farklı örgütsel aygıtların liderlik kurulları "komisyonlar", %10'u geçmeyecek şekilde FKÖ, Filistin Devleti ve Filistin Yönetimi aygıtlarında çalışanlar ile hareketin bazı yüksek kalifiyeli üyelere de meydana gelmektedir.⁶²

Hiyerarşi açısından Devrim Konseyi, Genel Kongrelerden sonra gelmektedir. Fetih'in iç tüzüğüne göre Devrimci Konsey, iki genel kongre arasında toplandığı takdirde Fetih Hareketi'nin en üst otoritesidir. Örgütsel denetim ve üyelik korumu komisyonu, mali denetim komisyonu ve örgüt mahkemesi gibi seçilmiş komisyonlar aracılığıyla konsey, çoğunlukla denetleyici görevler yürütmektedir. Devrimci Konsey, Fetih'in genel kongreleri tarafından seçilmiş 80 üyeden oluşmaktadır. Bunun yanında da 25 üyeyi geçmeyecek şekilde sivil ve askeri yüksek kalifiyeli kişiler atanır ve İsrail hapishanelerindeki Fetih'in kadrolarından 20 kadar temsilci görevlendirilir (hapishaneden çıktıkları andan itibaren görevlerine başlamaları şartıyla). Ayrıca Devrimci Konsey toplandığı takdirde Merkez Komitesi'nin üyeleri konseyin doğal üyeleri olarak sayılmaktadır. Bu çerçevede Devrimci Konsey, sekreter ile iki yardımcından oluşan konsey sekreterliği tarafından yönetilmektedir. Üstelik sekreteri Fetih'in iç tüzüğüne göre Merkez Komitesi'nin toplantılarına gözlemci sıfatıyla katılma hakkına sahiptir.⁶³

---

⁶¹ Al-Hayat Al-Jadyda Gazetesi, "Fetih Hareketi'nin Genel Kongreleri Kuruluştan Yedinci Genel Kongreye" 29 Kasım 2016, S. 12. (ص ١٢-٢٠١٦، ١١، ٢٩، "المؤتمر العام لحركة حركة من النشأة الى السابغ"، صحيفه الحياة الجديدة،

⁶² Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 35-40.

⁶³ Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 43-58.

Merkez Komitesi, Fetih yürütme yapısının başında yer alıyor, iki Devrimci Konsey toplantısı arasında toplandığı takdirde Fetih Hareketi'nin en üst otoritesidir. Ayrıca bu komite, Fetih Hareketi'nin tüm etkinlik ve eylemlerinden kolektif olarak sorumlu sayılmaktadır. Merkez Komitesi, Genel kongre tarafından doğrudan seçilen Fetih Hareketi'nin Başkanı ile 18 başka üyeden ve hareketin başkanı tarafından aday gösterilen, Merkez Komitesi'nin kabul ettiği ve atma kararı Devrimci Konsey tarafından onaylandığı 4 üyeden de oluşmaktadır.⁶⁴

Ayrıca, Fetih Hareketi'nin Başkanı ana yetkilerini Merkez Komitesi'nin iç tüzüğüne verdiği temel yetkilerden almaktadır. Hareketin başkanı Merkez Komitesi'nin toplantılarının başkanlığı yapmanın yanında komitenin kararlarının uygulanmasını denetleyip sekreter ile birlikte toplantılarının tutanaklarını onamaktadır. Ancak başkanın en önemli yetkisi belki de Al-Asifa (Fırtına) güçlerinin genel lideri olmasıdır. Bu durum da örgütlenme ve seferberlik komisyonundaki görevleri yanında başkanın yokluğunda onun da başkanın yetkilerini kullanan başkan yardımcısı için de geçerlidir.⁶⁵ Ayrıca bilinmeli ki “Fetih Hareketi'nin başkanı” adlandırılması Fetih Hareketi'nin altıncı ve yedinci genel kongrelerinde yaygınlık kazanmaya başlayan ve özellikle yedinci genel kongrede yerleşen görece yeni bir adlandırmadır.⁶⁶

Merkez Komitesine karar alma sürecinde yardımcı olmak için, Danışma Konseyi Ağustos 2009 tarihinde düzenlenen altıncı genel kongrenin kararıyla kurulan Fetih Hareketi içinde bir liderlik kuruludur. Bu konsey Fetih'in yürütme ve liderlik kurulları için öneriler sunup danışmanlık yaptığı gibi Fetih'in yürütme otoritesi uygun gördüyse uygulamaya sokabileceği tedbirler için tesviye ve araştırmalar hazırlamaktadır. Ayrıca Danışma Konseyi'nin üyeleri eski Fetih Hareketi liderleri ile siyasî, askeri, diplomatik ve idari işlerde tecrübeli yöneticilerden oluşmaktadır. Fetih'in Merkez Komitesi ile Devrimci Konsey'in eski üyelerinden oluşan bu konseyin kurulması Fetih Hareketi'nin altıncı ve yedinci genel kongrelerinde onaylanmıştır. Ayrıca Danışma Konseyi'nin üyeleri, Merkez

---

⁶⁴ Fetih HareketiHareketi'nin İç Tüzüğü, S. 60.

⁶⁵ Fetih HareketiHareketi'nin İç Tüzüğü, S. 61.

⁶⁶ Bilal Hasan, “İkinci Filistin Yönetimi'ni” Kurmak İçin Yedi Savaş, ŞARKUL AVSAT Gazetesi, 28 Haziran 2009, <https://archive.aawsat.com>. (Erişim Tarihi: 16.11.2019). (جريدة الشرق) «السلطة الفلسطينية الثانية»، سيع معارك لإنشاء (الأوسط، ٢٨ يونيو ٢٠٠٩)

Komitesi ile Devrimci Konsey'in üyelerinden sonra Fetih'in genel kongresinin üyeleri sayılmaktadır.⁶⁷

Fetih Hareketi'nin orta düzey seviyesine baktığımızda, iki yapı vardır. İlk yapı ise Fetih Hareketi'nin Bölgelerde ki teşkilatı, Fetih Hareketi'nin iç tüzüğünün 60. Maddesine göre bölge adlandırması yurt içinde bir ilde veya yurt dışında bir ülkede olan Fetih'in herhangi bir örgütsel varlığına verilmektedir. Bölgeler de iki bölüme ayrılmaktadır: Birincisi iç bölgeler, yurt içinde olup tüm örgütsel şartları yerine getiren 10 veya daha fazla örgütsel alanın bulunması gerektirirken ikincisi olan dış bölgeler, yurt dışında olup tüm örgütsel şartları yerine getiren 3 veya daha fazla örgütsel alanın bulunması gerektirmektedir. Bölgeler ise bölge kongresi sırasında seçilen bölge komitesi tarafından yönetilmektedir. Bölge kongresinin üyeleri de bölge komitesi üyeleri, bölgeye bağlı örgütsel alanların üyeleri, bölgenin örgütsel ofisinden üyeler, bölge komitesinin eski üyeleri ve örgütün birkaç yüksek kalifiyeli üyelerinden oluşmaktadır.

Bölge komitelerinin üye sayısı yurt içindeki bölgelerde 15'i geçmeyecek ve 9'dan daha aşağı olmayacak şekilde düzenlenirken yurt dışındaki bölge komitelerine gelince üye sayısı 7'yi geçmeyecek ve 5'dan daha aşağı olmayacak şekilde düzenlenmektedir. Bölge içindeki Fetih Hareketi'nin işlerini yöneten bölge komitesinin denetimi örgütlenme ve seferberlik komisyonu tarafından yapılmaktadır. Aynı zamanda bu komite de komite sekreteri tarafından yönetilmektedir.⁶⁸ Ayrıca güney illerdeki bölgelerin sayısı 8 iken kuzey illerdeki sayı 14'ü bulmaktadır ve böylece yurt içindeki Fetih Hareketi'nin bölgelerinin sayısı 22'ye tekabül etmektedir. Yurt dışındaki bölgelerin sayısı ise dünya kıtalarına dağıtılmış 52 bölgeden oluşmaktadır. Böylece Fetih Hareketi'nin toplam bölge sayısı 74 bölgedir. Fetih Hareketi'nin yedinci genel kongresinde bölgeler 438 üye ile yani kongreye katılan üyelerin %31 oranıyla temsil edilmiştir. Bu genel kongrede bölgelerin katılımı şöyle dağılmıştır: 198 üye kuzey illerden, 112 üye güney illerden ve 128 üye yurt dışındaki bölgelerden gelmiştir.⁶⁹

---

⁶⁷ Walid Awad, "Fetih'in Merkez Komitesi Danışma Konseyi'nin ilk toplantısı gelecek ay yapılması için çağrı yapmıştır", Al-Quds Al-Arabi Gazetesi, 23 Aralık 2010 <https://www.alquds.co.uk>. (Erişim Tarihi: 16.11.2019)

⁶⁸ Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 75-91.

⁶⁹ Fetih Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresine Katılanların Listesi, 2016, <http://pnn.ps>. (Erişim Tarihi: 19.11.2019). (كشف أعضاء المؤتمر السابع لحركة فتح، ٢٠١٦)

İkinci yapı ise örgütsel ofisler Fetih Hareketi'nin en önemli örgütsel uzantılarından biridir. Bir kurul, kurum veya topluluk kapsamında çalışan tüm Fetih Hareketi kadrolarını kapsayan örgütsel yapıdır. Sendika özelliğini taşıyan bu yapılar hareketin yönelimlerine ve sistemlerine göre genel sendikasal politikaları belirleyen örgütsel kaynak olarak görülmektedir. Bu ofisler de halk örgütleri komisyonunun denetimine tabiidir.⁷⁰ Bunun yanında bu ofislerin önemi oynadığı rolde bulunmaktadır. Zira bunlar Fetih Hareketi içindeki yükselmenin önemli bir aracını oluşturmaktadır. Bu çerçevede bölge kongresi ve oluşumu ile ilgili Fetih Hareketi'nin iç tüzüğünün 62. Maddesine göre örgütsel ofisler bölgeyi oluşturan en önemli unsurlardan biridir.⁷¹ Ayrıca bu ofisler, genel kongrenin üyeliği için önemli bir kaynaktır. Zira Fetih Hareketi'nin iç tüzüğünün 14. Maddesi örgütsel ofislerin genel kongrelerdeki temsilini öngörmektedir.⁷²

Son olarak ise Hücreler, Fetih Hareketi içerisindeki en küçük örgütsel birimlerden biridir. Her hücre, hücre sekreteri dâhil olmak üzere 5 ile 7 üyeden oluşmaktadır. Örgütsel hiyerarşide ise hücreden sonra 5 hücreden oluşan kanat gelirken sonrasında 5 kanattan oluşan şube ile 5 şubeden oluşan örgütsel alan ortaya çıkmaktadır.⁷³

---

⁷⁰ Jihad Al-Barq, Fetih Hareketi'nin Örgütsel Ofisleri: Yükselişi Ve Değerlendirilmesi, 30 Ekim 2013, <http://www.falestinona.com> (Erişim Tarihi: 21.11.2019). (جهاد البرق، المكاتب الحركية لحركة "فتح" في النهوض والتقييم)

⁷¹ Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 78.

⁷² Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 36.

⁷³ Fetih Hareketi'nin İç Tüzüğü, S. 103.

İKİNCİ BÖLÜM: FETİH HAREKETİ'NDE İÇ REKABETİ (2004-2017)

Bu bölüm, Fetih Hareketi'ndeki iç rekabet üç kısma ayırarak ele almaktadır. Birinci kısım, Fetih Hareketi'nde iç rekabetin tarihsel arka planı incelemektedir. Bu kısmı, Fetih Hareketi'ndeki iç rekabetin doğası ve şekli üzerinde ciddi izler bırakan bir takım tarihi olaylara tanık olmuştur. 1983 yılında meydana gelen ve Fetih'in siyasî tarihinde geçirdiği en tehlikeli ayrılma süreci olarak görülen büyük ayrılmadır. Bu ayrılma girişiminden sonra Fetih Hareketi'nin bazı subay ve güç odakları tarafından birkaç ayrılma girişimi meydana gelmiştir.

Üstelik 1987 yılında patlak veren Birinci İntifada ile birlikte Fetih Hareketi'ndeki güç odaklarının yayılma doğasında köklü bir değişime ortaya çıkmıştır. Bu köklü değişim sonucunda işgal edilmiş topraklardaki Fetih Hareketi kadrosu, hareketin yurtdışındaki kadrosu ile siyasî bir rekabet sürecine girmiştir.

İkinci kısım da 2004-2017 yılları arasındaki Fetih'in iç Rekabetine Örnekler ele almaktadır. 2004 yılında Yaser Arafat'ın vefat etmesiyle başlayan bu dönem, Mervan Barguti ve Muhammed Dahlan gibi şahsiyetler liderliğindeki Fetih'in yeni muhafızlar kadrosu ile Mahmud Abbas ve Merkez Komitesi üyeleri liderliğindeki Fetih'in eski muhafızlar kadrosu arasında güçlü bir mücadelenin başlamasına tanık olmuştur. Ayrıca bu dönemde eski ile yeni muhafızlar arasındaki mücadele, Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan arasında bir mücadeleye dönüşmüştür.

Üçüncü kısım ise Fetih Hareketi'nin iç rekabetinde dış faktörlerin etkisini ele almaktadır, Özellikle dış güçlerin Mahmut Abbas'ın İktidarını Güçlendirmek ve Mervan Barghouti'nin zayıflamasında rolü. Ayrıca bu güçler sayısında Muhammed Dahlan rekabete geri dönüp yeniden Fetih Hareketi'nde bir yer bulmayı başarmaktadır

2.1. Fetih Hareketi'nde İç Rekabetin Tarihsel Arka Planı:

Bu kısım, Fetih Hareketi içindeki siyasî rekabet taraflarının sebepler ve araçlarını, iç siyasî rekabette kullandıkları araç ve yöntemlere ile sundukları tezler, ideal ve siyasal hedeflere değinerek ele almayı hedeflemektedir. Ayrıca bu kısım Fetih Hareketi içindeki

ilk çatışma ve siyasî rekabet göstergelerine tanık olan 1966 yılından başlayarak Yaser Arafat'ın vefatına ve iç siyasî rekabetin yeni bir aşamasının başlamasına şahit olan 2004 yılına kadar bir dönem incelemektedir.

2.1.1. İlk günden Oslo Anlaşmasına Kadar:

Fetih Hareketi içerisinde rekabet durumu Filistin'deki siyasî hayatta ortaya çıktığı ilk andan beri hareketin temel özelliklerinden biridir. Ancak bu iç rekabetin yoğunluğu ve şiddeti çeşitli dönemlerde ciddi yükselişler kaydedip hareketin birliğini ve sürekliliğini tehlikeye atmıştır. Bu dönemde Fetih Hareketi'nin iç rekabeti anlamak için bir model olarak Büyük Ayrılma (1983) ele almaktadır.

Büyük Ayrılma, 1982 Lübnan Savaşı'nda Fetih Hareketi'nin yenilgisiyle başlamaktadır. Lübnan Savaşı'nda (1982) uğradığı yenilgiden sonra Fetih Hareketi'nin binlerce unsuru kendilerini siyasal ve örgütsel örtüsüz bulmuşlar ve özellikle Lübnan'da kalan askeri kadrosu başta olmak üzere hareket içinde bir kaos durumu hâkim olmuştur. Ayrıca Fetih'in siyasî yönetim ile iletişimin olmadığı bir ortam içinde Lübnan'da kalan askeri kadrosunun komutanları arasında yaşanan yenilgi ve Beyrut'tan çıkma sorumluluğu konusunda karşılıklı suçlamalar atılmaya başlamıştır.⁷⁴

Bu gevşek ortam, Suriye ve Filistinli karar üzerinde bir hegemonya kurmak için ideal bir fırsat oluşturmuştur. Fetih Hareketi, Suriye'nin bu yönelimini fark etmiş ve Suriye'nin Fetih'i Beyrut'tan çıkmasından sonra Suriye içinde yeniden konuşlanmaya davet etmesini kabul etmemiştir. Bu dönemde de Fetih Hareketi ve Arafat, Mısır'a yakınlaşmaya ve barış tezlerini benimsemeye yönelik yeni eğilimler göstermeye başlamıştır. Bunun en açık göstergesi de Fetih Hareketi'nin Yaser Arafat'ın Fas'ta 1982 yılında düzenlenen Arap zirvesinde sunulan sekiz maddelik barış planını kabul etmesidir⁷⁵:

---

⁷⁴ Awni Fares, Abu Al-Raed Zakeriye, Filistin Devriminin Topçu Tugayında Bir Subayın Anıları-İkinci Cilt, Hawliyet Al-Qdus, 18. Sayı, (:Aralık 2014), S. 73. (عوني فارس، ابو الرائد زكريا، ذكريات ضابط في مدفعية الثورة الفلسطينية- الجزء الثاني، حوليات) (القدس، العدد ١٨، (ديسمبر ٢٠١٤)، ص ٧٣)

⁷⁵ Arap Birliği Çalışmaları için merkezi. Arap Birliği Günlükler ve Belgeler, İlk basım, Beyrut, Arap Birliği Çalışmaları için merkezi, 1982 , S. 566-568.(مركز دراسات الوحدة العربية، يوميات ووثائق الوحدة العربية ١٩٨٢، الطبعة الأولى، بيروت، مركز دراسات) (الوحدة العربية، ١٩٨٣)

Bu bağlamda Arafat'ın yeni siyasî tutumu Suriye tarafının Filistinli liderlere karşı beslediği kızgınlığının artmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Suriye tarafı, Fetih Hareketi güçlerini ve lideri Yaser Arafat'ı cezalandırma ve boyun eğdirme çabalarında daha da ısrarcı olmuştur. Bu ısrar da sonrasında Suriye'nin Lübnan'daki Fetih'in güçlerinden bazı subayların başlattığı ayrılıkçı hareketin desteklemesiyle açık bir şekilde görünmüştür.⁷⁶ Fetih'in Devrimci Konseyi'nin 27.1.1983 tarihinde Aden şehrinde toplanmasıyla da örgüt içinde yeni bir ayrılma hareketi yükselmeye başlamıştır.⁷⁷

Bu hareket "Fetih'in Ulusal Demokratik Akımı" adıyla bilenecek. Bu yeni akım, Fetih Hareketi, mevzileri ve liderleri bazında ve aynı zamanda diğer Filistinli gruplar ile de kapsamlı görüşmeler kampanyasını başlatmıştır. Ayrıca akımın liderleri, ayrılma hareketine aylık 6 milyon dolar destek verme sözünü veren Libya Cumhuriyeti lideri Kaddafi ile çalışmalarını koordine etmiştir. Ancak en önemli ve en büyük destek yetkilileri sürekli Fetih'in Ulusal Demokratik Akımı'nın liderleri ile toplantılar yapmaya önem veren Suriye'den gelmiştir.⁷⁸

Ulusal Demokratik Akım'ın liderleri önünde Arafat ve Lübnan'daki güçlerine karşı sahada yüzleşmekten başka bir seçenek kalmamıştır. Buna bağlı olarak Ulusal Demokratik Akım, Mayıs 1983 tarihinde isteklerini belirten ve Fetih Hareketi liderliğinin performansını eleştiren bir bildiri yayınlamıştır. Fetih Hareketi liderliği bu ayrılma girişimine karşı Suriye ve Devrimci Konsey ile Genel Kongre sandalyelerinin yarısını ve Said al-Muragha'yı (Abu Musa) Halil El-Vezir yerine genel liderin yardımcısı olarak atanmasını talep eden akımın liderleriyle müzakere ederek ayrılma hareketini önlemeye çalışmak olmuştur. Ancak Fetih Hareketi liderliği, Nemir Saleh ile Samih Abu Kuik'in Merkez Komitesi'nin üyeliklerini aktifleştirmeyi ve Ulusal Demokratik Akım'ın liderleri ve subayları hakkında alınan birkaç adımdan dönmeyi sunarken akımın liderleri Suriye

---

⁷⁶ Faruk Eş-Şara, Kayıp Anlatı, 1. Baskı, Katar-Doha, Arap Araştırma Ve Politika Araştırmaları Merkezi, 2015, S. 93-97. (فاروق الشرع، الرواية المفقودة، الطبعة الأولى، قطر- الدوحة: المركز العربي للأبحاث ودراسات السياسات، ٢٠١٥ ص ٩٣-٩٧)

⁷⁷ Mahmud Al-Natur, Başlangıcın Fetih Hareketi Ve Diğer Örgütler... Kuruluş Ve Bölünmeler, S. 304-305.

⁷⁸ Moeen Al-Taher, Yaser Arafat: Ayrılma Ve Trablüşşam Savaşı, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, 23. Cilt, 100. Sayı, Kasım 2014, S. 199-201. (نوفمبر ٢٠١٤ ص)، مجلة الدراسات الفلسطينية، العدد ١٠٠، ياسر عرفات: الانشقاق ومعركة طرابلس، ٢٠١١-١٩٩٩)

başkanlığı altındaki hareketin liderliği 1965 yılından beri değişmemiştir. Ayrıca Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları, örgütteki liderlik çerçevelerinin yeniden düzenlenmesini ve demokratik bir şekilde seçilmesini istedikleri gibi mümkün olduğu kadar hareketin liderlerini ve çerçevelerini katarak karar alma sürecindeki katılımı artırılmasını da istemişlerdir.⁸³

3- Çözüm Sürecine Doğru Yöneliş: Fetih Hareketi'nin barış sürecine yönelik eğilim ve düşünceleri 1974 yılında kararlaştırılan Aşamalı Program'dan beri başlamıştır. Zira Fetih'in bu programı kabul etmesi, barış sürecine katılmaya yönelik adımlar atılacağı bir göstergesini temsil etmiştir.⁸⁴

Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları, 1965-1993 yılları arasındaki siyasî rekabette çeşitli yöntem ve araçlar kullanmıştır. Bu araçları aşağıdaki noktalarla özetlenebilir:

- 1. Uluslararası Destek:** Aslında uluslararası destek Fetih Hareketi içindeki rekabette çok büyük ve kerkik bir rol oynamıştır. Özellikle Fetih'in kurulduğundan beri Irak Cumhuriyeti, Libya Cumhuriyeti, Suriye Cumhuriyeti ve Ürdün Haşimi Krallığı gibi ülkeler başta olmak üzere kendisini ve siyasî kararını kontrol etmeye çalışan çeşitli Arap ülkeleri için bir hedef haline gelmiştir.⁸⁵
- 2. Askeri Güçler:** Fetih Hareketi'nin Askeri güçler, hareketin kurulduğu andan beri iç yapısında önemli bir yere sahip olmuştur. İsrail ile savaşmak ve işgale karşı direnmek üzere yola çıkan Fetih'te askeri karakterin hareketin yapılarını ve aygıtlarında kapsaması normal bir durumdu. Bu askeri karakter de askeri güçleri, Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları için aktif bir şekilde kullandıkları bir araca dönüştürmekle sınırlı kalmayıp bu güçleri rekabet taraflarının elindeki en önemli ve en güçlü aracı olmuştur.⁸⁶

---

⁸³ Mahmud Al-Natur, Fetih Hareketi Direniş Ve Suikastler Arasında 2. Cilt, S. 391-395.

⁸⁴ Abdülhamid Siyam, Fetih Hareketi içinde Kriz Tarihiçesi - Barış Süreci ve Ayrılmalar, Al-Quds Al-Arabi, 2016, <https://www.alquds.co.uk/>, (Erişim Tarihi: 18.18.2020). (عبد الحميد صيام، تاريخية الأزمة في حركة فتح- قطار التسوية والانشقاقات، (القدس العربي، ٢٠١٦).

⁸⁵ Patrick Seale, Ebu Nidal Kiralık Silah, Ahmed Raef (Çevirmen), Kahire-Mısır: Arap Medya İçin Al-Zahara, 1992, S. 144. (باتريك سيل، أبو نضال بندقية للايجار، أحمد رائف (مترجم)، القاهرة-مصر: الزهراء للإعلام العربي، ١٩٩٢).

⁸⁶ Esam Edwan, Fetih Hareketi: Bölünmelerden Tarih (1), 13 Ocak 2015, <http://Drah.Ps/Ar/Index.Php?Act=Post&Id=9143> (Erişim Tarihi: 1.11.2019). (عصام عدوان، حركة فتح تاريخ من (الانشقاقات(١)، ١٣ يناير ٢٠١٥)

3. **Örgütsel Meşruiyet:** Örgüt ve örgütsel meşruiyet iç rekabetin önemli bir aracını oluşturmuştur. Bu bağlamda Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları, sürekli olarak örgütsel mevkilerini iç rekabetlerinde kullanmıştır. Bu durum özellikle 1965 yılındaki Arafat ile Kuveyt'te olan Fetih'in sivil yönetimi arasındaki rekabette dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkmıştır.

2.1.2. Oslo Anlaşmasından Yaser Arafat'ın Vefatına Kadar:

Filistin Yönetimi'nin Batı Şeria'ya ve Gazze Şeridi'ne yerleşmesini izleyen dönem, Fetih Hareketi içinde iki grup arasında yeni bir siyasî rekabet olgusunun ortaya çıkmasına tanık olmuştur. İhtiyarlar veya dönenler adıyla bilinen ilk grup, Oslo Anlaşması'nın imzalamasından ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi topraklarında Filistin Yönetimi'nin kurulmasından sonra dönen Fetih Hareketi kadrosundan oluşmuştur. Zira imzalanan anlaşma, Filistin Yönetimi'nin temel memurlar bünyesini oluşturmak için Tunus, Yemen, Ürdün, Suriye, Cezayir ve diğer Arap ülkelerde yerleşmiş Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 100 bin kişilik kadrosunun Batı Şeria ve Gazze Şeridi topraklarına dönmelerine müsaade etmiştir.⁸⁷ İkinci grup ise, gençler veya Birinci İntifadanın mücadeleçileri adıyla bilinmiş ve işgal edilmiş topraklarda aktif olan kadrodan oluşmuştur. Bu grup, Fetih Hareketi liderliği tarafından önceden Halil El-Vezir'in uzun bir süre boyunca yönettiği Batı Sektörü Teşkilatı aracılığıyla takip edilmiştir. Batı Sektörü Teşkilatı, 1967 yılında işgal edilmiş topraklarda ve Filistin genelinde askeri, siyasî ve güvenlik meselelerini yönetmeye odaklandığı gibi işgal edilmiş topraklarda 1987 yılında patlak veren Birinci İntifadanın yönlendirilmesinde ve desteklenmesinde temel bir rol oynamıştır.⁸⁸

---

⁸⁷ Muhammed İshiyeh ve Diğerleri, Filistin Terim Ve Kavramları Ansiklopedisi, 1. Baskı, Amman-Ürdün, Al-Jalil Filistin Çalışmaları Merkezi Ve Yayınevi, 2011, S. 261. (محمد اشتييه وآخرون، موسوعة المصطلحات والمفاهيم الفلسطينية، الطبعة الأولى، عمان-الأردن: دار الجليل للنشر والدراسات الفلسطينية، ٢٠١١، ص ٢٦١)

* Fetih Hareketi'nin Merkez Komitesi'nin Bir Üyesi Olup Filistin Eylemin Sembollerinden Biri Olarak Bilinmektedir. 1959 Yılında Ramallah Şehri Yakınlarındaki Kober Köyünde Doğmuş Ve Kahire Üniversitesinden Doktora Derecesini Hak Etmıştır. İkinci İntifada Sırasında Batı Şeria'daki Fetih Hareketi'nin Liderliğini Yapıp El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın Askeri Eylemlerini Yönlendirmekte Merkezi Bir Rol Oynamıştır. 2002 Yılında İsrail Tarafından Tutuklanıp 5 Defa Müebbet Ve Ayrıca 40 Yıl Hapse Mahkûm Edilmiştir.

** Filistinli Siyasetçi Ve Fetih Hareketi'nin Merkez Komitesi'nin Bir Üyesi, 1994-2007 Yılları Arasında Gazze Şeridi'ndeki Örgütsel Komisyonu'nun Liderliğini Yapmıştır. Şimdilik Gazze Şeridi'ndeki Seferberlik Ve Düzenleme Komisyonu'nun Lideri Olmuştur.

⁸⁸ Fayiz Hamed El-Rentisi, Fetih Hareketi'nin Liderleri Şehadet Yolunda, 1. Baskı, Kahire-Mısır, Uluslararası Eşşuruk Yayınevi, 2010, S. 94. (فايز حامد الرنتيسي، قادة حركة فتح على طريق الشهادة، الطبعة الأولى، القاهرة-مصر: دار الشروق الدولية، ٢٠١٠، ص ٩٤)

Dışarıdaki liderlerin 1967 işgal edilmiş topraklara dönüşüyle birlikte iki liderlik kadrosu arasında yeni bir mücadele dönemi başlamıştır. Bu mücadele sürecinde Arafat, eski ile yeni muhafızlar arasındaki denge noktası olma rolüne çok önem vermiştir. Eski muhafızların liderliğine olan mensubiyetine rağmen bu mücadele esnasında taraf olmamaya dikkat etmiştir. Dolayısıyla Arafat, işgal edilmiş topraklardaki Fetih Hareketi'ni ve Filistin Yönetimi'ni mümkün olan en büyük siyasî ve örgütsel meşruiyet ile yönetmesine müsaade edecek denge denklemini bulmak için çabalamıştır.

Bu çerçevede eski ile yeni muhafızlar arasında iki temel alanda rekabet olgusu artmıştır. Bu rekabetin ilk alanı Fetih Hareketi'dir. Eski muhafızlar, egemen olduğu ve üst düzey liderlik mevkilerini kontrol ettiği Fetih Hareketi içerisinde, örneğin 20 üyesi olan Merkez Komitesi'nde 18 üye dışarıdaki liderlerden oluşurken içerdekiler sadece komitenin iki üyesiyle temsil edilmiştir. Aynı durum da Fetih'in Yürütme Komitesi'ndeki ve Filistin Kurtuluş Örgütü'ndeki seçtiği temsilciler ile tekrarlanmaktadır. Dolayısıyla eski muhafızlar üst düzey liderlik mevkilerinin tekeli elinde tutarken yeni muhafızların varlığı, sahayı kontrol eden örgütsel yapılarda yoğunlaşmıştır. Zira yeni muhafızlar, ilki Batı Şeria'da Mervan Barguti* liderliğinde iken ikincisi Gazze Şeridi'nde Ahmed Hilles** liderliğinde olan iki örgütsel komisyon oluşturmuştur. Bu iki komisyon aracılığıyla yeni muhafızların liderliği, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde sahadaki örgütsel çalışma faaliyetleri yönlendirebilme gücüne kavuşmuştur. Böylece yeni muhafızlar, siyasî liderlik düzeyinde kendi temsilcilik düzeyinin artırılmasını karar alma sürecinde aktif katımlını garanti edecek değişiklikler talep etme meşruiyetini elde edebilmiştir.

Filistin Yönetimi düzeyinde ise, başkanlığını yapan Yaser Arafat'ın yanında çoğu dışarıdaki kadrodan gelen onlarca yardımcı ve danışmanlar çalışmıştır. Bunun altında eski ile yeni muhafızların liderleri arasında yürütme otoritesinin paylaşımına benzeyen bir düzenleme olmuştur. Örneğin; güvenlik güçleri düzeyinde de eski muhafızların liderliği, dışarıdan gelen güvenlik kadrosuna dayanan Genel İstihbarat Teşkilatı'nı kontrol etmiştir. Bu teşkilatın liderliğini, Birleşik Güvenlik Teşkilatı'nın eylemcilerinden olan ve Fetih'in güvenlik teşkilatının lideri ile Merkez Komitesi'nin üyesi Salah Khalaf'a yakın bir isim olan Amin El-Hindi üstelenmiştir. Ayrıca eski muhafızların liderliği, bünyesinde Arap ülkelerinden gelen Fetih Hareketi güçlerine dayanan Ulusal Güvenlik Teşkilatı'nı kontrol etmekle birlikte Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki polis ve itfaiye

teşkilatlarını da ele geçirmiştir.⁸⁹ Diğer tarafta ise, Gazze Şeridindeki yeni muhafızların liderleri ve muhafız kadrosu, Mohammed Dahlan liderliğindeki Koruyucu Güvenlik Teşkilatı'nı kontrol etmiştir. Bu bağlamda Dahlan, Birinci İntifada sırasında Fetih'in aktif liderlerini ve eylemcilerini teşkilâtına katmıştır. Bu teşkilâtı inşaa ederken dışarıdan gelen kadroyu uzaklaştırmaya ve sadakatlerini elde ettiği içerdeki kadronun katmasına önem vermiştir. Aynı durum da Jibril Rajoub liderliğini yaptığı Batı Şeria'daki Koruyucu Güvenlik Teşkilatı koluyla tekrarlanmıştır.⁹⁰

Bu durumların gölgesinde yeni muhafızların liderleri ve liderlik düzeyleri üzerinde iki temel yönde baskı yapmaya başlamıştır. İlk temel yön Fetih Hareketi yönüdür. Bu çerçevede yeni muhafızlar, Fetih'in altıncı genel kongresinin düzenlenmesi ve hareketin liderlik düzeylerinde yeni bir seçimin yapılması için çağrılar yapmıştır. Zira yeni muhafızlar, örgütsel taban üzerinde etki yapabilme kabiliyetini kullanarak Fetih Hareketi içinde en fazla oy toplayabilecek grup olmasından yararlandığı için önceden mahrum bırakıldığı bu seçimleri kendisi için bir mutlak zafer olarak değerlendirmiştir. Sonuçta Fetih Hareketi'nin ağırlık merkezi Filistin dışarısından Filistin içerisine taşınmıştır.⁹¹ İkinci yön ise, Filistin Yönetimi'nin yönüdür. Bu bağlamda yeni muhafızların liderliği, Filistin Yönetimi'nde yaşanan mali ve idari yolsuzluk durumunu kullanıp Ulusal Yönetim'de reform sloganları atarak eski muhafızların yönetim bünyesindeki nüfuzunu sınırlandırmaya çalışmıştır. Saha düzeyinde de bu dönem, Filistin Yönetimi'nin güvenlik teşkilatları arasında silahlı çatışmalara kadar gelişen bir sürü anlaşmazlıkların yaşanmasına tanık olmuştur.⁹² Eski muhafızların liderleri ise, özellikle Ulusal Yönetim'in devam eden inşaa çabası ve barış süreci gibi durumlar gölgesinde, Fetih'in altıncı genel kongresinin düzenlenmesi için siyasî ortamların müsait olmadığını bahane ederek kongreyi sürekli olarak erteletme yoluna başvurmuştur. Böylece Fetih'in Eski

---

⁸⁹ Wisam Rifidi (Editör), Filistin Siyasî Sistemin Geleceği Ve Mümkün Siyasî Ufuklar, Ramallah-Filistin: İbrahim Abu-Lughod Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, 2004, S. 21-22.

⁹⁰ Muhsin Saleh (Editör), 1994-2013 Yılları Arasında Filistin Ulusal Yönetimi'nin Tecrübesi Ve Performansı Hakkında Çalışmalar, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2015, S. 460. (محسن صالح (محرر)، السلطة)، (الوطنية الفلسطينية دراسات في التجربة والأداء ١٩٩٤-٢٠١٣، بيروت-لبنان، مركز الزيتونة للاستشارات والدراسات، ٢٠١٥).

⁹¹ Alaa Lahluh, Siyasî Belgeler: Fetih Hareketi'nin Karşılaştığı Meydan Okumalar, Ramallah-Filistin, Saha Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2006, S. 3. (علاء لعلوح، أوراق سياسية: تحديات كبيرة تواجه حركة فتح، رام الله-فلسطين: المركز الفلسطيني للبحوث)، (المسحبة والسياسية، ٢٠٠٦، ص ٣).

⁹² Raed Lafi, Teşkilat Mücadelesi Ve Güvenlik Prensleri, 9 Mayıs 2007, <https://Al-Akhbar.Com>, (Erişim Tarihi: 9.12.2019). (رائد لافي، صراع الأجهزة و«أمراء الأمن»، ٩ مايو ٢٠٠٧).

muhafızlarının liderliği, yeni muhafızların ayaklanma ve hareketliliğini bastırmak için erteletme ve bahaneler dizme yöntemini kullanmıştır.⁹³

Ancak 2000 yılında İkinci İntifadanın patlak vermesi yeni muhafızların liderliği için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Zira yeni muhafızların liderliği, Fetih'in sahadaki inisiyatifini elinde tuttuğundan dolayı eski muhafızların liderleri ile olan rekabet sürecinde kendi nüfuzunu artırabilmiştir. Özellikle yeni muhafızların liderlerinin İkinci İntifada sırasında Fetih'in askeri kanadı olan El-Aksa Şehitleri Tugayları'nı kontrol etmesiyle birlikte eski muhafızların liderleri, bu rekabette yarışabilecekleri sahada etkili bir araç kalmamıştır. Arafat'ın 2004 yılında vefat etmesi eski muhafızların liderliği için güçlü bir vuruş oluşturmuştur. Arafat'ın vefat etmesiyle birlikte eski muhafızların liderliği, Arafat sonrası dönemi kullanmaya başlayan yeni muhafızların kadrosu karşısındaki en önemli güç kaynağını kaybetmiştir.

Daha önce belirtilenlere dayanarak Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları, bir takım hedef ve sebepleri gerçekleştirme çabasından meşruiyet kazanmaya çalışıp Fetih Hareketi liderliğini eleştirerek onunla siyasî rekabete girmeyi teşebbüs etmişlerdir. 1993-2004 yılları arasındaki bu sebepler aşağıdaki meselelerle özetlenebilir:

1- Fetih Hareketi'nde İç Reform: Fetih Hareketi'nin yeni muhafızların liderliği, Merkez Komitesi'ni kontrol eden eski muhafızların liderlik tarzına karşı olan muhalefesinde Fetih Hareketi içerisinde reform davasından temel almıştır. Bu bağlamda yeni muhafızların liderliği, Fetih'in altıncı genel kongresinin düzenlenmesine ve Devrimci Konsey ile Merkez Komitesi başta olmak üzere hareketin liderlik çerçevelerini yenilemeye davet ederken eski muhafızların liderliği, kazınım ve konumlarını kaybetme korkusuyla ve özellikle Filistin içinde yeterli stratejik derinliğinin olmamasıyla bu konudan kaçınmaya çalışmıştır. Eski muhafızların liderliği, Filistin dışında yaptığı birikim kadar içerisinde yapmamıştır. Ayrıca yeni muhafızların liderliği, özellikle örgütsel gevşeklik durumu ve Fetih Hareketi kadrosunun onu cezbeden en temel merkeze dönüşen Filistin Yönetimi'ne

---

⁹³ Semih Shebib, Fetih Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresinin İhtimalleri ve Korkuları, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, 19. Cilt, 76. Sayı, Eylül 2008, S. 2.

yönelik göç etme durumu gölgesinde örgütsel çerçeveleri aktifleştirmeye ve yeniden canlandırmaya çağrı yapmıştır.

2- Filistin Yönetimi'nde İç Reform: Eski muhafızların liderliği, Filistin Yönetimi'nin liderliğini kontrol edip üst düzey mevkilerini ele geçirmiştir. Bu durum, Filistin Yönetimi'nin bakanlıklarında ve teşkilatlarında mali ve idari yolsuzluk göstergelerinin yayılmasıyla eşlik etmiştir. Filistin yönetiminin liderleri tarafından işlenen kamu mal ve kaynaklarına el koyma olayları daha da çoğalmıştır. Bu ortam içerisinde yeni muhafızların liderliği, eski muhafızların liderliğini saldırmak için bu durumları bir araç olarak kullanmaya çalışmıştır. Dolayısıyla reform talepleri, yeni muhafızların liderliğinin gerçekleştirmeye çalıştığı önemli bir hedef olarak yerini almıştır.

Fetih Hareketi içindeki rekabet tarafları, 1993-2004 yılları arasındaki siyasî rekabette çeşitli yöntem ve araçlar kullanmıştır. Bu araçları aşağıdaki noktalarla özetlenebilir:

- 1. Filistin Kurtuluş Örgütü:** Dışarıdaki liderlik kadrosu, içerdeki liderliğe karşı Filistin Kurtuluş Örgütü'nün meşruiyetini açık ve aktif bir şekilde kullanmıştır. Dışarıdaki liderlik, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün meşruiyetine dayanarak içerdeki liderliğin bağlılığını ve kendisine katılmasını sağlamıştır. Bu meşruiyet etkeni, içerdeki liderlik anlayışına boyun eğdirmek için yapılan ilk adımı oluşturmuştur. Böylece içerdeki liderlik anlayışı, İntifadanın ilk aşamalarında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün şemsiyesine girmiş ve sonrasında İntifadayı kendi lehine çevirebilen dışarıdaki liderliğe tabi bir ek varlığı dönüşmüştür.
- 2. Fetih Hareketi:** Yeni muhafızların liderliği, eski muhafızların liderliği arasında olan mücadelede Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Fetih'in alt ve orta düzey liderliğinin elinde olmasını kullanmıştır. Eski muhafızların liderliği üst düzey liderlik kurullarını elinde tutmaya devam etmişken yeni muhafızların liderliği, Üst Örgütsel Komisyon aracılığıyla Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Fetih'in orta düzey kurullarını kontrol etmiştir. Böylece yeni muhafızların liderliği, eski muhafızların liderliğinin siyasî ve örgütsel hegemonyasına karşı Fetih'in orta düzey kurullarını aktif bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca İkinci İntifada sırasında yeni muhafızların liderliği, çoğu yeni muhafızların liderlerinden ve kadrosundan oluşan El-Aksa Şehitleri Tugayları başta olmak üzere Fetih'in askeri teşkilatlarını kontrol edebilmiştir.

3. **Filistin Yönetimi:** Eski ile yeni muhafızların liderliği kendi iç siyasî mücadelesi ve rekabetinde güvenlik teşkilatları başta olmak üzere Filistin Yönetimi'nin kurum ve teşkilatlarını kullanmıştır. Örneğin yeni muhafızların liderleri ve kadrosunun varlığı, Batı Şeria'da Jibril Rajoub liderliğindeki ve Gazze Şeridi'nde Mohammed Dahlan liderliğindeki Koruyucu Güvenlik Teşkilatı'nda yoğunlaşmıştır. Eski muhafızların liderleri ve kadrosunun varlığı ise, temel olarak yapısıyla ve kuruluşuyla dışarıdan gelen Fetih'in güvenlik kadrosuna dayanan Genel İstihbarat Teşkilatı'nda ve bünyesinde Filistin Yönetimi ile dönen Fetih'in askeri güçlerine dayanan Ulusal Güvenlik Teşkilatı'nda yoğunlaşmıştır.

2.2.Fetih'in iç Rekabetine Örnekler:

Bu bölüm, Fetih Hareketi içindeki siyasî rekabet taraftarlarının belirli sebepler çerçevesinde, iç siyasî rekabette kullandıkları araç ve yöntemlere ile sundukları tezler, ideal ve siyasal hedeflere değinerek ele almayı hedeflemektedir. Üstelik bu dönem, 2004 yılında Yaser Arafat'ın vefat etmesinden ve bunun bir sonucu olarak Fetih'in eski ile yeni muhafızlar arasındaki anlaşmazlık bunun yanısıra kitleler arasındaki rekabetin yükselmesinden başlayarak Hamas'ın 2007 yılında Gazze Şeridi'ni ele geçirip Fetih'i oradan kovmasına tanık olan sürece kadar devam etmektedir. Bu bağlamda 2007 yılı, Fetih Hareketi içindeki mücadele ve rekabet denklemlerini değiştirip onu eski ile yeni muhafızlar arasında güçlü bir mücadele biçimi olmaktan çıkartmış ve bu soluksuz rekabeti başkan Mahmud Abbas ile Fetih Hareketi lideri Mohammed Dahlan arasında bir mücadeleye dönüştürmüştür. Bu çerçevede bu bölüm iki ayrı kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım Mervan Barguti ve Mahmud Abbas'ın mücadelesini ele almıştır. İkinci kısım ise, Mohammed Dahlan ve Mahmud Abbas'ın mücadelesini incelemektedir.

2.2.1. Mervan Barguti ve Mahmud Abbas'ın Mücadelesi (2004-2017) :

11 Kasım 2004 tarihinde Yaser Arafat'ın vefat etmesinden sonra Filistin Yasama Meclisi Başkanı Rawhi Fattouh geçici olarak Filistin Yönetimi'nin başkanlığını üstlenmiştir. Zira Filistin hukuku sistemi başkanın vefatından 60 gün sonra seçimlerin yapılması gerektiğini öngörmüştür. Buna göre seçim kararnamesi çıkarılıp adaylar başvurmaya davet edilmiştir. Ancak Hamas ve İslami Cihat Örgütü seçim sürecinin boykot edeceklerini açıklarken Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin desteğiyle Ulusal İnisiyatif adına Mustafa

Barguti aday olmuştur. Ayrıca Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi Tayseer Khaled'i aday olarak göstermiştir. Halk Partisi adına ise Bassam Al-Saleh aday olmuştur. Bağımsızlar adına ise, Abdul Karim Al-Ashqar, Hüseyin Baraka ve Abdul-Halim Al-Ashqar aday olarak gösterilmişlerdir.⁹⁴

Fetih Hareketi'ne gelince başkanlık seçimleri, eski ile yeni muhafızlar arasındaki rekabetin yenilenmesi ve yükselmesi için uygun bir zemin olmuştur. Başkanlık seçimlerinin 2005 yılının başında düzenleneceğini açıklanınca Fetih'in göstereceği aday konusunda Merkez Komitesi'nin başkanı Mahmud Abbas ile Fetih Hareketi lideri Mervan Barguti arasındaki anlaşmazlıklar şiddetlenmiştir. Bu bağlamda eski muhafızların elinde olan Merkez Komitesi'nin Filistin Yönetimi'nin başkanlığı için Fetih Hareketi adına Mahmud Abbas'ı aday olarak gösterme kararı alınmıştır. Bu duruma rağmen Mervan Barguti, kendisinin bir aday olacağını açıklamıştır. Uluslararası ve bölgesel taraflardan desteklenmesinin yanında eski muhafızların tüm desteğini alan Mahmud Abbas'ın kazanmasıyla biten bu durum, Fetih Hareketi'nin liderlik çerçeveleri arasında ciddi bir mücadele tetiklemiştir. Mervan Barguti ise, seçim yarışından çekildiğini ve Mahmud Abbas'ı Fetih Hareketi aday olarak desteklediğini açıklamıştır. Abbas da Barguti'nin bu açıklamasından sonra seçim kampanyasını başlatmıştır.⁹⁵

Böylece Abbas ve onun arkasındaki Merkez Komitesi'nin liderleri, Fetih Hareketi içindeki adaylık mücadelesini kendi lehlerine çevirmeyi başarmışlardır. Sonrasında ise Fetih Hareketi'nin tek aday olarak seçim yarışına giren Abbas, diğer tüm adaylardan açık bir arayla oyların %62,5'ini elde ederek seçimleri kazanmıştır. Ardından, ikinci sırada oyların %19,4'ünü elde eden Mustafa Barguti gelmiştir. Gerek Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi'nin aday Tayseer Khaled gerekse Halk Partisi aday Bassam Al-Saleh, solun adayları üçüncü ve beşinci sırada gelip sırasıyla 3.35% ve %2.67 oy oranlarını elde etmişlerdir.⁹⁶ Böylece Fetih'in eski muhafızlarının liderliği, Filistin Yönetimi başkanlık

---

⁹⁴ Khaled Shaban, 9 Ocak 2005 Tarihindeki Filistin Başkanlık Seçimleri, 16 Ocak 2006, <http://www.oppc.pna.net>, (Erişim Tarihi: 15.10.2019). (خالد شعبان، الانتخابات الرئاسية الفلسطينية ٢٠٠٥، ٩/١/٢٠٠٥، ١٦ يناير ٢٠٠٦).

⁹⁵ Abdulrahman El-Eshari, Baskılar Sonucunda Barguti, Aday Olmama Ve Ebu Mazen'i Destekleme Kararını Almıştır, 29 Kasım 2004, <https://www.maghress.com>, (Erişim Tarihi: 15.10.2019). (عبد الرحمن الأشعري، على إثر ضغوطات.. البرغوثي). (بؤيد أبو مازن ويقرر عدم الترشح، ٢٩ نوفمبر ٢٠٠٤).

⁹⁶ Khaled Shaban, 9 Ocak 2005 Tarihindeki Filistin Başkanlık Seçimleri, (Erişim Tarihi: 15.10.2019)

koltuğunu garanti etmiştir. Yeni muhafızlar ile olan mücadeleleri başkanlık seçimlerinde sonra düzenlenecek Filistin Yasama Meclisi seçimlerine kadar ertelenmiştir.

Filistin Yönetimi'nin başkanlık seçimleri ardından Fetih Hareketi, İslami Cihat Örgütü hariç tüm Filistinli grupların girmeye planladığı ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimleri için hazırlanmaya başlamıştır. Hamas ise, 2005 yılındaki başkanlık seçimlerini boykot edip Filistin Halk Kurtuluş Cephesi da katılmamışken ikisi de 2006 yılındaki Yasama Meclisi seçimlerine katılma kararını almıştır. Ayrıca bu seçim karma bir sistem ile düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Böylece Filistin Yasama Meclisi'nin 132 üyesinin %50'si tüm Filistin topraklarını tek bir seçim bölgesi olarak gören nispi temsil sistemi veya liste sistemi ile seçilirken meclis üyelerinin diğer %50'si ise, eşit olmayan çeşitli seçim bölgeleri sistemiyle seçilmiştir. Başka bir deyişle meclis üyelerinin 66'sı nispi temsil sistemiyle seçilirken üyelerin diğer 66'sı ise, Filistin illerini temsil eden 16 seçim bölgesine dayanan seçim bölgeleri sistemiyle seçilmiştir.⁹⁷

Filistinli gruplar arasındaki bu rekabetin gölgesinde Fetih Hareketi, Mahmud Abbas liderliğindeki eski muhafızlar ile Mervan Barguti liderliğindeki yeni muhafızlar arasında açık bir mücadeleye dönmüştür. Bu mücadele çerçevesinde seçim yarışına girilmiştir. Fetih Hareketi adına seçim sürecine gelecek listeyi belirlemekle başlamıştır. Zira eski muhafızlar ve Merkez Komitesi liderlerinin seçime bakışı ile yeni muhafızların genç liderlinin seçime bakışı çelişmiştir. Buna göre yeni muhafızlar, Mervan Barguti liderliğinde "Gelecek" adında bağımsız bir listeye seçime girmeyi tercih etmiştir. Bu liste, o dönemin Sivil İşler Bakanı Muhammed Dahlan, Batı Şeria'daki Koruyucu Güvenlik Teşkilatı komutanı Jibril Rajoub, Esirler Bakanı Sufiayn Abu Zayda, Yasama Meclisi üyeleri Qadura Fares ve Saadi Al-Kurnz, Esir Kulübü Başkanı İsa Qaraqe, Semir Masharawi, Ahmed Ghonim, Nasser Jumaa, Majid Abu Shamala ve aktivist Annan El-Etiya'nın yanında Fetih'in onlarca genç liderini içermiştir.⁹⁸

---

⁹⁷ Jihad Harp, İkinci Yasama Meclisi: Şubat 2006 İle Haziran 2007 Arasındaki İlk Yasama döneminin Performans Değerlendirmesi, Ramallah-Filistin: Miftah: Diyalogu Ve Demokrasiyi Derinleştirme Filistin Girişimi, 2006, S. 4.(جهاد حرب، المجلس التشريعي الثاني: تقييم الأداء للدورة التشريعية الأولى شباط ٢٠٠٦ حزيران ٢٠٠٧، رام الله فلسطين: مفتاح: المبادرة الفلسطينية (لتعميق الحوار والديمقراطية)، ٢٠٠٦، ص ٤)

⁹⁸ Dunya El-Watan, Barguti "Gelecek" Adında Bir Listeye Başkanlık Yapıyor, <https://www.alwatanvoice.com>, (Erişim Tarihi: 11.1.2020)

Karşı tarafta ise, eski muhafızların yönelişlerini ifade eden Fetih'in resmî listesidir. Bu liste, en önemlileri ve aynı zamanda hareketin Merkez Komitesi üyeleri olan Ahmed Kurey ve İntisar El-Vezir gibi bariz isimlerin yanında Merkez Komitesi'ne bağlı bir sürü isim ve lidere yer verilmiştir. Bu bölünme ortamıyla birlikte Fetih Hareketi'nin seçimleri kaybedilme ihtimali yükselmiştir. Dolayısıyla Fetih'in farklı tarafları, hareketin üstün iyiliği için iki liste arasında arabuluculuk yaparak müdahale etmiştir. Böylece iki liste, Mervan Barguti liderliğinde çoğu hareketin genç liderlerinden oluşan tek bir liste olarak birleşmiştir.⁹⁹ 2006 yılındaki ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimleri sonucunda Fetih Hareketi büyük bir yenilgiye maruz kalmıştır. Zira Fetih'in büyük rakibi Hamas, 132 sandalye üzerinden 76 sandalye kazanmışken Fetih Hareketi ikinci sırada gelip 43 sandalye elde etmiştir. Bağımsızlar ise, 3 sandalye elde ederken Filistin Halk Kurtuluş Cephesi 3 sandalye kazanmıştır. Ayrıca El-Bedil (alternatif) listesi, Bağımsız Filistin listesi ve Üçüncü Yol liste her biri iki sandalye elde etmiştir.¹⁰⁰ Fetih Hareketi'nin seçimleri kaybetmesine rağmen yeni muhafızlar, kendi mevkilerini daha da sağlamlaştırmıştır. Yeni muhafızlar, Fetih'in yasama meclisi üyelerinin %78'ini, yani 45 sandalye üzerinden 35 sandalyeyi ellerinde tutmuşken kalan sandalyeler eski muhafızlara gitmiştir. Ayrıca yeni muhafızlar, önceden Fetih Hareketi içinde yapılan ön seçimlerde 264 aday üzerinden 250 aday, yani sandalyelerin %94'ünü kazanmışken eski muhafızlar, kalan oran olan 14 sandalyeyi elde etmiştir. Seçimlere gelecek listeler düzeyinde ise, yeni muhafızlara bağlı 79 aday içermişken eski muhafızlar, 22 aday ile temsil edilmiştir.¹⁰¹

Fetih Hareketi Daha önce belirtilenlere dayanarak Hareketin içindeki rekabet tarafları, bir takım hedef ve sebepleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu sebeplerin başında:

1- Fetih Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresinin Düzenlenmesi: Altıncı genel kongrenin düzenlenme çağrıları, yeni muhafızların eski muhafızlara karşı dayandığı zemini oluşturmuştur. Yeni muhafızlar, Arafat'ın vefat etmesi ve Filistin Yönetimi ile

---

⁹⁹ Muhsin Saleh, Bashir Nafei (Editör), 2005 Yılındaki Filistin Stratejik Raporu, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2006, S. 39. (مركز بيروت: مركز (الزيتونة للدراسات والابحاث، ٢٠٠٦، ص ٣٩)

¹⁰⁰ Ortadoğu Çalışmaları Merkezi, İkinci Filistin Yasama Meclisi Seçimlerinin Sonuçları Üzerinde İstatistiksel Ve Siyasî İnceleme, Ürdün - Amman, 2006, S. 4. (مركز دراسات الشرق الأوسط، قراءة احصائية وسياسية في نتائج الانتخابات التشريعية (اللسطينية الثانية، الأردن-عمان، ٢٠٠٦، ص ٤)

¹⁰¹ Jihad Harp, Siyasî Belgeler: Fetih Hareketi İçindeki Yeni Muhafızlar, Ramallah-Filistin, Saha Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2009, S. 7. (رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني للبحوث المسحية (والسياسية، ٢٠٠٩، ص ٧)

İsrail arasındaki gerginliğin azalması gibi olayları altıncı genel kongreyi ve hareketin iç seçimlerini düzenleyerek Fetih Hareketi içindeki demokratik hayatı yeniden canlandırmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

2- Fetih Hareketi’ni Seçimlerde Zafere Götürmek: Yerel, Yasama ve başkanlık seçimlerinde zafere ulaşma sloganı, iki taraf için gerçekleştirme kabiliyetini ispatlamaya çalıştıkları en önemli slogan haline gelmiştir. Örneğin; eski muhafızların liderliği, Mahmud Abbas’ın 2005 yılındaki başkanlık seçimlerini kazanmasını, kendilerinin hareket için gelecek seçimlerde olumlu sonuçlar elde edebileceklerinin bir göstergesi olarak görmüşlerdir. Yeni muhafızların liderliği ise, seçim listelerinde önde gelmeyi bir hak olarak değerlendirmiştir. Çünkü bu liderlik, Fetih’in seçimleri kazanma kabiliyeti yeni muhafızların sahada faaliyet gösterme kabiliyetine bağlı olduğunu savunmuştur.

3- Filistin Yönetimi’ni Islah Etmek: Yeni muhafızların liderliği, eski muhafızların Filistin Yönetimi’nde olan güç odaklarını tasfiye etmeye çalışırken bu yönetimin teşkilat ve kurumlarını ıslah etme sloganlarına dayanmıştır. Yeni muhafızların liderliği, eski muhafızların sığındığı kişi olan Arafat’ın vefat etmesinde bu elitlerin özellikle Filistin Yönetimi’ne bağlı güvenlik teşkilatlarındaki güç odaklarını tasfiye etmek için bir fırsat görmüştür.

Bu dönemde, eski ile yeni muhafızların liderlikleri yaşadıkları siyasî rekabette **iki temel araca** dayandırılmıştır: Birinci araç, Fetih Hareketi’dir. Eski muhafızların Fetih Hareketi içinde Devrimci Konsey ile Merkez Komitesi gibi kurulları oluşturulmuş ve bu kurullar kullanmıştır. Örneğin; eski muhafızların sayısı Devrimci Konsey’in 130 üyesinin %85’ini oluşturmuştur. Diğer tarafta ise, yeni muhafızların liderliği, Fetih Hareketi içindeki saha liderliğinin yanı sıra bu hareketin orta düzey liderliğini de kontrol altına almıştır. Bölge komitelerine mensup olan üyelerin %66’sı yeni muhafızları desteklemiştir. İkinci araç ise, rekabet taraflarının çalışma ve mücadele sahasına dönüşen Filistin Yönetimi ve güvenlik teşkilatlarıdır¹⁰².

---

¹⁰² Jihad Harp, *Siyasî Belgeler: Fetih Hareketi İçindeki Yeni Muhafızlar*, S.12.

2.2.2. Mohammed Dahalan ve Mahmud Abbas'ın Mücadelesi (2007-2017):

Hamas'ın 2006 yılındaki ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimlerini kazanması ve mecliste 132 sandalye üzerinden 76 sandalyeyi kazanarak mecliste çoğunluğu elde etmesi, tüm Filistin siyasî güçleri özellikle uzun yıllar boyunca Filistin Yönetimi'ni ve teşkilatlarını kontrol eden Fetih Hareketi için büyük bir şok oluşturmuştur. Bunun sonucunda Fetih'in tepkisi, inkâr ve ret durumundan başlayarak engellemeye ve bu sonuçlara darbe yapma arzusuna kadar farklı boyutlarla varlık göstermiştir.¹⁰³ Hamas'ın zaferi ilan edildiği andan itibaren Fetih Hareketi, seçim sonuçlarını reddettiğini ifade eden bir takım uygulama ve tedbirlere başlamıştır. Örneğin Hamas'ın Filistin Yasama Meclisi seçimlerindeki zaferini saldıran çeşitli söylemler yaymış ve ardından seçim sonuçlarına çeşitli itirazlar yapmıştır.

Ancak Fetih'in yaptığı en önemli tedbirler Filistin Yönetimi bünyesinde olan ve iki yöne yoğunlaşan tedbirlerdir. Bu tedbirlerin ilk yönü yasama otoritesiyle ilgilidir. Zira eski Yasama Meclisi 13 Kasım 2006 tarihinde, yani yeni seçilen Yasama Meclisi'nin toplanmasından 15 gün önce, olağanüstü bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda eski Yasama Meclisi, özünde yeni seçilen Yasama Meclisi'nin işini zorlaştırmak için karar durumunu etkilemek amaçlı engeller koyan bir sürü karar almıştır. Bu kararların en önemlileri; “Genel Sekreterlik” ve “Yasama Meclisi Genel Sekreteri” mevkilerini icat edilmesi ve yeni seçilen Yasama Meclisi Sekreteri'nin tüm yetkilerini bu yapılara devredilmesidir. Ayrıca eski Yasama Meclisi, Yüksek Adalet Divanı Kanununda bir takım değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklere göre Yüksek Adalet Divanı'nın başkanı ve hâkimleri, Yasama Meclisi'nin müdahalesi olmadan, Yüksek Yargı Meclisi'ne danışarak Filistin Yönetimi başkanı tarafından atanmaktadır.

---

¹⁰³ Muhsin Saleh (Editör), **İradeler Çatışması (2006-2007 Yılında Fetih Hareketi, Hamas Ve İlgili Tarafların Güvenlik Davranışı)**, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2008, S. 11. ( ) محسن صالح (محرر)، صراع الإرادات (السلوك الأمني لفتح وحماس والأطراف المعنية ٢٠٠٦-٢٠٠٧)، بيروت-لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والنشر، ٢٠٠٨

Bu tedbirlerin ikinci yönü ise, yürütme otoritesiyle ilgilidir. Bu tedbirler içerisinde yürütme otoritesinin ikinci kısmı olan başbakanı, yetkilerinden özellikle kritik konumlardaki gücünden mahrum bırakmaya yönelik bir takım kararlar alınmıştır.¹⁰⁴

Hamas'ın 2006 yılındaki ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimlerini kazandığı ilk andan itibaren Mohammed Dahlan, Hamas'a karşı çatışma durumunu liderlik etmiştir. Dahlan'ın stratejisi, Hamas'a karşı düşmanlık durumunu, örgütsel siteleri kontrol etmeyi amaçlamıştır. Fetih Hareketi ile liderleri tasfiyeye veya dışlamaya maruz kalan çeşitli güvenlik teşkilatlarındaki rakiplerini dışlamak için bir örtü olarak kullanma fikri üzerine kurulmuştur. Dahlan'ın güvenlik teşkilatlarındaki nüfuzu artırabilmiştir. Ayrıca Dahlan, özellikle ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimlerinde yaşanan ağır yenilgi ve Fetih Hareketi kadrosunun hareketin uzun yıllar boyunca yönetimde olmasından elde ettikleri kazanımların kaybetme korkusu gölgesinde Hamas'a karşı düşmanlık durumunu kullanarak Fetih Hareketi'ni Hamas ile yüzleşme seçeneği arkasında seferber edebilmiştir.¹⁰⁵

Bu çerçevede Dahlan, Gazze Şeridi'ndeki Koruyucu Güvenlik Teşkilatı'na liderlik yaptığından dolayı şehirde özel bir ağırlıktan yararlanmışır. Gazze Şeridi'ndeki sosyal oluşumlarla güçlü ilişkiler korunmuştur. Üstelik Dahlan, Gazze Şeridi'ndeki en güçlü güvenlik teşkilatı olan Koruyucu Güvenlik Teşkilatı üzerinde hâkimiyet kurmanın yanında şehirdeki El-Aksa Şehitleri Tugayları ve Fetih'in diğer askeri oluşumları üzerinde nüfuzunu sağlamıştır. 2005 yılındaki İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmesini izleyen yıllarda askeri güçlerini artırabilen Hamas düzeyinde ise, Gazze Şeridi, Hamas liderliğindeki hükümetin merkezi olmuştur. Bütün bunlar ve başka sebeplerden dolayı Gazze Şeridi Hamas ile Fetih Hareketi arasında bir mücadele sahasına dönüşmüştür. Bu bağlamda Dahlan, Filistin Yönetimi'ni kontrol etmek için Gazze Şeridi'ndeki Hamas'ı askeri olarak ortadan kaldırma seçeneğine ağırlık vermiştir. Dahlan, Gazze Şeridi yönetimine ve yönetim başkanlığına ulaşmak için temel bir üs olarak görülmüştür. Ayrıca Hamas'ı sınırlandırmak ve caydırmak, Fetih'e kaybettiği iktidarı ve gücü iade eden kişi

---

¹⁰⁴ Naser Abdel-Jawad, **Sahte Demokrasi ve Çalntı Dokunulmazlık...** Batı Şeria'da Filistin Yasama Meclisi'nin Bir Üyesinin Ahları, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2013, S. 59-60. (ناصر عبد الجواد، الديموقراطية الزائفة والحصانة المسلوقة.. زفرات نائب عن الضفة الغربية في المجلس التشريعي الفلسطيني، الطبعة الأولى، بيروت-لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠١٣، ص ٥٩-٦٠).

¹⁰⁵ Anadolu Ajansı, Arap dünyasındaki karanlık işlerin adamı: Dahlan, <https://www.aa.com.tr>, (Erişim Tarihi: 1.1.2020)

olarak Dahlan'a yerel düzeyde meşruiyet kazandırdığı gibi İslamcı gruplarla savaşılabilen bir lider olarak uluslararası ve bölgesel düzeyde da önemli bir meşruiyet kazandıracaktı. Bu çerçevede Dahlan ve kendisine bağlı silahlı gruplar Hamas ile çatışmaya başlamış ancak Hamas Haziran 2017 tarihinde bu grupları tamamen ortadan kaldırmış ve Gazze Şeridi'nden kovmuştur.¹⁰⁶

Gazze Şeridi'nin kaybedilmesi Muhammed Dahlan'a ve Fetih Hareketi hareketi içindeki siyasî projesine ölümcül bir vuruş olmuştur. Fetih Hareketinin kendi içindeki en büyük rakibi olan Mahmud Abbas bu fırsatı Dahlan ve adamlarını suçlamak için hızlı bir şekilde güçlü kozlar elde ederek kullanmıştır. Aynı zamanda Abbas, Fetih Hareketi içindeki tüm güç odaklarını, özellikle Dahlan'ın yükselişinden endişe eden Batı Şeria'daki yeni muhafızları, kendi siyasî seçenekleri arkasında birleştirmek için Gazze Şeridi'nin Hamas elinde düşmesini kullanmıştır. Gazze Şeridi'nin düşmesini ve güvenlik teşkilatlarının yıkılmasını, Batı Şeria'daki güvenlik teşkilatlarının yeniden yapılandırma sürecine bir ivme kazandırmıştır. Abbas, bu yeniden yapılandırma sürecinden güvenlik teşkilatları liderliğindeki tüm muhalefeti ve rekabeti dışlamak için yararlanmıştır. Dahlan ise, Abbas ve adamlarını kendisine destek vermemek ve Hamas'a karşı savaş alanında yalnız bırakmak ile suçlamıştır. Gazze Şeridi'nin kaybetmesi ardından Dahlan, Fetih'in altıncı genel kongresine hazırlanmak için Batı Şeria'daki kartlarını yeniden düzenlemeye çalışmıştır.¹⁰⁷

Altıncı genel kongresinin yükümlülüğü, uzun yıllar boyunca Fetih Hareketi için beklenen en önemli olayı olarak oluşturmuştur. Özellikle; Fetih Hareketinin hiyerarşik liderliğinde hak ettiği yeri alma fırsatını bekleyen yeni muhafızların liderliği ve kadrosu tarafından uzun yıllar boyunca istenilmiştir. Fetih'in 2006 yılındaki ikinci Filistin Yasama Meclisi seçimlerinde Hamas önünde yenilmesi ve 2007 yılında Gazze Şeridi'ni Hamas karşısında kaybetmesi gibi faktörler altıncı genel kongresine yönelmesine neden olmuştur. Ayrıca kongrenin düzenlemesinden önce, Fetih Hareketi liderleri arasında kongrenin düzenleneceği yer ile ilgili ciddi bir tartışma durumu hâkim olmuştur. Fetih Hareketi'nin

---

¹⁰⁶Midan, 'Dahlan'ın Yükseliş Hikâyesi...MOSSAD Hizmetinden Bin Zayed Hizmetine', 2017, <https://Midan.Aljazeera.Net> (Erişim Tarihi: 1.1.2020). (الميدان، قصة صعود دحلان.. من خدمة الموساد إلى خدمة بن زايد، ٢٠١٧).

¹⁰⁷ El-Cezire Araştırma Merkezi, Filistin Güvenlik Teşkilatları... Ülkenizin Bayrağını Taşıırken İsrail'i Korumak, <https://Midan.Aljazeera.Net> , (Erişim Tarihi: 1.1.2020)

kurucularından ve Merkez Komitesi Sekreteri ile Yürütme Komitesi'nin bir üyesi olan Farouk Kaddoumi başta olmak üzere dışardaki liderlerin bir grubu kongrenin Batı Şeria'daki Beytüllahim şehrinde düzenlemesine karşı çıkmıştır. Kaddoumi, dışardaki liderliğin rolünü korumak için Mahmud Abbas ve içerdeki liderlik üzerinde baskı yapabileceğini düşünmüştür. Bu bağlamda Kaddoumi, Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan'ı eski Filistin Başkanı Yaser Arafat'ın ölümü arakasında durmakla suçlamıştır. Bu açıklamalardan dolayı Kaddoumi, içerideki birçok lider için bir saldırı hedefi haline gelmiştir.¹⁰⁸

4 Ağustos 2009 tarihinin gelmesiyle birlikte 2267 üye üzerinden 1600 üyenin fiilen katılımıyla Fetih Hareketi'nin altıncı genel kongresi düzenlenmiştir. Ancak bu kongre, Hamas'ın Gazze Şeridi'nden gitmelerini engellediği 400 üyenin katılmadığına tanık olmuştur.¹⁰⁹ Bu durum, Gazze Şeridi'nde güçlü bir popülariteye sahip olan Muhammed Dahlan'a olumsuz bir şekilde yansımıştır. Bu kongrenin sonucunda Mahmud Abbas, Fetih Hareketi'nin başkanı olarak seçilmiş ve izleyen kısımda Merkez Komitesi'nin sonuçları sıralanmıştır: Abu Maher Ghonim: 1368 oy, 2- Mahmoud Al-Aloul: 1102 oy, 3- Mervan Barguti: 1063 oy, 4- Nasser Al-Qudwa: 964 oy, 5- Salim Al-Zanoun (Abu Al-Adeeb): 920 oy, 6- Jibril Rajoub: 908 oy, 7- Tawfiq Tirawi: 903 oy, 8- Saeb Erekat: 863 oy, 9- Othman Abu Gharbieh: 854 oy, 10- Muhammed Dahlan: 853 oy, 11- Muhammed Al-Madani: 821 oy, 12- Jamal Muhaisen: 733 oy, 13- Hüseyin Al-Sheikh: 726 oy, 14- Azzam Al-Ahmad: 690 oy, 15- Sultan Abu Al-Enein: 677 oy, 16- Al-Tayyeb Abdul Rahim: 663 oy, 17- Abbas Zaki: 642 oy, 18- (tekrarlanan) Nabil Shaath: 641 oy, 18 (tekrarlanan) Muhammed İshkiye: 641 oy.¹¹⁰ Bu sonuçlardan anlaşılıyor ki bir kişi hariç diğerleri yeni Merkez Komitesi üyeleri, işgal edilmiş topraklardan gelmiştir. Devrimci Konsey düzeyinde ise, Gazze Şeridi'nin 20'si ile temsil edildiği 80 sandalye için 50'si kadın olan

---

¹⁰⁸El-Cezire Net, Kaddoumi: Fetih Hareketi Kongresi Meşru Değil, 2009, Konferansı, 2009, <https://www.aljazeera.net> (Erişim Tarihi: 1.1.2020). (القُدومي: مؤتمر فتح غير شرعي).

¹⁰⁹ Araplar 48, Fetih Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresi Beytüllahim Şehrinde Başlamış, Abbas Saldırmaya Başlamış Ve Hamas Karşılık Vermiş, 2016, <https://www.arab48.com> (Erişim Tarihi: 1.2.2020). (عرب ٤٨، انطلاق) (أعمال مؤتمر فتح السادس في بيت لحم؛ عباس يشن هجوماً وحامس ترد، ٢٠١٦)

¹¹⁰ Hamada Farana, Fetih Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresi Ve Sonuçları, 1. Baskı, Amman - Ürdün: Filistin Yayıncılık, Araştırma Ve Araştırmaları İçin Al-Jalil Yayınevi, 2009, S. 97.

617 aday seçime girmiştir. Kadınlar 11 sandalye kazanmışken Birinci İntifada kadrosu bu konseyin sandalyelerinin çoğunu elde etmiştir.¹¹¹

2009 yılında Beytüllahim şehrinde düzenlenen altıncı genel kongre, Fetih Hareketi'nin siyasî projesi ve örgütsel yapıları üzerinde önemli izler bırakan ve hareketin siyasî tarihinde kritik duraklardan olan bir kongre olarak görülmektedir. Fetih'in siyasî programı düzeyinde altıncı genel kongrede, hareketin İkinci İntifada sırasında ortaya çıkan silahlı mücadeleye katılma tezahürlerine son verilmiştir. Müzakereler, devlet ile kurumlar inşaa etme seçeneğinin yanı sıra işgale karşı silahlı yüzleşme yerine halk direnişi çizgisini tercih etmiştir.¹¹² Bu kongrenin Fetih Hareketi'nin örgütsel yapıları üzerinde bıraktığı izler ise aşağıdaki gibi olmuştur:

- 1- Filistin içindekiler ile dışındakiler arasındaki ilişkiler düzeyinde bu kongre, içeridekilerin Fetih Hareketi siyasî kararı üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Bu durum da kongrenin Batı Şeria'daki Beytüllahim şehrinde düzenlenmesiyle açık bir şekilde görülmüştür. Fetih Hareketi liderliği kongrenin 1967 yılında işgal edilmiş Filistin toprakları dışında herhangi bir şehirde düzenlenmesini tamamen reddetmiştir. Ayrıca bu hâkimiyet durumu, bir kişi hariç diğer tüm üyeleri işgal edilmiş topraklardan olan yeni Merkez Komitesi'nin yapısında açıkça tecelli etmiştir.
- 2- Eski ile yeni muhafızlar arasındaki mücadele düzeyinde bu kongre, uzun yıllar boyunca nüfuzu sadece örgütsel alt ve orta düzeylerde sınırlı kaldıktan sonra Merkez Komitesi ve Devrimci Konsey üzerinde hâkimiyetini kurabilen yeni muhafızlar kadrosu lehine sonuçlanmıştır.
- 3- Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan arasındaki mücadele düzeyinde ise, Abbas bu kongrede Fetih Hareketi'nin başkanlığını kazanmayı başardığı için Dahlan'a güçlü bir vuruş indirebilmiştir. Ayrıca Abbas, müttefiklerini Yürütme

---

¹¹¹ Araplar 48, Fetih Hareketi Devrimci Konsey Seçimlerinin Kesin Ve Resmî Sonuçları, 2009, <https://www.Arab48.Com->, (Erişim Tarihi: 2.2.2020). (عرب ٤٨، النتائج النهائية والرسمية لانتخابات المجلس الثوري لحركة فتح، ٢٠٠٩)

¹¹² Majed Kayali, Elli Yıl Sonra Fetih Hareketi'nin Macerasına Eleştirel Bir İnceleme, **Filistin İşleri Dergisi**, 259. Sayı, (Ağustos 2015), S. 36.

Komitesi ve Devrimci Konsey'e empoze edilirken Dahlan, bu kuruldaki mevkilerini sağlamlaştıramamıştır.

Fetih Hareketi'nin yedinci genel kongresi, iç anlaşmazlıklar nedeniyle yıllarca süren gecikmeden sonra Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Fetih'in iç tüzüğüne göre yedinci genel kongre, 2014 yılında, yani Ağustos 2009 tarihinde düzenlenen altıncı genel kongreden 5 yıl sonra düzenlenmesi gerekmiştir. Ancak yedinci genel kongre ile altıncı genel kongre arasındaki dönem, 2011 yılında Fetih Hareketi'nin Başkanı Mahmud Abbas tarafından yapılan yolsuzluk suçlamalarından sonra Muhammed Dahlan'ın Merkez Komitesi üyeliğinden kovulmasıyla Kültürel ve Fikri İşler Komisyonu üzerindeki yetkisinin geri çekilmesi gibi bir takım dramatik olaylara tanık olmuştur. Abbas, Filistin topraklarından Ürdün'e çıkıp oradan da BAE'ye yerleşen Dahlan hakkında bir sürü yolsuzluk davası açmıştır.¹¹³ Ayrıca medya tartışmaları ve Dahlan ile Abbas arasındaki karşılıklı suçlamalara tanık olan bu dönem, kongre düzenlenmesinden önceki koşullara oldukça yansımıştır. Üstelik bazı Arap ülkeleri, Dahlan'ın dönmesine sonuç olacak Fetih Hareketi içinde bir uzlaşma yapılanaya kadar kongrenin ertelenmesine yönelik baskılar yapılmıştır. Bu bağlamda Mısır ve Dahlan ile güçlü ilişkileri olan Devlet Başkanı Abdülfettah Es-Sisi bu çabalara önderlik yapıp Abbas ve Fetih Hareketi üzerinde baskılarını arttırmış, ancak bu çabalar başarısız olmuştur. Kongre 2016 yılında gerçekleştirilmiştir.¹¹⁴

2335 üyesi nedeniyle eleştirilerle maruz kalan altıncı genel kongreye kıyasla bu kongreye katılanların sayısı 1411 üyeyi bulmuştur. Kongreyi oluşturan delegeler de şu kategorilerden gelmiştir: Merkez Komitesi üyeleri, Devrimci Konsey üyeleri, Danışma Konseyi üyeleri, bölge temsilcileri, Fetih'in askeri unsurları, halk ve meslek kuruluşlardan gelen hareketin üyeleri, Filistin Yönetimi ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nde çalışan hareketin üyeleri, bazı örgütsel yüksek kalifiyeli üyeler ve birkaç dış bölge

---

¹¹³ BBC Arapça, Fetih Hareketi Dahlan'ı Kovmuş Ve Onu Mahkemeye Göndermiş, 2011, <https://www.Bbc.Com/Arabic> , (Erişim Tarihi: 5.2.2020). (بی بی سی عربی، حركة فتح تفصل دحلان وتحيله الى القضاء، ٢٠١١).

¹¹⁴ Adnan Abu Amer, Fetih Hareketi'nin Yedinci Kongresi: Sonuçlar Ve Endişeler, 2016, <https://www.Alaraby.Co.Uk/> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (عدنان أبو عامر، مؤتمر فتح السابع: نتائج ومخاوف، ٢٠١٦).

delegeleridir. Bu bağlamda Merkez Komitesi'nin 18 sandalyesi için 64 aday yarışmışken 80 üyeden oluşan Devrimci Konsey'in sandalyeleri için 423 aday yarışmıştır.¹¹⁵

Merkez Komitesi düzeyinde ise önceki kongrede seçilen komiteden 12 üye sandalyelerini korumuştur. Bir tanesi vefat etmiş, diğeri de komiteden çıkartılmış, ikisi aday olmamıştır. ve son ikisi de seçilmemiş olan önceki komitenin diğeri 6 üyesi ise değişmiştir. Merkez Komitesi seçimlerinde kazanan üyelerin sıralaması böyle olmuştur: 1- Mervan Barguti 936 oy, 2- Jibril Rajoub 838 oy, 3- Muhammed İштиye 798 oy, 4- Hüseyin Al-Sheikh 791 oy, 5- Mahmoud Al-Aloul 745 oy, 6- Tawfiq Tirawi 745 oy, 7- Saeb Erekat 672 oy, 8- Al-Haj Ismail 665 oy, 9- Jamal Muhaisen 655 oy, 10- Ahmed Hilles 645 oy, 11- Nasser Al-Qudwa 645 oy, 12- Muhammed Al-Madani 610 oy, 13- Sabri Saedem 583 oy, 14- Azzam Al-Ahmad 549 oy, 15- Abbas Zaki 543 oy, 16- Rawhi Fattouh 488 oy, 17- Dalal Salama 477 oy, 18- Samir Al-Rifai 645 oy. Devrimci Konsey seçimlerine gelince, 80 üye üzerinden 11 kadının kazanmasının yanında 12 asker, 5 vali, Filistin Yönetimi'nde 10 büyükelçi, Ulusal Uzlaşma Hükümeti'nde eski bir bakan ve iki gazeteci de seçilmiştir. Ayrıca Gazze Şeridi'nden olan çok saydaki adayların olması oy parçalanmasına neden olmuştur. Devrimci Konsey seçimlerinin sonuçları, Gazze Şeridi payında önemli bir düşüş yaşadığını göstermiştir.¹¹⁶

Kongrenin Fetih Hareketi üzerindeki etkisine gelince ise yedinci genel kongrede, Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan arasındaki mücadele Abbas'ın lehinde bir örgütsel yapıyla sonuçlanmıştır. Çünkü Abbas, Fetih'in liderlik kurulları olan Merkez Komitesi ve Devrimci Konsey gibi kurullardan Dahlan'ın adamlarını dışlamayı başarmıştır. Ayrıca seçim sürecindeki denetim ve güvenlik tedbirlerinin artırılması ve Muhammed Dahlan'ın kalesi olan Gazze Şeridi'nin ağırlığı, karar alma sürecinde Dahlan rakiplerine bağlı olan Batı Şeria lehine azalması sonucunda Dahlan'ın adamları, yedinci genel kongrede başarılı olamamış ve yeterince temsil kazanmamıştır.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Abdel-Ghani Salama, Fetih Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresinin Sonuçlarına Bir Ön Değerlendirme, 2017, <https://www.prc.ps> , (Erişim Tarihi: 5.2.2020). (٢٠١٧). (عبد الغني سلامة، تقييم أولي لنتائج المؤتمر السابع لحركة فتح، ٢٠١٧)

¹¹⁶ Safa Ajansı Fetih Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresinin Seçim Sonuçlarından Önemli Rakamlar, 2016, <http://safa.ps> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (٢٠١٦). (وكالة صفا، أرقام ذات دلالة من نتائج انتخابات مؤتمر فتح السابع، ٢٠١٦)

¹¹⁷ Abbad Yahya, Fetih Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresi Ve Dahlan'ın Sürekli Başarısızlığı, 2016, <https://ultrapal.ultrasawt.com> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (٢٠١٦). (عبد يحيى، مؤتمر فتح السابع وفشل دحلان المستمر، ٢٠١٦)

2007-2017 yılları arasında Fetih Hareketi içindeki siyasî rekabetin sebepler ve araçlarını şu şekildedir; İlk Olarak Siyasî Rekabetin Sebepleri:

1. **Hamas'a Karşı Koymak:** Hamas'a karşı koyma sloganı, Fetih Hareketi içinde rekabet edenlerin kullandığı en önemli slogan haline gelmiştir. Örneğin; Dahlan, Gazze Şeridi'nde yenilip kovulmasına rağmen kendisini siyasî İslam hareketleriyle uğraşmakta deneyimli bir kişi olarak sunmuştur. "Gazze Şeridi'nin trajedisi tekrarlanmasın" sloganı ile Batı Şeria'da da Hamas'a karşı koyma söylemine ağırlık vermiştir.¹¹⁸ Mahmud Abbas ve ekibi ise, Dahlan'ın Hamas'ı durdurabilecek herhangi bir kabiliyet veya yeterliliğe sahip olmadığı kanaatine varmış ve Dahlan'a dayanmadan güvenlik teşkilatlarını yeniden yapılandırmak için bir kampanya başlatmıştır. Bu iki durumda da Hamas ve projesinin karşı koyulması gereken bir dış tehlike oluşturduğu düşüncesiyle Hamas'a karşı koyma söylemi Fetih Hareketi kadrosunu birleştiren güçlü bir araca dönüşmüştür.¹¹⁹
2. **Filistin Yönetimi'ni İslah Etmek:** Filistin Yönetimi'ndeki yolsuzluk ve halsizlik durumu, Gazze Şeridi'ndeki güvenlik teşkilatlarının çökmesine ve Hamas'ın karşısındaki yenilgiye neden olan en önemli nedenlerden biri olarak görülmüştür. Bu nedenle, Filistin Yönetimi'nde ıslah ve reform süreci Fetih Hareketi'nde genel bir talep haline gelmiştir. Bu bağlamda Mahmud Abbas, kendisini Filistin Yönetimi'nin iç ıslah ve reform görevini başarıyla yapabilecek bir kişi olarak sunmuştur.¹²⁰
3. **Fetih Hareketi'nin Birliği:** Fetih Hareketi'nin birliği talebi ve gerçekleştirilmesi, hareket içindeki siyasî mücadeleye girişen tarafların kullandığı en önemli sloganlardan biridir. Özellikle altıncı ve yedinci genel kongrelerden sonra yaşanan anlaşmazlık durumu, bunu izleyen kadronun dışlanma ve uzaklaştırılma süreci her taraf için, birlik hedefini gerçekleştirebilme ve bu hedefin peşinde olma iddiasında bulunmuştur.

---

¹¹⁸ Felestin Al-Yawm Gazetesi, Dahlan: Gazze'yi Bir Buçuk Saat İçinde Askeri Olarak Geri Alabiliyoruz Ve Hamas Kaddoumi'nin Ortaya Çıkdıklarını Doğrulmuş, 2009, <https://Paltoday.Ps> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (فلسطين اليوم، دحلان: يمكننا استعادة غزة عسكرياً خلال ساعة ونصف وحماس تؤكد ما كشفه القذومي، ٢٠٠٩)

¹¹⁹ Dünya Al-Watan, Kapsamlı Bir Röportajda Başkan Ebu Mazen: "Hamas Gazze Şeridi'ndeki Darbeden Geri Çekildiğini Duyurduğunda Ve Uygulamaya Başladığında, Onlarla Hemen Diyalog Başlatacağım", 2007, <https://www.alwatanvoice.com/> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (عن نراجعها عن الانقلاب في غزة وتبدأ بالتنفيذ سابدأ الحوار معهم فوراً)

¹²⁰ El-Cezire Net, Filistin Güvenlik Teşkilatlarında Reform Yapmak Ve Subayları Cezalandırmak İçin Öneriler, 2007, <https://www.aljazeera.net> , (Erişim Tarihi: 6.2.2020).

4. **Gazze Mazlumiyeti:** Altıncı ve yedinci genel kongrelerde Gazze Şeridi delegelerinin elde ettikleri hayalkırıklığını yaratan sonuçlar ve Gazze Şeridi'ni kaybettikten sonra Filistin Yönetimi'ndeki mevkilerini kaybetmeleri gibi faktörlerden dolayı Gazze Şeridi kadrosu arasında, karar alma sürecinden dışlanmalarından şikâyet eden bir mazlumiyet durumu oluşmuştur. Dahlan da Gazze Şeridi kadrosunu Abbas'a karşı seferber etmek için bu mazlumiyet durumunu kullanmıştır.¹²¹

Fetih Hareketi içinde rekabet edenler birtakım araçları kullanmıştır. Bunlardan:

1- Filistin Yönetimi'nin Güvenlik Teşkilatları: Güvenlik teşkilatları, Fetih Hareketi içindeki mücadele sürecinde kritik roller oynamakla birlikte yaşanan mücadele durumunu bir tarafın lehine bitirmek için önemli bir araç olmuştur. Güvenlik teşkilatlarının rolü iki dönemden geçmiştir. Birincisi Gazze Şeridi'nin düşmesinden önceki dönemdir. Bu dönemde Dahlan, Hamas'a karşı koymak için, güvenlik teşkilatlarını, özellikle bu teşkilatların sağlam çekirdeğini oluşturan Koruyucu Güvenlik Teşkilatı'nı, kullanmıştır. Ancak bu teşkilatlar, Hamas'ın vuruşlarına karşı hızlı bir şekilde çökmüştür.¹²² Gazze Şeridi'nin düşmesinden sonra başlayan ikinci dönemde ise, Güvenlik teşkilatları Mahmud Abbas ile Muhammed Dahlan arasındaki mücadelede kritik bir rol oynamıştır. Abbas, Dahlan'a bağlı olan kadroyu dışlamak ve kadroyu takip etmek için güvenlik teşkilatlarına dayanmıştır. Bu durum açık bir şekilde altıncı ve yedinci genel kongrelerde ortaya çıkmıştır. Bu teşkilatlar, Dahlan'ın unsurlarının kongreye katılmasını engellemektedir. Filistin Yönetimi'ndeki Dahlan'a bağlı adamları kovmakta çok önemli bir rol oynamıştır.¹²³

2- El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın Oluşumları: El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın oluşumları, Fetih Hareketi içindeki mücadele sürecinde merkezi bir rol oynamıştır. Dahlan, ilk başta Gazze Şeridi'nde Hamas'a karşı koymakta El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın oluşumlarına dayanmıştır bu durumun sonrasında Dahlan, Batı Şeria'da bu oluşum aşamalarına dayanıp Mahmud Abbas ile olan mücadele sürecinde onları

¹²¹ Aziz El-Masry, Fetih Hareketi'nde Gazze Teşkilatı İçin Herhangi Bir Ses Yok, 2020, <https://Metras.com/>, (Erişim Tarihi: 10.2.2020), (عزيز المصري، لا صوت لتنظيم غزة في حركة فتح، ٢٠٢٠).

¹²² Alaa Al-Tartir, Filistin Yönetimi Güvenlik Teşkilatları: Kimin Güvenliği?, 2017, <https://Al-Shabaka.Org/>, (Erişim Tarihi: 15.2.2020).

¹²³ Ahmad Abu Amer, Dahlan'a Bağlı Unsurları Filistin Güvenlik Teşkilatlarından Çıkarılmaya Çalışılıyor, 2017, <https://Www.Al-Monitor.Com>, (Erişim Tarihi: 15.2.2020). (أحمد أبو عامر، مساعٍ لطرد العناصر الموالية لدحلان من الأجهزة (الأمنية الفلسطينية، ٢٠١٧).

kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Ancak Mahmud Abbas, işgal yönetimiyle durumlarını çözme ve daha sonra onları Filistin Yönetimi'nin bünyesine entegre etme kabiliyeti sayesinde El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın oluşumlarını kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Böylece El-Aksa Şehitleri Tugayları'nın oluşumları, mevcut mücadele üzerinde herhangi bir etki yapma sürecinde tarafsız kalmıştır.¹²⁴

3- Fetih Hareketi Teşkilatı: Fetih Hareketi içinde mücadele eden taraflar her zaman kendi iç mücadelesinde kökenini Fetih Hareketi teşkilatına dayandırmıştır. Örneğin; kendileriyle bir anlaşmaya vardığı yeni muhafızların liderlerine dayanarak Dahlan'ı kuşatabilmiştir. Bu anlaşmaya göre yeni muhafızların liderleri, Merkez Komitesi ve Devrimci Konsey gibi hareketin liderlik kurullarına girebilme fırsatı karşılığında Dahlan'ı dışlamakta Abbas ile ittifak yapmışlardır.¹²⁵

2.3 Fetih Hareketi'nin İç Rekabetinde Dış Faktörlerin Etkisi

Fetih hareketindeki iç rekabet, Fetih hareketinin içişlerine müdahale etmek için her zaman bölgesel ve uluslararası güçlere açılan bir kapı olmuştur. Filistin kartını uluslararası ve bölgesel çatışmalarında kullanmaya çalışarak bu ülkelerin gündemine hizmet edecek şekilde etkilemeye çalışmak için her zaman cazip olmuştur.

Camp David anlaşmasının imzalanmasından sonra, Arapların içerisinde İsrail ile barışı reddetmeye veya savunmaya dayalı yeni olgular ortaya çıktı. Mısır ve Suudi Arabistan, barış sürecini destekleyen Arap ülkelerine katılırken Suriye, Irak ve Libya barış sürecini reddeden Arap ülkelerini eksenini oluşturmuştur.¹²⁶

Bu şiddetli Arap rekabeti koşulları ışığında, Filistin'de en önemli konuma sahip olan Fetih harekete geçti. Fetih Hareketinin bu hamlesi Filistin konusunu kontrol etmeye çalışan ülkelerin gözünde Fetih hareketini en önemli hedef haline getirmiştir. Fetih

¹²⁴ Araplar 48 Sitesi, İsrail Ve Filistin Yönetimi Arasında Batı Şeria'da El-Aksa Şehitleri Tugayları'ndan 178 Eylemci için Af Anlaşması, 2007, <https://cutt.us/uZN88> (Erişim Tarihi: 17.2.2020). (عرب ٤٨، اتفاق بين إسرائيل والسلطة الفلسطينية على) (منح العفو لـ ١٧٨ ناشطاً في كتائب شهداء الأقصى في الضفة الغربية، ٢٠٠٧)

¹²⁵ Mo'men Bseisu, Ebu Mazen... Güçten güvenli bir çıkış yolculuğu, 2016, <https://www.aljazeera.net> . (Erişim Tarihi: 17.2.2020). (مؤمن بسيسو، أبو مازن.. رحلة الخروج الآمن من السلطة، ٢٠١٦).

¹²⁶ Ziad Matar, "Mısır-İsrail Kamp David Anlaşması ve Filistin Meselesine Etkisi (MS 1978-1993)," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi -The Islamic University of Gaza, 2012, S.82. (رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الدراسات زياد مطر، "اتفاقية كامب ديفيد المصرية-الإسرائيلية وأثرها على القضية الفلسطينية (١٩٧٨-١٩٩٣م)"، (العليا الجامعة الإسلامية، ٢٠١٢).

Hareket, Arap ülkelerinden çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Fetih hareketi ve hareketin Genel Başkanı Yasser Arafat, Arap eksenleri üzerinde oynayarak ve Fetih hareketinin hayatta kalmasına ve siyasî kararının bağımsızlığına hizmet edecek şekilde dengeleme politikası yürütmeye çalışmıştır. Ancak buna rağmen, Arap devletleri arasındaki rekabetin etkileri Fetih hareketi üzerinde açık bir oluşturmaktaydı. Özellikle Suriye'den gelen ve Yasser Arafat'ı ve Fetih hareketini açıkça ve önemli ölçüde zayıflatmaya çalışan bir dizi saldırı açıkça kanıtlanmıştır.¹²⁷

Fetih hareketinin 1967'de işgal edilen topraklara geri dönmesine ve siyasî ağırlığının Filistin topraklarında konuşlanması tespit edilmiştir. Bu aşamada, yurtdışından gelen Fetih hareketinin kadroları ile burada yaşayan Fetih hareketinin kadroları arasındaki siyasî rekabetin yoğunlaşmasının yanı sıra Filistin topraklarındaki kurum ve organlarının kurulduğu görülmüştür. İşgal altındaki toprakların kadroları ile geri dönenler arasındaki çatışmalar yaşanmıştır.

Daha öncekilerin aksine, dış faktörün Fetih hareketindeki iç rekabetteki etkisi, Filistindeki varlığı nedeniyle azalmıştır. Ancak bu barış sürecine sponsor olan Amerika olayların gidişatına hakim olan İsrail yanında yer almıştır. Barış yanlısı Arap devletleri, ABD ve İsrail, Fetih hareketini etkilemeye ve İsrail ile barış sürecine ve müzakerelere bağlı kalmaya bundan dolayı Fetih hareketini silahlı mücadeleden uzaklaştırmaya çalıştılar. İkinci intifada'nın patlak vermesinden ve Mahmud Abbas ile Devlet Başkanı Yasser Arafat arasındaki çatışmanın başlamasından sonra, bu ülkeler barış sürecini destekleyen ve silahlı mücadeleye karşı çıkan Mahmud Abbas için destekleyici bir tavır almıştır. Bu ülkelerin Mahmud Abbas'ın lehine müdahalede bulunması ve Mahmud Abbası desteklemesi Fetih hareketi içindeki Yaser Arafat'ı ve onun izlediği politikayı zayıflatmıştır.¹²⁸

Bu kısım Fetih Hareketi'nin iç rekabetinde dış faktörlerin etkisini ele almaktadır. öncelikli dış güçlerin Mahmut Abbas'ın İktidarını Güçlendirmek ve Mervan Barghouti'nin

---

¹²⁷Mona Awad, Fetih'te rekabet: geçmiş, şimdi ve gelecek, İdaat, 2015, <https://www.ida2at.com/past-present-future-open-conflict/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (٢٠١٥). (منى عوض، الصراع داخل فتح: الماضي والحاضر والمستقبل، اضاءات، ٢٠١٥).

¹²⁸KusayAhmad Hamid, ABD ve Filistin'de Demokratik Geçiş, Birinci Baskı, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Danışma Merkezi, 2009, s.160. (الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠٠٩).

zayıflamasında rolü ele aldıktan sonra bu göçler Muhammed Dahlan rekabete geri dönüp yeniden Fetih Hareketi'nde bir yer bulmayı nasıl fırsat sağladığını incelemektedir.

2.3.1 Mahmut Abbas'ın İktidarını Güçlendirmek

Mahmud Abbas, 2004 yılında Arafat vefat ettikten sonra Fetih Hareketi ile Filistin Yönetimi'nin başkanlığını üstlenmiştir. Bu süreçte Abbas, kendi iktidarını güçlendirmek ve siyasi rakiplerine karşı koymak ile ilgili çeşitli büyük içsel meydan okumalarla karşı karşıya gelmiştir. Bu meydan okumaların üstesinden gelebilmek için Abbas, kendisini Fetih Hareketi'nin silahlı faaliyetlerine son verebilecek kişi olarak gören ABD ve AB Komisyonu başta olmak üzere farklı Batı ülkelerinin desteğine dayanmıştır¹²⁹. Bu bağlamda Abbas'ın silahlı faaliyetlere bakışı, El-Aksa Şehitleri Tugayları oluşumlarına karşı izlediği politikadan açıkça görülebilmektedir. Zira Abbas bu tugayları feshedip unsurlarını Filistin Yönetimi Güvenlik güçlerinin bünyesine katmakla yetinmeyip yıllar süren silahlı direnişten sonra Batı Şeria'da "sakinliği" geri getiren güvenlik planlarının uygulamasını yönetmiştir. Ayrıca Batı ülkeleri, Abbas'ın açıkça desteklediği ve yeniden canlandırmak istediği İsrail ile barış süreci için kendisini uygun bir ortak olarak görmüştür.¹³⁰

Ancak Abbas'ın en önemli rakibi Mervan Barguti, İsrail hapisanelerinde olduğundan ve dünyadan izole olmasından dolayı Abbas'ın aksine ciddi bir uluslararası destek alamamıştır. Bununla birlikte Barguti'nin siyasi tutumları Batı ülkelerinin kendisinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Ayrıca, El-Aksa Şehitleri Tugayları lideri olmasından dolayı İsrail'in kendisine karşı yaptığı kışkırtmalar pozisyonunu zayıflatmıştır¹³¹.

Sonuç olarak Abbas'a Batı ülkeleri tarafından verilen destek, Fetih Hareketi içerisindeki içsel rekabette ve genel anlamda Filistin iç siyasetinde kilit bir rol oynamıştır.

---

¹²⁹Abdul Hakim Halas, Başkan Arafat'ın ardından Filistin meselesinde Amerikan tutumları, 2006, <http://www.oppc.pna.net>, (Erişim tarihi: 29.8.2020). (عبد الحكيم حلاسه، الموقف الامريكى من القضية الفلسطينية)

¹³⁰ Khairuddin Al-Jabri, Filistin Yönetimi'nin üzerine inşa edildiği güvenlik anlaşmalarının detayları neler ... Abbas onlardan çekilebilir mi?, 2020, <https://arabicpost.net>, (Erişim tarihi: 29.8.2020). (خير الدين الجابري ما تفاصيل الاتفاقات الأمنية). (التي بُنيت عليها السلطة الفلسطينية.. وهل يستطيع عباس الانسحاب منها؟)

¹³¹ Ahmed Saqr, Bir Shin Bet yetkilisi Marwan Barghouti hakkında konuşuyor ... Ne dedi?, 2020, <https://arabi21.com>, (Erişim tarihi: 29.8.2020). (أحمد صقر، مسؤول في "الشاباك" يتحدث عن مروان البرغوثي.. ماذا قال؟)

2.3.2 Mohammed Dahlan: Yeniden Doğmak

Bu kısımda, Fetih hareketinde bir dizi iç rekabet olayının yaşandığı görülmüştür. Ancak en önemlisi Fetih hareketinin altıncı kongresinden sonrasın en yoğun tartışmalara neden olan Muhammed Dahlan ile Mahmud Abbas arasındaki rekabettir. Bu rekabetin nüvesi Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın yaşlanması ve bir dizi sağlık sorunu yaşamasıyla iddiasıyla atıldı.¹³² Fetih hareketi arasında çatışmasında artan uluslararası müdahalenin itici faktörü bu iddialardır. Uluslararası Müdahalede bulunan bu ülkeler, adamlarının ve müttefiklerinin istikrarını sağlamaya ve Fetih hareketindeki yeni liderlik yapısında ileri pozisyonlara gelmelerine olanak sağlamaya çalışıyorlar. Fetih hareketi içindeki oyuncular bölgesel ülkelere güvenmeye başladılar.¹³³

Devlet Başkanı Mahmud Abbas tüm bölgesel güçlerle iyi ilişkiler sürdürdü. Bölgesel politikalarının temel belirleyicisi kendi çıkarları oldu. Mahmud Abbas'ın, Türkiye Cumhuriyeti'yle olan ilişkileri iyiydi. Türkiye ve Kurumlarıyla arasındaki iş birliği, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın ekibinin yetkilileri tarafından yapılan bir dizi ziyaret ve Birleşmiş Milletler oyu ve Kudüs'teki durumla ilgili dosyalarda kanıtlanmıştır.

Filistin Yönetimi, kendisine sürekli mali destek sağlayan Katar Devleti ile de aynı şekilde iyi ilişkiler sürdürüyordu. Öte yandan Mahmud Abbas, sık sık ziyaret ettiği Mısır devleti ve Suudi Arabistan Krallığı ile olan ilişkilerine önem veriyordu.¹³⁴

Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın izlediği bağımsız politika, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın Mısır ve Arapların, yedinci konferansı erteleme baskısını reddetmesi de dahil olmak üzere birden fazla kez ilişkilerin gündemi haline gelmiştir. Mahmud Abbas Dahlan ile uzlaşmayı reddetti. Dahlan Filistin'e geri dönmüştür.¹³⁵

¹³²HusseinMustafa, bu yüzden Abbas'ın milletvekili atamasını reddediyor ..Ardıdaki senaryoları neler?, 2018, <https://arabi21.com/>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (٢٠١٨). ما سيناريو هات خلافتة؟، (٢٠١٨).

¹³³Khaled Al-Ezzi, Bölgesel Eksenler kendilerini FatahawaÇatışması'na dayatıyor (1-2), 2014, <https://www.newlebanon.info/>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (٢٠١٤). (٢٠١٤).

¹³⁴Mo'men Bseisu, Abu Mazen ve Müttefik Arama Yolculuğu, 2016, <https://www.aljazeera.net/> (Erişim tarihi: 29.3.2020). (٢٠١٦). مؤمن بسيسو، أبو مازن ورحلة البحث عن الحلفاء، (٢٠١٦).

¹³⁵Medyaya Amad, Başkan Abbas: Kimsenin baskısını kabul etmeyeceğiz Yedinci Fetih konferansı geliyor ve istediği yerde Netanyahu ile tanışmaya hazır!, 2016, <https://www.amad.ps/ar/post/139488> (Erişim tarihi: 29.3.2020). (أمد للإعلام، الرئيس عباس: لن نقبل الضغوط من أي طرف كان.. ومؤتمر فتح السابع قادم وجاهز للقاء نتنياهو أينما يريد!، ٢٠١٦).

Muhammed Dahlan bağılı taraf ilk olarak Hamas tarafından yenildikten, Fetih hareketindeki rakibi Mahmud Abbas önünde geri çekilmesinin ardından gelen altıncı konferans yapılmıştır. Bu konferans sonrası Muhammed Dahlan, Abu Dabi Veliyaht Prensi Muhammed bin Zayed'in danışmanı olarak Birleşik Arap Emirlikleri'ne yerleşmiştir. Dahlan Ortadoğu'daki Birleşik Arap Emirliklerin politikalarında, özellikle güvenlik dosyasında etkili ve aktif roller oynadı. Dahlan'ın Filistin topraklarına dönmesi, özellikle Dahlan'ın dağınkılığı bir araya getirme yeteneği sayesinde, Fetih hareketi mücadelesinde bahse konu olabilecek bir müttefik söz konusu olduğunda bu konuda Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır desteklenmiştir.

Tüm bölgesel güçlerle iyi ilişkileri sürdüren Mahmud Abbas'ın aksine Muhammed Dahlan'ın böyle bir kapasitesi yoktur. Türkiye devletinde, Dahlan'ı kırmızı aranan listesinde dahil etmişti.¹³⁶ Benzer şekilde Dahlan'ın Katar ve İslami gruplar ile sorunları vardır. Bu durum, bölgesel ilişkilerde düzenli bir rol oynayamayan Muhammed Dahlan'ın, Fetih hareketindeki muhaliflerine fırsat tanımıştır.¹³⁷

---

¹³⁶ TRT Haber, Türkiye'nin aradığı isim: Muhammed Dahlan, 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyenin-aradigi-isim-muhammed-dahlan-444708.html>, (Erişim tarihi: 29.3.2020)

¹³⁷ Araplar 48, Dahlan: Ahtapot arazileri ve Emirlikler, Arap Baharını tasfiye edecek 2017, <https://www.arab48.com> (Erişim tarihi 29.3.2020). (عرب ٤٨، دحلان: أخطبوط المؤامرات وذراع الإمارات لتصفية الربيع العربي، ٢٠١٧).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İÇ REKABETİN EL FETİH'İN SİYASİ ROLÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2004-2017)

Çalışmanın üçüncü bölümünde, iç rekabetin Fetih hareketinin siyasî rolü üzerindeki etkisi üç ana araştırma ile ele alınmıştır. Bunlardan ilki, 5 seçim sürecine tanık olan 2004-2017 yılları arasında, Fetih hareketinin seçimlerdeki performansını inceleyerek iç rekabetin politik etkisini ele alıyor; bu seçimler, 2005 Cumhurbaşkanlığı, 2006 Yasama ve 2004, 2012, 2017'deki üç yerel seçim sürecidir. Aynı zamanda ilk bölüm, iç rekabetin silahlı çatışma noktasına ulaştığı ve sürekli artan bir gerilime sahip olan Hamas ve Fetih ilişkileri üzerindeki etkisini de kapsamaktadır.

İkinci kısım, iç rekabetin, (2004-2017) dönemi Fetih hareketinin örgütsel yapısı üzerindeki etkisini (2004-2007) ve (2007-2017) yılları olacak şekilde iki ana bölümde tartışmıştır. Son olarak, üçüncü kısım, bahsi geçen dönemde iç rekabetin Fetih Hareketi'nin siyasî düşüncesi üzerindeki etkisi, Fetih hareketi içindeki partilerin barış süreci, direnişi ve Filistin siyasî sisteminde reform konularına ilişkin konularının gözden geçirildiği kısım olmuştur.

3.1. Fetih Hareketi İç Rekabetinin Siyasî Etkileri (2004-2017)

2004'ten 2017'ye kadar olan süre zarfında Filistin siyasî sistemini etkileyen bir dizi siyasî olaya ve örgütsel değişikliğe tanık olunmuştur. Bu olayların etkileşim biçimi Filistin siyasî sisteminde siyasî parti ve grupların yerini rolünü ve imajını yönetmiştir. 2000 yılından başlayarak, Filistin toprakları bir kaos durumu eşliğinde diğer güçlerin ve tarafların tırmanmasına yol açan bir silahlı intifada devletine tanık olmuştur. Sonraki dönemi onun için çok önemli hale getirmiştir, 2004'ten sonraki dönem yeni bir Filistin siyasî sistemi için kurucu dönem olarak kabul edilmiştir.

Bu dönemde Filistin iç yaşamı, Filistin devriminin başlangıcından bu yana en önemli Filistin siyasî lideri Yasser Arafat'ın ayrılmasına tanık olmuştur. Bundan sonra 5 seçim gerçekleşmiştir. Bunlar; 2004 yerel seçimleri, 2005 cumhurbaşkanlığı seçimleri, 2006 yasama seçimleri, 2012'deki ikinci yerel seçimler ve 2017'deki üçüncü yerel seçimlerdir. Ayrıca, bu dönem içerisinde Fetih hareketi için iki organizasyonel konferans düzenlenmiştir. Bunlardan ilki 2009'da düzenlenen 6. konferanstır. İkincisi 2016'da

düzenlenen 7. Konferastır. Yine bu dönem, Hamas 2007'de Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirmesi ve Fetih ile arasındaki sözde uzlaşma sürecinin başlangıcına tanık olmuştur. İsrail ile ilişkilere gelince, bu dönem Filistin Hükümeti ile İsrail arasında Batı Şeria'daki güvenlik durumunu yeniden düzenlemek için güvenlik planının başlamasına ve iki taraf arasındaki barış sürecinde yeniden başlamasına sebebiyet vermiştir. Ardından, İsrail Gazze Şeridi'ne boğucu bir kuşatma uygulayan 3 yıkıcı savaş başlatmıştır.

Bu büyük siyasî olaylar ışığında Fetih hareketi, bu sınırlamalar karşısında politik konumunu zayıflatan büyük bir siyasî rekabet yaşamıştır. Bu yüzden, iç rekabetin Fetih hareketinin siyasî performansı üzerindeki etkisini, olağan sahnenin getirdiği politikanın vermiş olduğu zorluklarla başa çıkmada gözden geçirmektedir.

3.1.1. Seçime Etkisi:

2004'ten 2017'ye kadar olan dönemde aşağıdaki seçim faydaları görülmüştür.

1-Birinci Yerel Seçimleri

2004'teki yerel seçimler, 1970'lerden bu yana yapılan ilk yerel seçimlerdi. İşgal altındaki Filistin toprakları Yerel seçimleri 1976 yılında işgal makamları nezaretinde yaparak Filistin Kurtuluş Örgütü 'ne yakın olan ve İsrail işgali ile işbirliği yapmayı reddeden ulusal figürlerin zaferine tanıklık etmiştir. 1994 yılında Filistin Hükümetinin kurulmasından sonra yerel konseyler ve organlar kuruldu, ancak yerel konseylerin üyelerini seçme yönteminde atama geçerli kılınıştı. Yasser Arafat'ın ayrılmasından sonar hükümet, kurumlarını yeniden inşa etmeye başlanmış ve yerel konseyleri seçimlere tabi tutmaya karar vermiştir. Buna göre, yerel seçimler 2004 ve 2005 yılları arasında uygulanan beş aşamaya ayrılmıştır.¹³⁸

Bu aşamalar sonuçlarının özeti aşağıdaki gibidir:

---

¹³⁸ Filistin Vatandaş Hakları Bağımsız Komisyonu,2005 yılında Filistin seçimleri hakkında rapor: başkanlık ve yerel seçimler ile baro birliği, 2005 , S.8. (الانتخابات : العام ٢٠٠٥: الانتخابات الفلسطينية المستقلة لحقوق المواطن، تقرير حول الانتخابات الفلسطينية في العام ٢٠٠٥: الانتخابات الفلسطينية المستقلة لحقوق المواطن، تقرير حول الانتخابات الفلسطينية في العام ٢٠٠٥، الرئاسة والمحلية ونقابة المحامين، ٢٠٠٥)

- Oy sayısına bakılırsa, Fetih 234.597 bin oy ile %37'lik bir orana ulaşmıştır, Hamas 216.920 bin oy ile %34'lik orana ulaştı ve geri kalan oran bağımsızlar ve diğer gruplara gitmiştir.. Koltukların dağıtımına gelince, Fetih toplam koltukların %51'ini temsil eden 1.403 sandalye ve Hamas koltuk sayısının %30'unu temsil eden 825 sandalye kazandı, kalan yüzde gruplara ve bağımsızlara ayrılmışlardır.
- Bölgelere göre oy dağıtımı, Batı Şeria'daki Fetih 175.250 bin oy ile %37'sini, Hamas 156.857 bin oy ile oyların %33'ünü alırken, geri kalanı diğer gruplara ve bağımsızlara gitti.Gazze Şeridi'nde ise, Hamas %38 oranla 60.063 bin oy alırken, Fetih %37 oranla 59.347 bin oy kazanmıştır.
- 2004-2005 yılındaki ilk yerel seçimlerde Hamas, rakibi Fetih'e karşı net bir ilerleme göstermiştir. Hamas yüksek nüfus yoğunluğuna sahip merkez şehirlerde gelişmiş sonuçlar elde ederken, nüfusun düşük olduğu köy ve kırsal alanlarda Fetih hareketi ilerleme kaydetmiştir. Fetih hareketi Batı Şeria'daki 4 büyük şehirde başarılı olmayı başarmıştır. Hamas merkez Nablus kentindeki 15 sandalyeden 13'ünü kazanmıştır. Aynı şekilde, Jenin'de 15 üzerinden 8 sandalye ve Al-Bireh'sehrinde de aynı şekilde 15 sandalyenin 9'unu kazanmıştır.

2- İkinci Devlet Başkanlığı Seçimi 2005:

2005 Filistin cumhurbaşkanlığı seçimi, Filistin Yönetim Başkanı Yasser Arafat'ın ayrılmasından sonraki ilk, 1994 Filistin Yönetimi'nin kurulmasından sonraki ikinci cumhurbaşkanlığı seçimidir. İlki 1996'da yapılmıştır. Filistin Devlet Başkanı Yasser Arafat tarafından kazanıldı. Seçim süreci 9 Ocak 2005'te 802.077.000 seçmen Hamas ve İslami Cihad (FİCH) tarafından 7 aday arasından seçim yapmak için sandık başına gitti. Seçimlerde yüksek oranda siyasî katılım görülmedi; %49'u seçim ve sivil kayıt programına katılma hakkına sahip olmuştur.¹³⁹

Fetih hareketi adayı Mahmud Abbas oyların %63'ü ile 501.448 bin oy alırken, Filistin'in Kurtuluşu için Popüler Cephe'nin desteğini savunan en önemli rakibi Mustafa Barghouti

¹³⁹ Wafa, 2005 seçim sonuçları, 2005, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=3518 , (erişim tarihi 15.3.2020). (وفا، نتائج الانتخابات ٢٠٠٥).

156.227 bin ile %19.48 oy aldı. Demokratik Cephe adayı Tayseer Khaled, seçmenlerin %3.35'i ile 26.848 bin oy aldı ve geri kalan yüzde diğer adaylara gitmiştir.¹⁴⁰

3- Yasama Seçimleri 2006:

İkinci yasama seçimlerinin sonuçları aşağıdaki gibidir:

Oransal temsil: Hamas Filistin'deki oyların %44'ünü, Fetih %41, geri kalan seçim listeleri% 15'ini aldı. Batı Şeria düzeyinde Hamas %42'lik oranla, Fetih'ten %2 ilerideydi. Gazze Şeridi'nde ise Hamas'ın %44 ve Fetih'in %40'ı almasıyla fark %4'e ulaşmıştır.

Bölgesel dağıtım düzeyinde, Gazze Şeridi'nde Hamas şehir oylarının %55'ini, kamplarda %51'ini, belediyelerde ve köylerde %40'ını kazanmıştır. Fetih şehirlerin %37'sini, kampların %41'ini, belediyelerin ve köylerin %49'unu kazanmıştır.

Batı Şeria düzeyinde, Hamas kentlerde %49, kamplarda %44 ve köylerde %40 elde etti. Fetih şehirlerde %32, kamplarda 40, kasaba ve köylerde 41 oy almıştır.

Sonuç olarak Hamas, Batı Şeria ve Gazze şehirlerinde %53, daha sonra kamplarda %51 ve köylerde %40 ile daha az destek almıştır. Fetih hareketine gelince köylerde daha fazla %42, şehirlerde daha az olarak %35 destek almıştır.¹⁴¹

Seçim Bölgesi: Hamas adayları, Hebron, Gazze, Kuzey Gazze, Tulkarem, Tubas, Salfit olmak üzere altı seçim bölgesinde 66 sandalyenin 45'ini alarak büyük bir zafer kazanmıştır. Çoğu sandalyeyi Nablus, Kudüs, Ramallah, KhanYunis ve Deir al-Balah bölgelerinde kazandılar. Aynı zamanda Hamas ve Fetih adayları Jenin ve Beytüllahim'de

---

¹⁴⁰ Merkezi Seçim Komitesi-Filistin, Başkanlık seçimlerinin kesin sonuçlarının özeti, Ramallah,2005, S 1. (لجنة الانتخابات) (المركزية - فلسطين، ملخص النتائج النهائية للانتخابات الرئاسية، ٢٠٠٥).

¹⁴¹ Merkezi Seçim Komitesi – Filistin, Liste seçimleri için nüfus merkezleri ve seçim merkezlerinin seviyesi hakkında ayrıntılı sonuçlar, 2005. <https://www.elections.ps/tabid/827/language/ar-PS/Default.aspx> ,(erişim tarihi 15.3.2020).(لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، النتائج التفصيلية على مستوى التجمعات السكانية ومحطات الاقتراع للانتخابات القوائم، ٢٠٠٥).

sandalye paylaştı.Hamas, Rafah, Qalqilya ve Eriha olmak üzere 3 seçim bölgesinde sandalye kazanamamıştır.¹⁴²

4- Yerel Seçimleri 2012:

2010 yılının temmuz ayında Batı Şeria'da 302 ve Gazze Şeridi'nde ise 25 olmak üzere yerel organda yapılması planlanan Yerel Filistin seçimleri, Filistin Kabinesi'nin kararına dayandırılarak, Fetih hareketi, Filistin Kurtuluşu Halk Cephesi, Demokratik Cephesi ve geri kalan Filistin cephesleri seçimleri desteklerken, Gazze Şeridi'nde kontrol altına alan Hamas onlara karşı çıkmıştır. Bu seçimler, Filistin topraklarının 2007'de Hamas'ın Gazze Şeridi'ni ele geçirmesinden sonra yaşanan siyasî ve coğrafi bölünme ve Fetih'in Batı Şeria'daki kontrolü, içinde Batı Şeria'daki kamu hakları ve özgürlükleri seviyesinin daralmasına yol açan bir kamu acil durumuna denk gelmiştir.¹⁴³

İkinci yerel seçimler, adayların sayısının 5109 a ulaştığı Ekim 2012'den başlayarak üç aşamada gerçekleştirilmiş, 4878 erkek ve 1612 kadın, 9 Filistinli gruba ve bağımsız partilere 651 izleme listesi dağıtmıştır.

Üç aşamada, oylama Batı Şeria'daki 354 yerel konseyin sadece 124'ünde gerçekleşti. Seçim süreci, övgüye değer 216 organda gerçekleşmiştir. Yani, yerel makamların %61'inin oy kullanma süreci yoktu, seçim organlarının %35'i tutuldu ve geri kalanı yerleşmedi ve statüleri kalmıştır.

Üç aşamadaki seçmen sayısı 596.411.000 seçmen arasından 320.986.000'e ulaştı. Yani, bu seçimlere katılma oranının %53.8'e ulaştığı, oyların %3.5'inin geçersiz olduğunu anlaşılmıştır.¹⁴⁴

---

¹⁴²Merkezi Seçim Komitesi – Filistin, İlçe seçimleri için nüfus merkezleri ve seçim merkezlerinin seviyesi hakkında ayrıntılı sonuçlar,2005,<https://www.elections.ps/tabid/826/language/ar-PS/Default.aspx> , (erişim tarihi 15.3.2020). (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، النتائج التفصيلية على مستوى التجمعات السكانية ومحطات الاقتراع لانتخابات الدوائر، ٢٠٠٥).

¹⁴³ BBC, Filistin hükümeti Ekim ayında yerel seçim çağrısında bulundu ve Hamas karşı çıkıyor,2012, https://www.bbc.com/arabic/middleeast/2012/07/120710_palestinian_elections.shtml, (erişim tarihi 15.3.2020). (بي بي سي، الحكومة الفلسطينية تدعو لانتخابات محلية في أكتوبر وحماص تعارض، ٢٠١٢).

¹⁴⁴Merkezi Seçim Komitesi – Filistin, Yerel seçimlerin istatistikleri 2013, <https://www.elections.ps/Portals/30/pdf/LE2012/LE2012-StatisticalSummary-AR.pdf> , (erişim tarihi 19.3.2020). (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، مخلص احصائيات الانتخابات المحلية، 2013).

İlk aşamada bağımsızlar 118.959 bin oy aldıkları için en fazla oyu almış oldular, İkinci aşamada 16.834 oy, üçüncü aşamada 8.214 oy, toplam 143.643 bin oy yani, genel oyların %48'ini kazanmış oldular. Fetih ilk aşamada 91.715 oy, ikinci aşamada 6.170 oy ve üçüncü aşamada 2163 oy aldı, toplam oy sayısı 100.048 olup genel oyların% 33'üne ulaştı ve oyların geri kalanı diğer gruplara dağıtılmıştır.

Koltuklara gelince, ilk aşamada Fetih 1705 sandalye kazandı, 429'u seçimle ve 1276'sı referansla gelmiştir. Bağımsızlar 526 sandalye, 421 seçimle ve 105 kişi ise referansla gelmiştir. İkinci aşamada Fetih hareketi 198 sandalye kazanmıştır. Ve 55'i seçimle, 143'ü referansla gelmiş, bağımsızlar ise 195 sandalyeyi, 146'sını seçim ve 49'unu referansla kazanmıştır. Üçüncü aşamada Fetih hareketi, 19'u seçimle ve 72'si referansla 89 sandalye kazanırken, bağımsızlar, 62'si seçimle, 62'si de referansla 124 sandalye almıştır.

Böylece 1992'de ikinci yerel seçimlerde Fetih'in kazandığı toplam sandalye sayısı %57'sini oluşturmuştur. Fetih hareketinin seçiminden 501 sandalye ile %37'si gelmiş, 1491 sandalye ile %70'i ise referans olarak elde edilmiştir. Bağımsızlara gelince, 845 sandalyealdılar, %10'u referans ile gelmiştir.¹⁴⁵

Yukarıdakilerden anlaşılacağı üzere, bağımsız listeler, Fetih hareketindeki oy sayısından daha iyi performans göstermeyi başarmıştır. Bu da koltuk sayısı açısından ilk pozisyona rağmen, en büyük oranının referanstan geldiğini, Ayrıca Fetih hareketinin oy oranının büyük şehirlerde azaldığına dikkat çekmiştir.

5- Üçüncü Yerel Seçimler 2017:

Üçüncü yerel seçimler 13 Mayıs 2017'de 326 yerel makamda yapıldı. Bu seçimlere 391 yerel organın 326'sı (145 Anket yapıldı) katıldı. Bunu üç tamamlayıcı tur izledi; bunlardan birincisi Mayıs ayında 14 yerel makamda, ikincisi Eylül 2018'de 5 yerel makamda, üçüncüsü Temmuz 2019'da 14 yerel makamda gerçekleştirilmiştir.

---

¹⁴⁵Ali QassemMansour, Filistin Yerel Yönetim Seçimleri (2004/2005) ve (2012):Karşılaştırmalı çalışma (yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Eğitim Fakültesi, An-Najah Üniversitesi,2015, S 123-124.(علي قاسم منصور، انتخابات الهيئات المحلية الفلسطينية (٢٠٠٤/٢٠٠٥) و (٢٠١٢): دراسة مقارنة رسالة ماجستير غير منشورة)، كلية الدراسات العليا جامعة النجاح، ٢٠١٥.

İkinci yerel seçim gezisinin, 2016'da ilk kez ilan edilmesiyle beraber bir dizi istasyonu geçmiş; o sırada Hamas bu istasyona katılmayı kabul etmiş, ancak işler bir kez daha çıkmaza girmiştir. Bu nedenle yerel seçim girişimi başarısız olup ertelenmiştir. Filistin Yönetimi Mayıs 2017'de yeniden yerel seçim çağrısında bulunmuş, Fetih hareketi, Filistin Hükümetinin kamu özgürlüklerine karşı uygulamaları nedeniyle tekrar geri çekilen Popüler Filistin Kurtuluş Cephesi, Demokratik Cephe, Halk Partisi, diğer gruplar ve bazı bağımsızlar seçim sürecine katılacaklarını açıklamışlardır.¹⁴⁶

1.363 sandalye için yarışan aday sayısı 6.476 ya ulaşmış, erkekler 4.857 adayın% 75'ini oluştururken, kadınların 1619 katılımıyla % 25'ini oluşturmuştur. Rakip seçim listelerinin sayısı 750 olmuştur. Bunların 443'ü parti ve 307 bağımsız listedendir.

Bağımsız ve parti dışı listeler, koltuk sayısının %65'ini kazandı, Fetih'in %27,6 listesi ve Filistin Kurtuluş Demokratik Cephesi listeleri %2.77 ve birkaç taraf arasındaki koalisyon listeleri %2.77, Filistin Ulusal Girişimi %0.58, Filistin Demokrat Birliği %0.45 ve Demokratik İttifak %0.32 ve Filistin Halkla Mücadele Cephesi %0.26 ve Filistin Halk Partisi koltuk sayısının %0.19'unu kazanmıştır. Kadın kazananlar toplam kazananların %19,8'ini oluştururken, kazanan erkeklerin oranı %80,2'idi.

Partilerin listeleri referansla kazanan yerel organlara gelince, bunların sayısı 181 olup koltuk sayısı 1683'tür; Bağımsız parti dışı listeler koltukların %11,6'sını kazanmış, Fateh %74.9, Filistin Kurtuluş Demokratik Cephesi %0.65 idi. çeşitli partiler arasında koalisyon listeleri koltuk sayısının %12,9'unu almıştır. Cinsiyete göre; Kazanan kadınlar toplam kazananların % 22,4'ünü oluştururken, kazanan erkeklerin oranı % 77,6'dır.¹⁴⁷

Yukarıdakilerden hareketle Fetih hareketinin performansının, yapılan seçimlerde net ilerleme sağlayabilen Hamas'a kıyasla kötüleştiği açıktır. Fetih hareketi içindeki güç

---

¹⁴⁶ Kudüs Uluslararası Haber Ajansı, Filistin Yerel Seçimleri İçin "Zaman Çizelgesi" ni Açıkladı, 2017, <https://www.qudspress.com/index.php?page=show&id=28354> , (erişim tarihi 18.3.2020). (وكالة قدس انترنشنال). (للانباء، إعلان "الجدول الزمني" للانتخابات المحلية الفلسطينية، ٢٠١٧).

¹⁴⁷ Wafa, Seçim Komisyonu yerel seçimlerin sonuçları hakkında ayrıntılı ve istatistiksel veriler açıkladı, 2017, http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=4ZJJgoa784419594552a4ZJJgo , (erişim tarihi 18.3.2020). (وفاء، لجنة). (الانتخابات تعلن بيانات تفصيلية وإحصائية حول نتائج الانتخابات المحلية، ٢٠١٧).

merkezleri arasındaki iç rekabet, bu gerilemeye yol açan temel nedenlerden biridir. Bunları, aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

- 2004-2005 belediye seçimlerinde, Hamas'ın net ilerleme kaydettiği merkez şehirlerde Fetih hareketinin performansı önemli ölçüde azalmıştır.¹⁴⁸ Uzmanlar bunu Fetih hareketinin liderleri arasında baş şehirlerde koşmak için çatışma durumuna ve rekabete bağlamıştır¹⁴⁹ Bu da Fetih Hareketini sonuçlarının daha da kötüleşmemesi için Filistin Yönetimi'nin 2005 yazında yapılması planlanan yasama seçimlerini ve yerel seçimlerin beşinci turunu ertelemeye teşvik etmiştir.
- 2005'teki ikinci cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ve Fetih hareketi adayı Mahmud Abbas'ın seçmenlerin oylarının %63'ünü alarak elde ettiği büyük zafere rağmen, Mahmud Abbas ile MarwanBarghouti arasındaki seçim sürecinden önce gelen çatışma, seçim sürecine seçmen katılım yüzdesini etkilemiştir. Marwan Barghouti, Mahmud Abbas'ın Fetih hareketi karşısında bağımsız olarak hareket etmiştir. Anketler Marwan Barghouti seçildiğinde oyların %37'sini alacak olan Mahmud Abbas'ın %40 oy alacağını göstermiştir.¹⁵⁰
- 2006'daki ikinci yasama seçimlerinde Fetih hareketinin kazandığı oy ve koltuklarda önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu, büyük ölçüde, hareketin seçim süreci boyunca tanıklık ettiği iç çekişmeden kaynaklanmıştır. Adayları seçme mekanizması ile başlayarak, seçimleri için ön seçim yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu durum, Fetih hareketinin lideri MarwanBarghouti, resmî Fetih hareket listesinden bağımsız “Gelecek Listesi” olarak adlandırdığı bir dizi genç liderden oluşan liste sunduğundan dolayı daha fazla tartışmaya ve iç çatışmaya yol açmıştır. Ancak, daha sonra geri çekilmiştir. Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile bir anlaşmaya vardıktan sonra resmî Fetih hareketinin listesine katılmıştır.

Buna ek olarak, Fetih hareketinin seslerini dağıtan ve Filistin halkının kitleleri için imajını zayıflatan çok sayıda Fetih hareketi figürü bağımsız olarak aday gösterildi, Bu nedenler

---

¹⁴⁸Ali QasimMansour, aynı kaynak, s.75

¹⁴⁹Arafat El-Hac, Fetih hareketi üzerinde bir araştırmacı, "Fetih hareketi içindeki çatışma ve bunun siyasî rolü üzerindeki etkisi", İstanbul: (1/9/2019).

¹⁵⁰ KhalilShikaki ve CihadHarb (EDİTÖR), ikinci Filistin seçimleri: (başkanlık, yerel ve yasama), ilk baskı, Ramallah–Filistin:Filistin Siyasî ve Araştırmalar Merkezi, 2007, S. 82-83(الانتخابات الفلسطينية (تحرير)، الانتخبات الفلسطينية) الدكتور خليل الشقافي و جهاد حرب (الطبعة الأولى، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني لبحوث السياسية والمسحية، ٢٠٠٧، الثانية: (الرئاسية والمحلية والتشريعية).

bölünmüş, dağılmış ve sorumluluk alamamış, Fetih'in sonra yasama seçimlerinde kaybolmasına neden olmuştur.¹⁵¹

- 2012 yılında yapılan ikinci yerel seçimlerde, bağımsızlık listeleri belli başlı yerlerde özellikle şehirlerde ve büyük kentsel topluluklarda, seçimlerin yapıldığı yerel organlardaki Fetih listelerinden daha iyi performans göstermeyi başarmıştır¹⁵²Fetih hareketinden adayların pahasına bağımsızların yükselişine birçok faktör katkıda bulunmuştur. Bu faktörlerin başında, özellikle Muhammed Dahlan ve Mahmud Abbas arasındaki rekabetin artması sonucu Fetih hareketinin liderleri arasındaki iç çatışma durumu gelmiştir.¹⁵³
- 2017'deki üçüncü yerel seçimler düzeyinde, Hamas ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi katılmamış olmasına rağmen, Fetih bu seçimlerde en yüksek oyu alamamıştır.

3.1.2. Hamas İle İlişisine Yansıması

İkinci İntifada 2000, Filistin sahnesindeki Hamas'ın gücünü ve varlığını artıran olay olmuştur. İntifada, Hamas'ın Filistin Yönetimi ve İsrail ordusundan bir dizi grev aldıktan sonra da örgütsel yapılarının genel olarak zayıflamasına ve siyasî sahnedeki varlığının azalmasına neden olmuştur. Bu yüzden örgütsel yapılarını yeniden inşa etmesine ve siyasî varlığını geri kazanmasına sebep olmuştur. Ancak 2000 yılında ikinci Ancak 2000 yılında ikinci intifada olaylarının patlak vermesi ve Filistin Otoritesinin eşlik eden zayıflığı Hamas'ın, Filistin toplumundaki popüleritesinin artmasına yol açan intifada faaliyetlerine güçlü bir şekilde katıldığı için Hamas'ın örgütsel ve askeri oluşumlarını yeniden inşa etmesine izin vermiştir. Hamas'ın ikinci intifadadaki performansından kazandığı popülerlik 2004 yılında yerel seçimlerde ve 2006 yılında yasama seçimlerinde ortaya çıktı. 2006 yasama seçimlerinde kazandığı zaferden ve Filistin hükümetinin kurulmasından sonra Hamas, Fetih ile silahlı bir çatışmaya girmiştir. 2007'de Hamas ve

---

¹⁵¹ Khalil Al-Shikaki ve CihadHarb (Editing), aynı kaynak, s.173

¹⁵² Ali QasimMansour, aynı kaynak, s.113

¹⁵³ Muhsin SALEH (Editing), Stratejik Rapor 2012-2013, Birinci Baskı, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Yayın Merkezi, 2013, s.28-29. (لبنان: مركز الزيتونة) (تحرير)، التقرير الاستراتيجي ٢٠١٢-٢٠١٣، الطبعة الأولى، بيروت- لبنان: مركز الزيتونة) (للدراسات والنشر، ٢٠١٣).

Fetih arasındaki ilişkide yeni bir başlangıç için Gazze'den çıkarttı. İki hareket, aşağıdaki gibi özetlenebilen bir dizi ulusal uzlaşma anlaşması imzalanmıştır:

1- Esirler Belgesi "Ulusal Anlaşma Belgesi" 2006:

Filistin esir hareketi, Filistin halkının kalbindeki sembolik statüsü nedeniyle Filistin ulusal hareketinde her zaman seçkin bir yer tutmuştur. Ocak 2006'da Hamas'ın kazandığı yasama seçimlerinden sonra Fetih ve Hamas hareketleri arasındaki çatışmanın yoğunlaşmasıyla, Filistinli tutuklular toplantı düzenledi ve Fetih hareketinin liderlerinden Marwan Barghouti ve Filistinli tutuklu hareketinin liderleri tarafından imzalanan "Filistinli Mahkumların Belgesi" adlı bir belge yayınladı. Belge Mayıs 2006'da ilk kez kamuoyuna sunulmuştur. Belge ilk kez Mayıs 2006'da Filistin medyasında yayınlandı. Hamas liderleri ile Fetih hareketi arasında bir tartışma yaşandıktan ve değişiklikler yapıldıktan sonra tüm Filistin partileri tarafından kabul edilmiş ve "Ulusal Anlaşma Belgesi" adı ile imzalanmıştır.¹⁵⁴

Belgede, Filistin halkının güçlerini birleştirmek, bağımsızlık, kendi kaderini tayin etme ve Filistin devletinin başkentini Kudüs olarak inşaa etmek gibi projelere doğru yönlendiren hedeflerin ön planda olması belirlenmiştir. Bunlardan en önemlisi, Hamas ve İslami Cihad'ın katılımıyla örgütün yapı ve organlarında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün geliştirilmesi ihtiyacının teyit edilmesi fikridir. Filistin halkının direnme hakkını vurgulamak ve direniş seçimine çeşitli yollarla bağlı kalmak, siyasî, müzakere ve diplomatik eylemin yanı sıra 67'deki işgal altındaki direnişin çeşitli biçimlerde, mevcudiyette ve politikalarda işgale karşı kitlesel halk direnişinin devam etmesi ve bu popüler direnişe farklı grupların, kuruluşların, sektörlerin ve kitlelerin katılımını genişletilmeside eklenmiştir.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ WalidAwad, HamasDüzeltilmelerden Sonra Esirlerin Belgesini Onayladı, Kudüs Al-Arabi Gazetesi, (19 Haziran 2006), s.5.(۱۹ حزيران ۲۰۰۶)، (وليد عوض، حماس توافق على وثيقة الاسرى بعد اجراء تعديلات، صحيفة القدس العربي، (19 حزيران 2006)، s.5.)

¹⁵⁵ Aljazeera Net, Filistinli EsirlerUlusal Anlaşması Belgesi, 2015, <https://www.aljazeera.net/>, (erişimtarihi 18.3.2020).(الجزيرة نت، نص وثيقة الأسرى الفلسطينيين للوفاق الوطني، ۲۰۱۵.)

2- Mekke Anlaşması 2007:

Mekke anlaşması, iki hareket arasında bir dizi silahlı çatışmadan sonra Şubat 2007'de Hamas ve Fetih arasında imzalandı. Toplantıda Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdülaziz El Suud tarafından başlatılan ve Hamas ve Fetih arasındaki iç savaşın durdurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca, önceki anlaşmalara dayanarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün reform sürecine devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Son olarak, tüm güçlerin katılımıyla bir Filistin ulusal birlik hükümeti (**FUBH**) kurulması kararlaştırılmıştır. Toplantıya Fetih hareketinden Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan ve Hamas hareketinde İsmail Haniyeh ve Khaled Mashaal katılmıştır¹⁵⁶

3- Filistin Ulusal Barış Anlaşması 2009

Ulusal Barış Anlaşması, Hamas ve Fetih ayrılığından iki yıl sonra geldi, 2008'deki ilk Gazze savaşından sonra yüzlerce ölüm ve binlerce yaralanmayla sonuçlanmıştı. Hamas, Fetih ve diğer Filistin gruplarının heyetleri, Mısır'ın başkenti Kahire'de, Daha sonra Mısır gazetesi olarak bilinen ve birkaç madde içeren bir anlaşmaya varıldığı yerde Mısır Genel İstihbaratının gözetiminde buluştular. FKÖ düzeyinde Mısır gazetesi, Mart 2005'teki Kahire Anlaşması uyarınca tüm Filistin güçlerini ve gruplarını içeren mutabakatlara göre Filistin Kurtuluş Örgütü'nün faaliyete geçirilmesini ve geliştirilmesini vurgulanmıştır. Haziran 2006'da Ulusal Anlaşma Belgesinin ikinci paragrafında ve Filistin seçimleri düzeyinde belirtildiği gibi, makale 28.06.2010 Pazartesi günü yasama ve başkanlık seçimlerinin ve Filistin Ulusal Konseyinin aynı anda yapılmasını vurguladı ve herkes bunu taahhüt etmiştir. Güvenlik güçleri için gazetede Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki güvenlik hizmetlerinin Filistin vatandaşı için güvenliğin sağlanması amacıyla çalışması gerektiği vurgulanmıştır. Tutukluların dosyasında makalede, hem Fetih hem de Hamas hareketlerinin tutukluların listesini en son konuma göre belirleme gereği vurgulanmıştır. Ulusal Anlaşma imzalanmadan önce bir kopyası Mısır'a ve yasal bir kuruma (üzerinde

---

¹⁵⁶Yeni Arap, Filistin Uzlaşması için Mekke Anlaşması 2007, 2017, <https://www.alaraby.co.uk/> (erişim tarihi 19.3.2020). (العربي الجديد، اتفاق مكة للمصالحة الفلسطينية ٢٠٠٧، ٢٠١٧).

mutabık kalınarak) gönderilmiştir. Diğer anlaşmalar gibi bu anlaşma da çok zaman geçmeden başarısızlığa uğramıştır.¹⁵⁷

4- Kahire Anlaşması 2011

Kahire anlaşması, Arap Baharının zirvesi ve Hüsnü Mübarek rejiminin çöküşüne yol açan 25 Ocak 2011 devriminden sonra gerçekleşmiştir. Filistin meselesinde öncü rolünü üstlenme çabasıyla Kahire, Filistin uluslarını yeniden Filistin mutabakatıyla ilgili diyaloga davet etmiş, bu da Kahire Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı ve anlaşmaya Filistin mutabakatı hükümlerinin nasıl uygulanacağı ile ilgili ayrıntılı adımlar eklenmiştir.¹⁵⁸

5- Doha Anlaşması 2012

Doha Anlaşması olarak bilinen Hamas ve Fetih hareketleri arasındaki uzlaşma anlaşması, Şubat 2012'de Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Hamas hareketinin başı Halid Meşal tarafından, önceki maddelerin onaylanması kadar yeni bir öge içermediği için imzalanmıştır.¹⁵⁹

6- Sahil Anlaşması 2014

Sahil anlaşması, Hamas ve Fetih hareketleri tarafından imzalanan en önemli uzlaşma anlaşmalarından biridir. Mısır 2013'teki askeri darbe ve ardından Gazze Şeridi'ndeki Mısır'ın Hamas karşıtı hareketi Fetih ile uzlaşma anlaşması yapmaya itmiştir. 23 Nisan 2014 tarihinde anlaşmanın Gazze Şehrindeki Al-Shati mülteci kampında imzalanması sonucunda Sahil anlaşması adı verilmiştir. Anlaşma, Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın sorumluluğunu üstlenecek olan Rami Al-Hamdallah'ın başkanlık ettiği Ulusal Anlaşma

---

¹⁵⁷Aljazeera Net, Filistin Ulusal Barış Anlaşması 2009, 2009, <https://www.aljazeera.net/> (Erişim tarihi 19.3.2020). (الجزيرة نت، اتفاقية الوفاق الوطني الفلسطيني ٢٠٠٩، ٢٠٠٩).

¹⁵⁸ Filistin Ulusal Bilgi Merkezi, 12-20-2011Kahire'de yaptıkları toplantıdan sonra Filistin grupları arasında anlaşmaya varılanların resmî metni, , 2011, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=7650, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (المركز المعلوماتي الفلسطيني، النص الرسمي لما تم الاتفاق عليه بين الفصائل الفلسطينية بعد اجتماعهم في القاهرة بتاريخ ٢٠-١٢-٢٠١١، ٢٠١١).

¹⁵⁹Aljazeera Net, Filistin Uzlaşması Doha Deklarasyonu, 2012, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (إعلان الدوحة للمصالحة الفلسطينية، ٢٠١٢).

Hükümeti'nin kurulmasıyla sonuçlandı, ancak Hamas ile Fetih arasındaki farklılıklar, uzlaşma anlaşmalarının uygulanmasını yine engellenmiştir.¹⁶⁰

7- Kahire Anlaşması 2017

Ekim 2017'de Kahire'de bir dizi diyalog turunun ardından Fetih ve Hamas hareketleri Kahire Anlaşması olarak bilinen yeni bir uzlaşma anlaşmasına vardır. Anlaşma Hamas'ın Gazze Şeridi üzerinde Fetih'e tam sivil kontrol sağlamasını, yasama ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ve askıya alınan Ulusal Meclis seçimlerinin anlaşmanın imzalanmasından itibaren bir yıl içinde yapılacağını öngörerek hem Hamas hem de Fetih hareketlerinin seçimlerden önce yürütülecek geçici bir hükümet kurması düşünülmüştür. Anlaşma ayrıca Rami Hamdallah liderliğindeki uzlaşma hükümetinin Gazze Şeridi'ndeki tüm sorumlulukları üstlenebileceğini ve Başkanlık Muhafızlarının Mısır ile Rafah sınır kapısını devralması de şart koştu. Ancak anlaşma, diğer anlaşmalar gibi çıkmaza girmiştir.¹⁶¹

Fetih hareketindeki siyasî rekabetin Hamas'la olan ilişkiler üzerindeki etkisinin tezahürlerini şöyle özetlemek mümkündür:

- Hamas'la Gazze Şeridi üzerindeki çatışma aşamasında, Hamas, Muhammed Dahlan ile Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas arasındaki çatışma durumundan yararlanarak sadakati Fetih'e ait olan Filistin Yönetimi güvenlik hizmetlerine "böl ve yönet" politikasını uygulanmıştır. Hamas ile çatışma planlayan Muhammed Dahlan, bu kurumları Hamas'ı caydırmaktan vazgeçmekle suçlamıştır. Ona sadık olan- Fetih güçlerine yardım ve destekte bulunmadan Hamas savaşçılarının önünde bırakmıştır. Bu durum Hamas'ın Gazze şeridini ele geçirmesini kolaylaştırdı. Bu arada, Muhammed Dahlan'a sadık olan Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın ekibi Gazze'nin çöküşünün sorumluluğunu üstlenmiştir.¹⁶² Filistin Yönetimi tarafından

---

¹⁶⁰ Yeni Arap, Filistin mutabakat anlaşması "Al-Shati" 2014, 2014, <https://www.alaraby.co.uk/>, (Erişim tarihi:29.3.2020). (العربي الجديد، اتفاق المصالحة الفلسطينية "الشاطي" ، ٢٠١٤ ، ٢٠١٤).

¹⁶¹Filistin Medya Merkezi, Fetih ve Hamas Hareketlerinin Bölünmeyi Sona Erme Anlaşması, 2017, <https://www.palinfo.com/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (٢٠١٧). (المركز الفلسطيني للاعلام، اتفاق حركتي فتح وحماس لانتهاء الانقسام، ٢٠١٧).

¹⁶² Nablus TV, Dahlan Gazze'nin nasıl düştüğünü anlatıyor, 2009, <https://www.nablustv.net/internal.asp?page=details&newsID=25708&cat=13>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (تلزيون نابلس، دحلان يروي لفتح كيف سقطت غزة، ٢٠٠٩).

oluşturulan ve bir grup güvenlik ve askeri subaydan oluşan soruşturma komitesinin sonuçlarına göre, Muhammed Dahlan'ı Gazze Şeridi'nin kaybedilmesi için ihmal ve sorumlulukla suçlamıştır. Ancak aynı zamanda, bu çatışma durumunun Hamas karşısında güvenlik hizmetlerinin performansı üzerindeki olumsuz etkisini gösteren bir dizi konuyada dikkat çekti. Komite, pek çok Fetih kadrosunun ve grubunun, bu operasyonların Muhammed Dahlan ve gruplarına yöneltilmesi bahanesiyle savaş operasyonlarına katılmayı reddettiğini açıkça belirtmiştir. Bu, geri kalan grupları da Hamas güçleri için kolay av yapmıştır. Soruşturma komitesine göre, Filistin Yönetimi ve Fetih hareketinin Hamas ve güçleri önünde hızla çöküşünü açıklayan bir diğer sebep Gazze Şeridi'ndeki 50.000 güvenlik personelinden sadece 2.000 savaşçının savaşa katılmasıydı.¹⁶³

- Filistin Yönetiminin Gazze Şeridi'ndeki on binlerce güvenlik personeline sahip olmasına rağmen, Hamas ile yapılan muharebelere katılanların sadece küçük bir yüzdesi, bu unsurların savaşa katılmama nedenini ve Muhammed Dahlan üyelerini savaş alanında yalnız bırakmalarını sorgulamıştır. Bu, Dahlan'ın Fetih gruplarından vazgeçtiği ve Hamas'ın karşısında zayıf bırakmak olarak yorumlanmıştır¹⁶⁴
- Fetih hareketi içindeki Hamas'la uzlaşma için rekabetin yansımalarıyla ilgili olarak, bu durum Marwan Barghouti'nin özellikle silahlı direnişe karşı Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın politikalarını ihlal eden Mahkumlar Belge Anlaşması'nı imzalaması da dahil olmak üzere birden fazla olayda belirginleşmiştir. Gazeteden Filistin siyasî alanındaki varlığını sürdürmesini istemiştir. Ardından, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın yönlerini, özellikle de silahlı direnişe ilgili olanları ihlal eden bir dizi makale öngören Mahkumlar Belgesi gelmiştir.
- Fetih'in iç rekabetinin uzlaşma süreci üzerindeki olumsuz etkisi, Hamas'ın Muhammed Dahlan'ın geleneksel rakibi Mahmud Abbas'ın baskı ve şantaj aracı

---

¹⁶³ Filistin Silahlı Kuvvetlerinin Gazze'deki Milis Saldırıların Darbesine Yönelememesi Soruşturma Komitesi Raporu, **Filistin Çalışmaları Dergisi**, Cilt 19, Sayı 75, (Nisan 2008), s.150. (تقرير لجنة التحقيق عن تفصير القوات المسلحة الفلسطينية في (ابريل، ٢٠٠٨)، ص ١٥٠).

¹⁶⁴ Sadiq Abu Amer, Fetva konusunda uzmanlaşmış bir araştırmacı, "2004-2017 döneminde Muhammed Dahlan ve Mahmud Abbas arasındaki çatışma", İstanbul: (15/10/2019).

olarak Muhammed Dahlan ile olan ilişkisini sömürmesi ile gösterilmiştir. Hamas'ın Muhammed Dahlan ve kadrolarının Gazze Şeridi'nde faaliyet göstermesine izin verdiği gerçeğinde bu açıkça görülüyordu. Öte yandan Dahlan, Hamas hareketinin Mahmud Abbas'a karşı yaptığı önlemleri destekledi ve bu, Muhammed Dahlan'ın milletvekillerinin Gazze'deki Yasama Konseyi'nin Hamas milletvekillerinin yanındaki faaliyetlerine katılımında da açıktır.¹⁶⁵

3.2. İç Rekabetin Fetih Hareketindeki Örgütsel Yapı Üzerindeki Etkisi 2004-2017:

İç rekabetin Fetih hareketindeki örgütsel yapıya yansımaları şu iki şekilde ele alınabilir:

3.2.1. Mervan Barguti Dönemi:

2004'ten 2007'ye kadar olan dönem, Mervan Barghouti liderliğindeki yeni muhafız liderlerinin ve Mahmud Abbas'ın önderliğindeki eski muhafızların liderliğinin rekabetine tanık oldu. Mesele, Fetih Hareketinin organizasyon yapısına da yansdı. Bu da hareketi daha gevşek ve zayıf hale getirilmiştir. Bu durumun bir diğer olumsuz sonucu ise Fetih hareketinin rakiplerinin önünde bir dizi önemli seçim avantajını kaybetmesine yol açmasıdır. Fetih hareketindeki taraflar arasındaki rekabetin yoğunlaşmasına rağmen, hareket örgütsel yapıların kapsamından ayrılmadan örgüt içinde dönmeye devam ettiler. Başka bir deyişle, Fetih hareketindeki önceki iç rekabet vakalarında olduğu gibi, iç bölünmeye dönüşmemiştir.¹⁶⁶

3.2.2. Mohammed Dahlan Dönemi:

Gazze'nin 2007 yılında Hamas'ın eline geçmesi sonucu Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki iç rekabet yoğunlaşmıştır, çünkü Abbas ve Dahlan birbirlerini Gazze Şeridi'nin düşmesinden sorumlu olmakla suçlamıştır.¹⁶⁷

---

¹⁶⁵ Ahmed Youssef, Dahlan ve Hamas: Düşmanlıktan Politik Pragmatizmaya, 2020, <https://samanews.ps/ar/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (أحمد يوسف، دحلان وحامس: من العدا إلى البراغماتية السياسية، ٢٠٢٠).

¹⁶⁶ Adam Rasgun, Kuşaklararası farklılıklar Filistin hiziplerini engellemek için nasıl tehdit ediyor, 2015, <https://masralarabia.net> (Erişim tarihi 29.3.2020). (آدم راسغون، كيف تهدد الفروق بين الأجيال بإفشال الفصيل الفلسطيني، ٢٠١٥).

¹⁶⁷ Wafa, 'Fetih' Üssü Muhammed Dahlan'ı görevden almaya karar verdi, 2011, http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=VzGykva57787772516aVzGykvK, (Erişim tarihi 29.3.2020). (وفا، مركزية 'فتح'، ٢٠١١، تقرير فصل محمد دحلان، ٢٠١١).

Daha önce Filistin hükümetinde Mahkumlar Bakanı olarak görev yapan Fetih Hareketi Devrimci Konseyi üyesi Sufyan Abu Zaida da dahil olmak Muhammed Dahlan'a sadık kişileri hedef alan büyük bir temizlik kampanyası başlatmıştır. Fetih kadrosunun yanı sıra Devrimci Konsey Abdel Hamid Al-Masry Yasama Konseyi Milletvekili Eşref Juma, El-NaelMajed Ebu Şamala, Milletvekili Naima Şeyh Ali ve Filistin Yönetimi'ndeki görevlerinden ayrılan yüzlerce üye olmuştur.¹⁶⁸

Bütün bu olanlar karşısında, Muhammed Dahlan, kendini iki tercihin önünde buldu. Bunlardan birincisi kendisine sadık olanları bir araya getirerek yeni bir partinin kurulmasıydı. Bu seçenek Dahlan açısından büyük bir risk taşımaktaydı. Deneyimler, Abu Nidal el-Banna başkanlığındaki Fetih Devrimci Konseyi hareketinde olduğu gibi, Fetih hareketinden ayrılan örgütlerin ortadan kalkmaya mahkum olduğunu göstermekteydi. Bu iddianın en büyük örneği 1983 yılındaki intifada da hareketin liderleri arasında büyük bir parçalamanın yaşanmasıdır. Sonuç olarak, Muhammed Dahlan'ın Fetih hareketi dışında yeni bir parti kurması durumunda, uzun süre dayanmayacağı ve durumun zayıf kalacağını düşünüyordu. Bu da Dahlan'ı Fetih hareketine geri dönmeye ve hareket içindeki konumunu korumaya davet etmeye itmiştir.¹⁶⁹

Muhammed Dahlan Arapların kendisi ile tüm bu teklifleri reddeden Mahmud Abbas arasında uzlaşma çabalarının başarısız olmasından sonra Fetih hareketinden ayrılanları korumak ve Mahmud Abbas karşısında muhalif olarak örgütlemek amacıyla 2016 yılında Fetih hareketinde “demokratik reform akışı” adını verdiği bir grup kurmuştur.¹⁷⁰

Muhammed Dahlan'ın Demokratik Reform Hareketi'nin felsefesi, kendisini Fetih hareketinden bağımsız bir kesim olarak tanımlamamasıydı. Ancak Fetih hareketi içinde Muhalif bir eğilimde olmaya odaklanmıştır. Dahlan'ın bakış açısına göre, demokratik

---

¹⁶⁸ Yeni Arap, Abbas, Fetih'ten Dahlan'a sadık 5 lideri görevden aldı, 2014, <https://www.alaraby.co.uk/>, (Erişim tarihi :1.4.2020). (وفا، مركزية 'فتح' تقرر فصل محمد دحلان، ٢٠١١).

¹⁶⁹Adnan Abu Amer, Dahlan ... "Fetih" in içinde kalmak ya da yeni bir parti kurmak, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2018/03/uae-request-dahlan-form-new-party-dissociated-from-fatah.ac.html>, (Erişim tarihi :1.4.2020). (عدنان أبو عامر، دحلان... البقاء داخل "فتح" أو تشكيل حزب جديد).

¹⁷⁰Muhammed Osman, "Fetih" Hareketi'nde "Reformcu Akım" ... Düzeltici veya Bozucu!, 2016, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2016/04/palestine-fatah-defections-new-current-reformist-divide.html>, (Erişim tarihi: 1.4.2020). (!محمد عثمان، "التيار الإصلاحية" في حركة "فتح" ... تصحيحية أم انشقاقية).

reform eğilimi Fetih hareketi çerçevesinde bir iç muhalefet hareketidir. Yeni bir örgüt veya parti olmayıp Fetih'e rakip de değildir.

Bu sebeple Dahlan, Fetih hareketinin örgütsel yapısına benzer bir örgütsel yapı yaratmaya çalıştı. Bu yüzden aynı logo ve sembolleri kullanılmıştır. Ayrıca Fetih hareketinin örgütsel yapısını kopyalayarak Demokratik Reform Hareketi'nin örgütsel yapısını düzenlenmiştir.¹⁷¹

Demokratik reform hareketinin organizasyon yapısı, ilki Gazze Şeridi Meydanı, Batı Şeria Meydanı ve Diaspora Meydanı olmak üzere üç ana alana yayılmıştır. Bu bölünme Al-Fetih hareketinin yapısına benzer şekilde, bölgelerin güney valiliklerine (Gazze Şeridi), kuzey valiliklerine (Batı Şeria) ve dış bölgelere (diaspora) ayrılmıştır.

Meydanlar, il yetkilileri ve Kadın ve Gençlik Konseyi, işçiler, öğrenciler ve diğerleri gibi uzman konseylerin başkanlarından oluşan Kare Komite tarafından yönetiliyordu. Organizasyonel düzenlemedeki kareleri, sırasıyla organizasyonel sektörlerden oluşan valilikler izlemekteydi. Valilikler, Kadın Konseyi, Gençlik Konseyi, Öğrenci Konseyi ve diğerleri gibi uzman konseylerin yetkililerine ek olarak, bölge yetkililerinden oluşan valilik komitesi tarafından yönetiliyordu.

İllerdeki Fetih hareketinin yapısı ve örgüt alanları illerde karşılık eşleşti. Bu organizasyon yapısı, ana meydan liderlerine ek olarak, Muhammed Dahlan ve hareketin ikinci adamı olan Samir al-Mashharawi liderliğindeki mevcut liderlik tarafından yönetilmekteydi.¹⁷²

Üç alanda (Gazze, Batı Şeria ve dış bölge) demokratik reform eğiliminin örgütsel ve politik faaliyetlerinde Gazze Şeridi Meydanı, çeşitli nedenlerden dolayı akım için en aktif karedir. Dahlan, daha önce Gazze Şeridi'ndeki Önleyici Güvenlik Hizmetinin liderliğini üstlenmiştir. Bu da Dahlan'ın demokratik reform akışını inşa etmek için kullandığı temel çekirdeği oluşturan büyük bir Fetih kadrosu oluşturmasına yardımcı olmuştur.

---

¹⁷¹ Ahmad Al-Koumi: Dahlan, Mısır ve Emirlikler'in desteğiyle yeni bir siyasî parti mi kuruyor?, 2019, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2019/08/gaza-dahlan-reformist-current-new-political-party-abbas.html> , (Erişim tarihi: 1.4.2020). (أحمد الكومي، هل يشكّل دحلان حزباً سياسياً جديداً بدعم من مصر والإمارات؟، ٢٠١٩).

¹⁷²Ebu Kareem, Aynı kaynak S.88.

Dahlan'ın Gazze'deki etkinliği, Hamas'ın Gazze Şeridi'ndeki liderliğinde Mısır ile arabuluculuk yapmasıyla arttırmıştır. Hamas, Mısır yetkililerinin Gazze Şeridi'ne malların girmesine ve Gazze Şeridi'nin dış dünyaya tek çıkış noktası olan Rafah geçişini açmasına izin vermesi karşılığında Dahlan'ın Gazze Şeridi'nde faaliyet göstermesine izin vermiştir¹⁷³

Filistin'in diğer tarafı Batı Şeria'da işler ters gidiyordu. Demokratik Reform Hareketi'nin etkisi ve mevcudiyeti birkaç nedenden ötürü zayıf kalmaktaydı. Bunlar: Batı Şeria'da Muhammed Dahlan'ın rakiplerinden biri olan eski Önleyici Güvenlik şefi Gabriel Rajoubgibi, tarihi rakiplerinin varlığı, yaygın olması ve Muhammed Dahlan'ın Gazze Şeridi'de faaliyet göstermesi Dahlan'I Batı Şeria halkı nezdinde sevilmeyen biri yapıyordu. Batı Şeria'daki Filistin kamplarının maruz kaldığı siyasî ve ekonomik marjinalleşme, özellikle Dahlan'ın Batı Şeria kentlerinde karşılaştığı kabul eksikliği ışığında Muhammed Dahlan'ın nüfuzunu genişletme fırsatı sunmuştur.¹⁷⁴

Diaspora seviyesinde, Demokratik Reform Hareketi birden fazla bölgede etkindi. En önemlisi Muhammed Dahlan ve Mısır rejimi arasındaki güçlü ilişkiler nedeniyle merkezi bir kare olan Mısır'dır. Mısır, Muhammed Dahlan'ın yurtdışındaki faaliyetleri için önemli bir odak noktasıdır.¹⁷⁵

Dahlan'ın Demokratik Reform Hareketi, Lübnan Mülteci Kamplarında marjinalleşme ve yoksulluktan muzdarip çok sayıda silahlı unsura sahip olmuştur. Bu kamplarda aktifti. Dahlan, Filistin Mülteci kamplarında güçlü bir platform sağlayan birçok kamp lideri ve kadrosunun sadakatini satın almak için insani yardım yaptı. Bu mülteci kampları için fonlar tedarik etmiştir¹⁷⁶

---

¹⁷³Moaz el-Amoudi, Hamas, Fetih hareketine reformcu hareketi Gazze'de faaliyet göstermesi için daha fazla yer veriyor, 2019, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/originals/2019/01/gaza-hamas-dahlan-aid-relief-work-pressure.html#ixzz6MABspXf2>, (Erişim tarihi: 2.4.2020). (معاد العامودي، حماس تمنح التيار الاصلاحى لحركة فتح مساحة اوسع). (للعمل في غزة، ٢٠١٩).

¹⁷⁴Arab 21, Batı kampları ... Fetih çatışmasının ilk alan etkileşimi, 2016, <https://arabi21.com/> (Erişim tarihi : 2.4.2020). (عربي ٢١، مخيمات الضفة.. التفاعل الميداني الأول للصراع الفتاوى، ٢٠١٦).

¹⁷⁵ Emirlikler 71, Dahlan Filistin büyükelçiliklerine nasıl nüfuz etti ve onun için çalışmak üzere öğrencileri ve toplulukları nasıl kontrol etti, 2020, <https://2u.pw/84NBq>, (Erişim tarihi :2.4.2020). (كيف اخترق دحلان). (الامارات ٧١، كيف اخترق دحلان). (السفارات الفلسطينية وتحكم بالطلاب والجاليات للعمل لصالحه، ٢٠٢٠).

¹⁷⁶Khaleej Online, Lübnan'daki Filistin kamplarındaki güvenlik karmaşasının arkasında kim var? <http://khaleej.online/6kKmqP>, (Erişim tarihi 2.4.2020). (من يقف خلف الفتان الأمني في مخيمات الفلسطينيين). (بلبنان؟)

Mısır ve Lübnan'a ek olarak Dahlan, kıtaya yayılmış Avrupalı Filistinliler arasında da varlık gösteriyordu. Son yıllarda Gazze Şeridi'nden Avrupa'ya birçok Dahlan taraftarı göç etmiştir.¹⁷⁷

Demokratik Reform Hareketi arka planına gelince, mevcut liderlerin ve kadroların çoğunun Gazze Şeridi'nde ve daha önce Önleyici Güvenlik Hizmetinde çalışanların olduğu ifade edilmiştir. Hareketteki ilk adam Muhammed Dahlan, Önleyici Güvenlik Hizmetini kurmak ve yönetmekle görevli olduğu Gazze Şeridi'ndeki Khan Yunis şehrinde doğmuştur. Yaşamını burada sürdürmüştür. Hareketin ikinci adamı ise Samir el-Mashharawi' Gazze Şehri'nde doğup büyümüştür. Samir el-Mashharawi' Önleyici Güvenlik Hizmetinde çalıştı. Aynı şey, hareketin önde gelen lideri, daha önce Gazze'de Önleyici Güvenlik Hizmetinin komutasını üstlenen Rashid Abu Shbak için de geçerlidir. Benzer şekilde, daha önce Önleyici Güvenlik Hizmetinde çalıştığı göz ardı edilen mevcut kadrolarda da gözlenmektedir.¹⁷⁸

Fetih hareketi içindeki siyasî rekabetin hareketin örgütsel yapısı üzerindeki etkisi:

- Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Muhammed Dahlan'ın etkisiyle mücadele içerisinde olan Fetih kadrosu mensuplarını kovmuştur. Onların Filistin Yönetimi'nden aldıkları maaşlarını kesti. Bu, bölgesel bir ayırım olarak gördükleri için işten çıkarılanlar arasında bir adaletsizlik hissi yaratmıştır.
- Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki çatışma, Dahlan'ın Demokratik Reform Hareketi adını taşıyan Fetih hareketine paralel örgütsel oluşumlar kurmasına yol açmıştır. İlk kez Fetih'teki iç mücadele, başka bir örgüt kuran liderlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Siyasî rekabetin bu durumu, Fetih hareketinin farklı alan ve bölgelerde yayılmasının doğasını engellenmiştir. Gazze Şeridi'nde Muhammed Dahlan'ın Fetih hareketinin kadroları ile Mahmud Abbas'ın kadroları arasında çatışmalar yaşandı. Dahlan ve

---

¹⁷⁷Anwar Youssef, Filistinliler ve Avrupa yeni Dahlansayfası, 2019, <https://cutt.us/jWdok>, (Erişim tarihi 2.4.2020). (أنور يوسف، فلسطينيو أوروبا ورقة دحلان الجديدة، ٢٠١٩).

¹⁷⁸İbrahim Abrash, Muhammed Dahlan destekçileri nasıl ve nereden geldi?, 2019, <https://cutt.us/HoOV7> (Erişim tarihi: 4.4.2020). (إبراهيم أبراش، كيف ومن أين أتى محمد دحلان بأناصره ومؤيديه؟، ٢٠١٩).

3.3.1 Barış Sürecine Yönelik Tutum:

Uzun yıllar barış sürecine yönelik tutum, Fetih'teki iç mücadele sürecinin önemli bir belirleyicisiydi. Hareketi reddeden taraflar, hareket liderliğinin barış sürecine yönelmesine de direnmişlerdir.¹⁸³

Fetih hareketinin işgal altındaki topraklara dönmesinden sonra, Fetih hareketindeki iç fikir birliğine benzer bir şey, İsrail tarafıyla müzakere seçeneği ve barışçıl bir çözümün önemi üzerine ortaya çıkmıştır.

Ancak bu, Fetih hareketindeki iç gruplar/ muhalifler arasında, özellikle Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasında görüş ayrılıkları olmasını engellememiştir. Mahmud Abbas ve ekibinin barış sürecinde, Filistin halkı için siyasî tutku ve isteklerini yerine getirmeleri için stratejik bir seçim olarak gördükleri açık bir pozisyon vardır. Abbas, MS 1967 sınırlarında bir Filistin devletinin kurulmasını öngören meşruiyet ve uluslararası kararlara dayanan müzakere sürecinde devam etmenin varlığına inanıyordu. Bu bağlamda 2007'de Annapolis Barış Konferansı'nda olduğu gibi, Devlet Başkanı Mahmud Abbas, uzun görüşmeler yaptığı İsrail hükümeti ile kapsamlı bir barış anlaşmasına varmaya hazır olduğunu birkaç kez dile getirmiştir.¹⁸⁴ 2008 yılında İsrail Başbakanı Ehud Olmert tarafından takip edilen barış görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Devlet Başkanı Abbas, Benjamin Netanyahu'nun İsrail'de başbakan olarak devralmasıyla müzakereler kalıcı olarak sona ermeden önce 2013 yılında John Kerry'nin himayesinde başka bir müzakere turu daha yapılmıştır.¹⁸⁵ Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Fetih hareketi için 2009'da altıncı kongrede ve 2016'nın yedincisinde barış süreci konusundaki tutumunu ortaya koymuştur. Bu sırada Fetih hareketinin İsrail ile müzakere seçeneğine

---

¹⁸³ Alaa Lahlouh, Siyasî Bildiriler: Fetih'in Hamas Hareketi ile beraber barış sürecindeki konumu Ramallah - Filistin: Filistin Araştırma ve Siyasî Araştırmalar Merkezi, 2009, s.1. (علاء لعلوح، أوراق سياسية: موقف حركة فتح من عملية السلام في ظل الشراكة السياسية مع حركة حماس، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني للبحوث المسيحية والسياسية، ٢٠٠٩)

¹⁸⁴ Walid Al-Omari, "Yönetmen", özel toplantı: Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, "TV programı", Doha - Katar: El-Cezizah kanalı, 22/1/2011.

¹⁸⁵ Aljazeera Net, Ortadoğu barış karşılaşmalarının zaman çizelgesi, 2015, <https://cutt.us/VOJEI> , (Erişim tarihi:29,4,2020). (الجزيرة نت، تسلسل زمني للقاءات السلام في الشرق الأوسط، ٢٠١٥).

olan bağıllığını ve bu organizasyonel konferanslarda uluslararası meşruiyet ve Birleşmiş Milletler kararlarını müzakerelere referans olarak vurgulamıştır.¹⁸⁶

Muhammed Dahlan ve barış sürecindeki pozisyonuna gelince, iki bağlamda ele alınabilir: İlki, Muhammed Dahlan'ın Mahmud Abbas'ın İsrail ile müzakereleri yönetme eleştirisi ile ilgilidir. Dahlan ve ekibi, Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve müzakere ekibinin, yanlış yönetim, değişim ve tüm tarafların karar alma sürecinden çıkarılması sonucunda İsrail ile müzakere sürecini yönetemediğine ve İsrail'i baskı altına alacak deneyim ve araç eksikliklerinin olması İsrail hamlelerinin önünde zayıf kaldıklarına inanmaktaydı.

Dahlan, Mahmud Abbas'ın kişisel çıkarların aşırı güçlenmesinin ve inisiyatif eksikliğinin onu İsrail'e karşı zayıf kalmasına sebep olduğuna inanıyordu. Aynı zamanda Filistin Yönetimi tarafından yürütülen güvenlik koordinasyon sürecinin, İsrail tarafı ile çıkar alışverişi çerçevesinde olması gerektiğini düşünüyordu. Dahlan'a göre, Filistin Yönetimi tarafından sağlanan güvenlik hizmetleri siyasî anlaşmalara dayanmaktaydı. İsrail bunun siyasî kısmına bağlı kalmadıkça, Mahmud Abbas'ın da bu anlaşmaların güvenlik yönünden vazgeçmesi gerekmiştir¹⁸⁷

İkincisi, Muhammed Dahlan'ın Abu Mazen'deki(Mahmud Abbas) konumundan ayrı olarak, barış sürecini destekliyor. Filistin halkı için stratejik bir seçim olduğunu vurguluyordu. Dahlan daha önce Gazze Şeridi'ndeki Önleyici Güvenlik Hizmeti müdürü olarak Filistinli müzakere ekibinde çalıştığı için Filistin halkı için kazanç elde etme yeteneğine ek olarak İsrail'i müzakere konusunda uzman olarak gösteriliyordu. Dahlan, müzakere dosyasını başarılı bir şekilde yönetmenin en iyi çözümün, Filistinli müzakerecilerin elinde, İsrail'i Filistin halkının isteklerini yerine getirmeye zorlayabileceği gerçek güç yetenekleri yaratmada yattığını belirtiyordu. Dahlan, İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşim bloklarının ilhak edilmesi projelerine ek olarak, Batı Şeria'da İsrail yerleşiminin devamı ve genişlemesinde ulaşılan durumun, iki devletli çözüm projesini imkansız hale getirdiğini düşünüyordu. Böylece, Filistin halkı, ulusal birliği eski haline getirerek, Filistin halkının kurumlarını yeniden etkinleştirerek ve yapılarındaki ve

---

¹⁸⁶ Aljazeera Net, 7. Fetih Konferansı: Barışa Uyum Stratejik Bir Seçimdir, 2016, <https://cutt.us/J9YFZ> , (Erişim tarihi:29,4,2020). (الجزيرة نت، مؤتمر فتح السابع.. التمسك بالسلام خياراً إستراتيجياً، ٢٠١٦).

¹⁸⁷ Dima Targini, etkinlik: Mohammed Dahlan ile özel bir röportaj, "TV programı", Berlin-Almanya: Arab DW Kanalı, 2015.

bedenlerindeki gençlik enerjilerini açığa çıkararak meşruiyetlerini yenileyerek iç güçlerini içselleştirmeye ve bu girişimi yeniden tesis etmeye çalışması gerektiğine inanıyordu.¹⁸⁸

3.3.2. Direncin Konumu:

Barış sürecine ve duruşuna benzer şekilde, direniş ve silahlı mücadele konusundaki duruş, son yıllarda Fetih'teki iç çatışma sürecinde önemli bir belirleyici bir faktör olmuştur. Radikaller, hareketi her zaman bir iç çatışmanın aracı olarak silahlı mücadelenin bir ifadesi olarak kullanmışlardır. Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki mevcut çatışma ile ilgili olarak, Mahmud Abbas'ın İsrail'e karşı silahlı direnişe karşı olumsuz bir tutumu vardı İsrail karşısında silahlı eylemlerden kaçınmanın önemini sürekli vurgulamaktaydı. Aynı zamanda Mahmud Abbas'a göre silahlı direniş Filistin davasına ve barış sürecine zarar vermektedir. 2000 yılında ikinci intifadayı Filistin halkı tarafından stratejik bir hata olarak görüyor ve bu bağlamda Mahmud Abbas, Fetih hareketi içinde silahlı oluşumların varlığını reddetmiştir. Mahmud Abbas, Batı Şeria'da hükümet güçleri İsrail'e yönelik herhangi bir askeri çabayı engelleyen her türlü silahlı direnişi reddetmiştir.¹⁸⁹

Mahmud Abbas silahlı direniş yerine, halk direnişi ve barışçıl direniş gibi şiddet içermeyen direniş kavramlarına dayanan başka bir direniş kavramını benimsemiştir. 2009 altıncı konferansı ve 2016 yedinci konferansı sırasında Fetih hareketi, halk direnişini İsrail'in Batı Şeria'yı işgaliyle yüzleşmenin bir aracı olarak benimsedi.¹⁹⁰Fetih hareketi ve Mahmud Abbas bu yaklaşımı benimsemiş olsa da, bu yaklaşımın pratik olarak uygulanması yeterli değildir. Batı Şeria son yıllarda gerçek bir halk hareketine tanık

---

¹⁸⁸ Michel El-Kik, Diyalog: Mohamed Dahlan ile söyleşi, "Televizyon Programı", Paris - Fransa: Fransa 24 Arapça Kanalı, 2015.

¹⁸⁹ Munir Shafiq, Mahmoud Abbas ve silahlı direnişin tasfiyesi, 2014, <https://cutt.us/HluC1>, (Erişim tarihi:29,4,2020). (منير شفيق، محمود عباس وتصفيّة المقاومة المسلحة، ٢٠١٤).

¹⁹⁰ Kudüs Haber Ajansı, akıllı halk direniş kavramı ...yedinci kongrenin sonuçlarından biri olarak Fetih hareketi,2016, <https://cutt.us/8ft4V>, (Erişim tarihi:28,4,2020). (وكالة القدس نت للانباء، مفهوم المقاومة الشعبية الذكية ..... كأحد مخرجات المؤتمر السابع). (لحركة فتح، ٢٠١٦).

olmamıştır. Halkın faaliyetleri, belirli bir strateji çerçevesinde olmadan, mevsimsel nitelikte protesto gösterileriyle sınırlıdır.¹⁹¹

Muhammed Dahlan'a gelince, Filistin halkının her şekilde direnişe başvurma hakkına sahip olduğuna inanıyordu. Ancak silahlı şiddete gitmeyi tercih etmediği yönündeki tutumunu tekrar teyit ediyordu. Dahlan, direnişin İsrail'e karşı bir baskı kartı oluşturduğundan ve bunu müzakereler sırasında kullanılabilirdiğinden Filistin halkının ve halkın gücünün İsrail'e direnmeye devam etmesi gerektiğine inanıyordu. Dahlan'a göre, Mahmud Abbas ve Filistin Yönetimi tarafından yapılan temel hata, İsrail karşısındaki tüm baskı kartlarından vazgeçmek ve Filistin tarafının lehine baskı yapma yeteneği olmadan müzakerelere gitmek olmuştur.¹⁹²

Sonuç olarak, Halk direnişini çeşitli biçimlerde harekete geçirmek, Filistin'le son yıllarda imzaladığı anlaşmalarda tüm yükümlülüklerini bırakan İsrail tarafıyla güç dengesini sağlamak için Filistin için bir zorunluluktur. Üstelik imzalandıktan 5 yıl sonra bir Filistin devletinin kurulmasını öngören Oslo Anlaşması da bulunmaktaydı.¹⁹³

3.3.3. Filistin Siyasî Sisteminde Reform:

Filistin siyasî sistemi, son yıllarda sistemin biçimine ve etkililiğine yansıyan birçok iç sorundan ve siyasî kurumlarının durgunluğundan muzdaripti. Hamas ile Fetih arasında birinin Gazze Şeridi'ni kontrol etmesi diğerinin Batı Şeria'yı kontrol altına almasıyla siyasî bir bölünme yaşanmıştır. FKÖ ve kurumları, onları Filistin halkının gerçek temsilcilerini ayırabilecek gerçek seçimler olmadan bırakan bir siyasî marjinalleşme durumuna maruz kalmaktadır. Filistin Hükümetine gelince, 2006 yılından bu yana cumhurbaşkanlığı veya yasama seçimlerini yasal olarak yapması gerektiği halde yapmamıştır. Hükümetin Siyasetinin idari yolsuzlukla dolu olmasının yanı sıra Batı

---

¹⁹¹ Siyasî Kalkınma Vizyon Merkezi, Batı Şeria'da direniş ... bağlamlar ve çağrışımlar, 2018, <https://cutt.us/nFWr0>, (Erişim tarihi:28,4,2020). (۲۰۱۸، سياقات ودلالات، مركز رؤية للتنمية السياسية، المقاومة في الضفة الغربية.. سياقات ودلالات، ۲۰۱۸).

¹⁹² Yarımın kanalı, Dahlan 2019'u birliğin ve işgale karşı direnişin yılı yapmak için çağırıyor, 2019, <https://cutt.us/B1xXL>, (Erişim tarihi:27,4,2020). (۲۰۱۹، عام الوحدة ومقاومة الاحتلال، قناة الغد، دحلان يدعو إلى جعل ۲۰۱۹ عام الوحدة ومقاومة الاحتلال، ۲۰۱۹).

¹⁹³ Sama Haber Ajansı, Dahlan: Halk direnişi, işgalin empoze etmeye çalıştığı gerçekleri reddetmenin yolu, 2018, <https://cutt.us/pV9XW>, (Erişim tarihi:27,4,2020). (وكالة سما الاخبارية، دحلان: المقاومة الشعبية هي السبيل لرفض الواقع التي يحاول (الاحتلال فرضها، ۲۰۱۸).

Şeria'daki yerleşim yerlerinde ve yerleşimci saldırılarında bir artışa tanık olan İsrail projelerine dayanamamıştır.¹⁹⁴

Kurumlardaki ve Filistin halkının kabiliyetindeki bu düşüş, sonrasında Filistin halkının Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail planlarıyla yüzleşmede azalan yeteneğine yansdı. Sonuç olarak, Filistin siyasî sisteminde reform talebi gerekli bir gereksinim ve cevaplanması gereken bir soru haline geldi. Muhammed Dahlan'ın Filistin siyasî sisteminde reform yapma konusundaki tutumuna gelirse, Dahlan, Filistin siyasî sisteminin düzenlenmesini, Filistin ulusal çıkarlarının önceliklerinden biri olmasını İsrail işgalinden kurtuluş yolunda ilk Filistin adımları olarak görüyordu. Ona göre, bu, üç temel bölümün reformu ile gerçekleştirilir:

İlk bölüm: Fetih hareketinin iç birliğini yeniden düzenleyerek ve bu yapıyı güçlendirerek yeniden şekillendirmek, coğrafi alanlara yönelik haksız politikalardan kaynaklanan iç haksızlıkları ortadan kaldırıp hareket kadrolarının haklarını garanti altına alarak hareket içindeki iç demokrasinin değerlerini dikkate almak. Dahlan'a göre, Fetih hareketinin reformu Filistin durumunu düzeltmenin ana kapısıydı.

Bu bağlamda Dahlan, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ı Fetih hareketindeki iç zayıflık durumundan sorumlu tutarak suçluyor. Mahmud Abbas'ın siyasî davranışının Fetih hareketindeki örgütsel kadroların bölünmesine ve sistematik olarak dışlanmasına neden olduğuna inanıyordu. Mahmud Abbas'a gelince, bu suçlamalara karşı, Muhammed Dahlan'ın davranışları ve ilişkileri ile Fetih hareketi ve Filistin Yönetimi içindeki yolsuzluğun odak noktası olduğu ve bu açıdan bununla başa çıkmak gerektiğini ileri sürüyordu.¹⁹⁵

İkinci Bölüm: Özellikle Hamas ve Fetih arasındaki Filistin iç uzlaşma prosedürüdür. Dahlan, Filistin partilerinin iç diyalogda çok yol kat ettiğine ve daha önce Filistin partileri arasında imzalanan anlaşmaların uygulanmasının zamanının geldiğine inanıyordu.

---

¹⁹⁴ Raed Nairat ve Süleyman Bisharat, Filistin Siyasî Sistem Reformu ve Aktivasyon Mekanizması Sorunları, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Danışma Merkezi, 2016, s.29. (النظام السياسي الفلسطيني). رائد نعييرات و سليمان بشارات، بيروت-لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠١٦.

¹⁹⁵ Reuters, Röportaj - Muhammad Dahlan, Filistin birliğini ve önemsizliğin rolünü anlatıyor, 2017, <https://cutt.us/QY2jt>, (Erişim tarihi:27,4,2020).

Dahlan, uzlaşma anlaşmalarının uygulanmamasındaki temel nedenin, her iki tarafın Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki tek taraflı kurala uyma arzusu sonucunda Hamas, Mahmud Abbas'ın uygulama arzusu ve ciddiyet olmamasından kaynaklandığını görüyordu.¹⁹⁶

Üçüncü Bölüm: Filistin kurumlarının, özellikle FKÖ ve Filistin Yönetimi reformu; FKÖ son yıllarda ihmalden muzdarip Filistin kamplarında FKÖ'nün varlığını aktive etmenin yanı sıra, mesele tüm Filistin gruplarının tanıtılması ve kuruluşun bedeninde yaşamın ve ruhun yayılmasını ve diaspora ve diasporadaki Filistin topluluklarının yeniden ele alınmasını garanti eden periyodik seçimlerin yapılmasıyla gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Filistin Hükümetine gelince, iç yolsuzluk davalarının üstesinden gelerek ve örgüt ile hükümet arasındaki ilişkiyi Filistin Hükümetinin organlarının ve yapılarının FKÖ'nün organ ve yapılarına nüfuz etmesini önleyecek şekilde yeniden düzenlemesi gerektiğini düşünüyordu. Dahlan, bu reform tarafını harekete geçirmenin önündeki ana engelin, Devlet Başkanı Mahmud Abbas, FKÖ'nün ve kurumlarının kurallarını ve iç manevralarını pekiştirme sürecinde kullandığı reformlar konusunda uzlaşmaz olmasıdır.

Sonuç olarak, Dahlan'a göre, Filistin siyasî sisteminde reformun engellenmesinin temel nedeni, kendi gücünü elinde tutmak isteyen Mahmud Abbas'ın otoritesini kısıtlayacak bu reformları uygulama konusundaki isteksizliği idi. Dahlan, Mahmud Abbas'ı Fetih hareketinin iç bölünmesinden sorumlu tutuyor ve Benzer şekilde, Dahlan Mahmoud Abbas'ın Filistin Yönetimi'ni marjinalleştirmesiyle suçladığı FKÖ'yle ilgili meseledir.¹⁹⁷

Muhammed Dahlan gibi, Mahmud Abbas da Filistin siyasî sistemindeki reformun üç ana bölümden yürütüldüğüne inanıyordu.

İlk bölüm: Fetih hareketi ve Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Fetih'in iki ana tehditle karşı karşıya olduğuna inanıyordu:

---

¹⁹⁶ Al Resala Net, Dahlan: Uzlaşma için Abbas'ın kararına ihtiyaç var, 2018-<https://cutt.us/iFt0D>, (Erişim tarihi:28,4,2020). (الرسالة نت، دحلان: المصالحة بحاجة إلى قرار من الرئيس عباس، ٢٠١٨).

¹⁹⁷ El-Arap gazetesi Muhammed Dahlan: Kimse "Yüzyılın Anlaşması" ile yüzleşmek için harekete geçmez, 2020, <https://cutt.us/Jv1cR> (Erişim tarihi:29,4,2020). (صحيفة العرب، محمد دحلان: لا أحد يحرك ساكننا لمواجهة "صفقة القرن"، ٢٠٢٠).

Birincisi: Dış güçlerin, Fetih hareketinin siyasî kararının bağımsızlığından yoksun bırakılması, Fetih hareketinin siyasî liderliği üzerinde baskı yaparak hareketin karar alma sürecini etkilemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Fetih hareketinin siyasî kararını baskı altına almak ve etkilemek isteyen bu dış güçlerin birincil adresini Muhammed Dahlan'da görüyor.

Sonuç olarak, Devlet Başkanı Mahmud Abbas onları “işbirlikçi/taşeron/casus” olarak nitelendirdiği için Dahlan üyeleri ve kendisine sadık kadrolar Fetih hareketinden çıkarılması gerektiğini düşünüyordu.

İkincisi: İç yolsuzluk; Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Fetih hareketinin tarihsel olarak siyasî performansını etkileyen çok sayıda yolsuzluk yapan insan barındırdığına ve yolsuzlukla mücadelenin içsel bir öncelik olması gerektiğine inanıyordu. Bu bağlamda Filistin Devlet Başkanı, Fetih hareketindeki yolsuzluk durumunun ana sebebini Muhammed Dahlan'a sadık kadrolarda görüyor ve bu nedenle, onlarla uğraşmanın, yolsuzlukla mücadele ve ortadan kaldırmanın temeli olduğunu düşünüyordu.¹⁹⁸

Üçüncüsü: Filistin mutabakatı, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'a göre, Filistin mutabakatı Filistin Hükümeti ve kurumlarının Gazze Şeridi'ndeki hükümeti yönetmesine ve egemenliğini şeride empoze etmeye dayanmalıdır. Devlet Başkanı Mahmud Abbas, iktidar yönetimine katılım ilkesini reddetti ve Filistinli partilerin iradelerine boyun eğme ihtiyacını görüyordu. Bu nedenle, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'a göre, ulusal uzlaşma sağlanmasının önündeki engel, Hamas'ın siyasî davranışı ve uzlaşma vizyonuna yanıt vermeyi reddetmesidir.¹⁹⁹

Üçüncü Bölüm: Filistin kurumları, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'a göre FKÖ'nün reformu tüm Filistinli partilerin örgütün imzaladığı anlaşmalara, özellikle İsrail ile barış anlaşmasına bağlıdır ve organizasyona girmek için bu anlaşmaların tanınması gerekir. Filistin Yönetimi'ne gelince, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'a göre Filistin Hükümetinin

---

¹⁹⁸ Serbest Medya Haberleri öğrencileri, Abu Mazen ve Dahlan, tekrar çatışmaya taraf oluyorlar, 2014, <https://cutt.us/4lzm5>, (Erişim tarihi:29,4,2020). (٢٠١٤). (طلبية نيوز للاعلام الحر، ابو مازن ودحلان طرفي صراع من جديد، ٢٠١٤).

¹⁹⁹ Eşref Abu Khasiwan, Filistin Uzlaşması ... Tekrarlanan Başarısızlık Faktörleri, Ramallah - Filistin: Filistin Araştırma ve Siyasî Araştırmalar Merkezi - Masarat, 2019, S.3. (شرف أبو خصيوان، المصالحة الفلسطينية ... عوامل الفشل المتكرر، رام الله -). (فلسطين: المركز الفلسطيني للابحاث والدراسات السياسية- مسارات، ٢٠١٩، ص٣).

reformu, Yasama Konseyi ve Başkanlık Vakfı için kapsamlı seçimler yapılarak gerçekleştirilmektedir.²⁰⁰

İç rekabetin Fetih'in siyasî düşüncesi üzerindeki etkisi önceki üç eksenle ele alınabilir:

Birincisi, barış süreci: Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın pozisyonu ile Fetih hareketinin lideri Muhammed Dahlan'ın pozisyonunun benzer olduğu belirtildi. Her ikisi de İsrail ile müzakere seçeneğini temel bir seçenek olarak kabul ediyor ve her ikisi de Filistin Yönetimini ve FKÖ'nü müzakere sürecinden çekmeyi reddediyordu. Ancak asıl fark, Dahlan'ın, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın müzakere dosyasını yönetme şekli ve yöntemine yönelik eleştirisinde yatıyordu; Dahlan, Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın müzakere dosyasını Filistin halkının hedeflerine ulaşmasını sağlayacak şekilde yönetemediğine inanıyordu. Bu nedenle, iki taraf arasındaki temel fark, dosyanın özünde ve esasında değil, yalnızca dosyanın nasıl yönetileceğindedir.

İkincisi, Filistin siyasî sisteminde reform sorunları: Genel olarak iç reform meseleleriyle ilgili ana başlıklar üzerinde mutabakattır, ancak bu, Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki algılarda ve pozisyonlarda bir miktar farklılığın varlığını engellemedi. Dahlan, Fetih hareketi içinde reform yapılmasının iç birliğe ulaşılmasıyla elde edildiğine inanırken, Abbas bunun Fetih hareketi kadrolarını dışlayarak yapıldığına inanıyor.

Yukarıda anlaşıldığı üzere, Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki siyasî düşünce farkı minimum ve ikisi arasındaki ortak noktalar farklardan daha büyüktür. Dolayısıyla, Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki iç çatışma, eski liderliğin yeni kuşağı olan "eski muhafız" Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile işgal altındaki bölgelerde yetiştirilen ve büyütülen yeni Fetih hareketinin yeni nesli "genç nesil" arasındaki güç ve etki mücadelesi etrafında dönüyor. Aralarındaki çatışmayı açıklayabilecek en iyi yaklaşım, Fetih hareketi içindeki nesillerin mücadelesi olduğu, mevcut anlaşmazlığın Fetih hareketinin siyasî düşüncesi üzerinde,

---

²⁰⁰ İbrahim Abrash, Oslo anlaşmasına ve bağımlılıklarına ulusal alternatif, 2018, <https://cutt.us/8LUqP> (Erişim tarihi:29,4,2020). (إبراهيم أبراش، البديل الوطني لاتفاقية أوسلو وتوابعها، ٢٠١٨).

esasen entelektüel ve siyasî uyumsuzluk durumuna dayanan önceki iç çatışmalar kadar bir etki bırakmadığı anlamına geliyor.

SONUÇ

Bu çalışma, sunulmuş olan belirli soruları cevaplandırmaya ve bir dizi hipotezi kanıtlamaya çalışmıştır, bundan hareketle ele alınan bir dizi özete ve sonuca ulaşılmıştır.

İlk özet ve ilk soruyu cevaplama çerçevesinde, "Fetih hareketinin siyasî rol kavramı nedir?" sorusu yöneltmiştir. Yanıt olarak bu çalışma, Fetih hareketinin siyasî rol biçimiyle ilgili bir dizi özete ulaşmıştır. İdeolojik açıdan, Fetih hareketinin ilk dönemlerinde silahlı mücadele fikirlerini kullandığı ve barış sürecini Filistin halkının güçlerini bir araya getirme aracı olarak görmediği sonucuna varmıştır. Fetih hareketi kendisini Filistin'i özgürleştirme misyonuna sahip olan Filistin devrimci örgütü olarak tanımlanmıştır. Ancak silahlı mücadelenin şartları daha sonra 1988'de Beşinci Konferans'tan sonra azalmıştır. 1993 Oslo Anlaşması ile silahlı mücadelenin reddine karar verilmiştir. Ardından intifada'nın patlak vermesi silahlı mücadele ifadelerini tekrardan ön plana çıkardı. Ancak Devlet Başkanı Yasser Arafat'ın 2004'te ölmesi ve Mahmud Abbas'ın iktidara gelmesi, silahlı mücadele açısından halk direnişi lehine bir gerilemeye yol açmıştır.

Çalışma, politik uygulama açısından, Fetih hareketinin güttüğü politik teorilerin aksine siyasî bir boyut kazanıldığını ortaya koydu. Fetih hareketi, bu durumu - silahlı mücadeleyi - Filistin'i kurtarmanın ve mültecilerin topraklarına dönmelerinin tek yolu olarak görürken, aynı zamanda Amerikan tarafı ile iletişim hatları açmak ve İsrail'e dost ülkelerle dostane ilişkileri değerlendirmek istiyordu.

Çalışmada; örgütsel düzey, Fetih hareketinin örgütsel yapısı ve yapının karar alma süreçlerinin diğer örgütsel seviyelerin aktif katılımı olmadan belirli seviyelerle sınırlı olmasından, doğan iç demokrasinin yokluğundan muzdarip olduğu sonucuna varılmıştır.

Dolayısıyla, hareketin politik düşüncesinin hareketin politik pratiğine etkisi ve örgütün karar alma süreçlerindeki rolü azalmıştır. Fetih hareketinin siyasî rolünü şekillendiren birincil belirleyici, hareketi yöneten liderlik organının davranışdır. Fetih hareketini 2004'teki ölümüne kadar yönlendiren Yasser Arafat'ın karakteri, silahlı mücadelenin teorileştirilmesini ılımlı siyasî uygulamalarla birleştirmesine izin vermiştir. Ancak

2004'te Fetih hareketinin liderliğini üstlenen Mahmud Abbas, bu ikiliği reddetmiştir. Olağan meseleyi barışçıl ve politik olarak benimseme lehine çevirmiştir.

İkinci özet, çalışmanın ikinci sorusu “Fetih hareketinde iç rekabetini nedir? “dir. Cevabının bir parçası olarak bu çalışma, Fetih hareketinde iç rekabeti ile ilgili bir dizi sonuca varmıştır, Bunlar arasında, Fetih hareketindeki rekabetçiler, hareketin liderliğine karşı eylemleri için meşru bir kapak olarak yaşadığı bir dizi sorunlu meseleyi kullanmışlardır.

Hareketin kuruluşunun ilk aşamalarında (1965-1974), iç yolsuzluk ve iç demokrasinin yokluğu sorunları ile uğraşmıştır. Hareketin yolsuzluk, devamsızlık ve tarafların karar alma sürecine katılmaktan dışında kalmasıyla suçlanan hareketin lideri Yasser Arafat'a dayanan temel bir adres oluşturulmuştur. 1974'te On Nokta Programının onaylanmasıyla Fetih hareketinin muhalifleri, Fetih liderliğinin barış sürecine yönelimlerini, hareketin liderliği ile rekabet etmek için bir bahane olarak kullanmaya başlamıştır.

Fetih hareketinin kuruluşundan 1993 Oslo Anlaşması'nın imzalanmasına kadar geçen sürede, Fetih hareketi içindeki rekabetçilerin hareketin liderliğine muhalefetleri üç ana sütuna dayanmıştır: Birincisi, İç yolsuzluk ve hareketin kurallarının karar alma sürecine katılımı ve liderliği seçme sürecinde demokrasinin yokluğu ile kendini gösteren Fetih hareketindeki iç durum ile ilgilidir. İkincisi, Fetih hareketi içinde ortaya çıkan entelektüel akımların, özellikle solcu akımların temsil ettiği ideolojik sorunlardır. Üçüncüsü, Barış süreci ve silahlı mücadeleye ilişkin pozisyon olarak Muhalefet akımları, Fetih hareketinin barışçıl seçeneğe yönelik liderliğini, ona karşı çıkma ve onunla rekabet etmenin bir gerekçesi olarak görmesidir.

Bu konuların adalet ve önemine rağmen, Fetih hareketi içindeki rekabet sürecinin etkinliğini arttıran nedenler çoğunlukla siyasîydi. Bunun üzerine, özellikle hareketin liderlik hareketini boyun eğdirmek ve kendi siyasî seçeneklerine doğru itmek isteyen bölgesel ülkelerden gelen dış müdahaleler geldi. Suriye rejiminin 1965'te memur Yusuf Urabi krizinin arkasında dururken, Fetih hareketine sızma ve zayıflatma girişimiyle de açıkça belli oldu. Irak rejimi, Ebu Nidal'in 1975'te öncülük ettiği şema aracılığıyla Fetih hareketinin siyasî kararını etkilemeye çalışması, hareketin 1983'te maruz kaldığı büyük şemayı da gerisinde bıraktı. Aynı şey, Abu el-Zaeem liderliğindeki 1985'in bölünmesini

destekleyen Ürdün rejimi tarafından da yapıldı. Sonuç olarak, dış faktör Fetih hareketindeki iç rekabet sürecinde temel bir rol oynarken, örgütsel, düşünsel ve politik sorunlar Fetih hareketindeki muhaliflerin dayanağı olmuştur.

Aynı bağlamda, 1993-2004 dönemi, iç rekabetinde, 1967'de işgal edilen toprakların aktivistlerinden oluşan yeni muhafızlar arasında bölünmesiyle yeni güç merkezlerinin ortaya çıkması açısından büyük bir değişime tanık olmuştur. Eski koruma birliği, Oslo anlaşmasının imzalanmasından sonra yurt dışından geri dönenlerden oluşmuştur. Yaser Arafat, her zaman olduğu gibi, iç rekabet sürecinde hakem rolünü oynamıştır. Böylece dış faktörlerin, siyasî ve ideolojik örgütlerin içerideki rollerinin azalmasına sebep olmuştur. Böylece tüm partiler örgüt içindeki ideolojik uyum durumuna ek olarak, İsrail ile barış sürecinin seçiminde oybirliği sağlamıştır.

Yaser Arafat'ın ölümünden sonra, siyasî rekabet yeni bir aşamaya girmiştir. Yeni muhafız ile eski muhafız arasındaki eskiye dayalı ayırım kıstası, Muhammed Dahlan ile beraber özellikle Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Marwan Barghouti arasında insanlara dayalı bir çatışma çıkmıştır..Bu çatışmada, her iki tarafın barış sürecine inandığı ve her ikisinin de benzer ideolojiye sahip olduğu için ideolojik ve politik faktörün geri çekildiği fark edilmektedir. Ancak bu mücadelede yeni olan şey, özellikle bölge ülkeleri arasındaki bölgesel rekabetin yoğunlaşmasıyla, gidişatı etkilemek için bölgesel faktörün geri dönmesidir. Muhammed Dahlan ise Emirlik-Mısır eksenine ittifak kurmaya dayanıyordu.

Çalışmadaki üçüncü özet, “İç siyasî rekabet Fetih hareketinin (2004-2017) siyasî rolünü nasıl etkiledi?” sorusunu cevaplamak bağlamında olmuştur. Çalışma şu sonuca varmıştır:

Fetih hareketindeki iç rekabet, 2004 ve 2017 yılları arasındaki seçimlerde siyasî performansına olumsuz etki etmiştir. Başkanlık seçimleri, yasama seçimleri ve 3 yerel seçim de dahil olmak üzere 5 seçim geçiren Fetih hareketindeki iç rekabet, seçimlerde olumsuz bir etki yaratmıştır. Sayısal oranlara bağlı rakamlar, rakiplerine ve özellikle 2006 yılında ikinci yasama seçimlerinde Hamas'a karşı kaybetmesiyle düşüşlerini göstermiştir. Bu sonucun temel nedeni Marwan Barghouti liderliğindeki genç nesil ile Mahmoud Abbas liderliğindeki eski nesil arasındaki iç rekabet olmuştur. Kadim ve Cedid çatışmasından ötürü Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki

rekabet artmış, Fetih hareketinin Hamas ile askeri olarak yüzleşmemesi sonrasında 2007 yılında Gazze Şeridi'ni kaybetmesine sebep olmuştur.

Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki iç rekabet, özellikle Muhammed Dahlan aracılığıyla artan Emirlik ve Mısır rolü ile bölgesel faktörün ve Fetih hareketindeki faaliyetinin artmasına katkıda bulunmuştur.

Fetih hareketindeki iç rekabet unsuru, hareketin örgütsel yapısını zayıflatmıştır. Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın Fetih hareketinden yüzlerce kadrolunun Muhammed Dahlan ile yaptıkları çalışmalar bahanesiyle işten çıkarılması sonucu bir dizi grev yapılmıştır. Ayrıca Muhammed Dahlan, Fetih hareketi içerisinde, Fetih hareketinden ayrılan yüzlerce kadroluyu içeren Demokratik Reform Hareketi adlı paralel bir örgüt kurulmuştur. Bu durum uyumuna olumsuz yansıyan örgütsel bir kutuplaşma sistemine yol açmıştır.

Kısaca konuya ideolojik açıdan bakıldığı zaman, Devlet Başkanı Mahmud Abbas ve Muhammed Dahlan arasındaki iç çatışma, mevcut anlaşmazlığın güç ve nüfuz konusunu içeren anlaşmazlıkla ilintili olması kadar entelektüel bir temele dayandırılmadığı sürece, bu hareketin siyasî ve ideolojik düşünces üzerindeki etkisi yeterli ölçüye sahip kılınmamaktadır. Etki alanı kısıtlanmaktadır. Her ikisi de silahlı şiddet seçeneğini reddetmekle beraber, birbiri arasındaki sosyal ve ekonomik fikirler buna bağlı olarak gelişme gösteren vizyon farklılıkları neredeyse yok denecek kadar azalmıştır.

KAYKNAKÇA

Kitaplar

- ABDEL-JAWAD, Naser. “**Sahte Demokrasi ve Çalıntı Dokunulmazlık...Batı Şeria’da Filistin Yasama Meclisi’nin Bir Üyesinin Ahları**”, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2013. (ناصر عبد الجواد، الديموقراطية الزائفة والحصانة المسلوقة.. زفرات نائب عن الضفة الغربية في المجلس التشريعي الفلسطيني، الطبعة الأولى، بيروت- لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠١٣)
- ABED, Amin Salah. “**Bariş Sürecine Yönelik Fetih Hareketi Hareketi’nin Siyasî Düşüncesi (1988-2015)**” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tarih Ve Siyaset Bilimi Bölümü, Al-Azhar Üniversitesi, 2016. . (أمين صلاح عابد، "الفكر" السياسي لحركة فتح تجاه عملية التسوية (١٩٨٨-٢٠١٥) (رسالة ماجستير غير منشورة)، قسم التاريخ والعلوم السياسية جامعة الأزهر، ٢٠١٦)
- ABU FAKHER, Saqer. **Filistin Ulusal Hareketi: Silahlı Mücadeleden Silahsız Devlete**, Birinci Baskı, Beyrut-Lübnan, Araştırma Ve Yarıncılık İçin Arap Kurumu, 2003. (سقر أبو فخر، الحركة الوطنية الفلسطينية من الكفاح المسلح إلى دولة منزوعة السلاح، الطبعة الأولى، بيروت- لبنان: المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ٢٠٠٣)
- ABU FAKHR, Saqr, **Filistin Ulusal Hareketi: Silahlı Mücadeleden Askersiz Devlete**, Birinci Baskı, Beyrut: Arap Araştırma ve Yayıncılık Vakfı, 2003 (سقر أبو فخر، الحركة الوطنية الفلسطينية: من النضال المسلح إلى دولة منزوعة السلاح، الطبعة الأولى، بيروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ٢٠٠٣)
- Abu Khasiwan, Eşref. **Filistin Uzlaşması...Tekrarlanan Başarısızlık Faktörleri**, Ramallah - Filistin: Filistin Araştırma ve Siyasi Araştırmalar Merkezi - Masarat, 2019, S.3. (شرف أبو خصيوان، المصالحة الفلسطينية ... عوامل الفشل المتكرر، رام الله- فلسطين: (المركز الفلسطيني للبحوث والدراسات السياسية- مسارات، ٢٠١٩، ص٣)
- AHMAD HAMİD, KUSAY, ABD ve **Filistin’de Demokratik Geçiş**, Birinci Baskı, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Danışma Merkezi, 2009, s.160. (قصي أحمد حامد، الولايات المتحدة والتحول الديمقراطي في فلسطين، الطبعة الأولى، بيروت- لبنان: (مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠٠٩)
- AL-BARGHOUTI, İyad. **Filistin’de Siyasî Laiklik Ve Din Meselesi**, Birinci Baskı, Ramallah, Ramallah İnsan Hakları Merkezi, 2012. (إياد الرغوثي، العلمانية السياسية) (والمسألة الدينية في فلسطين، الطبعة الأولى، رام الله، مركز رام الله لحقوق الانسان، ٢٠١٢)
- AL-NAKİB, Fadel. **Batı Şeria Ve Gazze’deki Filistin Ekonomisi: Geçiş Aşamasının Sorunları Ve Geleceğin Politikaları**, İkinci Baskı, Beyrut, Filistin Çalışmaları Kurumu, 1999. (فضل النقيب، الاقتصاد الفلسطيني في الضفة والقطاع : مشكلات المرحلة الانتقالية) (وسياسات المستقبل، الطبعة الثانية، بيروت، مؤسسة الدراسات الفلسطينية، ١٩٩٩)
- AL-NATUR, Mahmud. **Başlangıcın Fetih Hareketi Hareketi Ve Diğer Örgütler... Kuruluş Ve Bölünmeler**, 1. Baskı, Amman-Ürdün, Eşşuruk Yayınevi, 2013.

محمود الناطور، فتح البداية والفصائل الأخرى.. التأسيس والانشقاقات، الطبعة الأولى ، عمان-)
(الأردن: دار الشروق للنشر والتوزيع، ٢٠١٣.

AL-NATUR, Mahmud. **Fetih Hareketi Hareketi Direniş Ve Suikastler Arasında 2.**
Cilt, 1. Baskı, Amman-Ürdün, Al-Natur Araştırmalar Ve Çalışmalar Merkezi,
2014. (محمود الناطور، حركة فتح بين المقاومة والاعتيالات الجزء الثاني ، الطبعة الأولى ، عمان-)
(الأردن: مركز الناطور للدراسات والابحاث، ٢٠١٤.

ARAP BIRLIĞI ÇALIŞMALARI İÇİN MERKEZİ. **Arap Birliği Günlükler ve Belgeler 1982,** İlk baskı, Beyrut, Arap Birliği Çalışmaları için merkezi, 1983.(
مركز دراسات الوحدة العربية، يوميات ووثائق الوحدة العربية ١٩٨٢، الطبعة الأولى، بيروت، مركز
(دراسات الوحدة العربية، ١٩٨٣)

BADWAN, Ali. **Filistin Mücadele Tarihi (Çağdaş Siyasi ve Militan Oluşum - Menşei ve Destinies)** Sayfalar, Şam ilk baskısında:. Dar Sayfalar Çalışmaları ve
علي بدوان، صفحات من تاريخ الكفاح الفلسطيني (التكوينات السياسية). (2008. دار
Yayıncılık، 2008. (الطبعة الأولى، دمشق: دار صفحات للدراسات والنشر، ٢٠٠٨
(والفدائية المعاصرة - النشأة والمصائر)، الطبعة الأولى، دمشق: دار صفحات للدراسات والنشر، ٢٠٠٨)

ÇALIŞMALAR VE YAYINLAR İÇİN DÜŞÜNCE İŞLERİ OFİSİ, **Üçüncü Örgütsel Oturum, Hareketimizin Bildirisi,** Beyrut-Lübnan, 1961.(
مكتب الشؤون الفكرية). (للدراسات والنشر، الجلسات الحركية- الجلسة الثالثة- بيان حركتنا، بيروت-لبنان، ١٩٦٣
(للدراسات والنشر، الجلسات الحركية- الجلسة الثالثة- بيان حركتنا، بيروت-لبنان، ١٩٦٣)

EL-RENTİSİ, Fayiz Hamed. **Fetih Hareketi Hareketi'nin Liderleri Şehadet Yolunda,**
1. Baskı, Kahire-Mısır, Uluslararası Eşşuruk Yayınevi, 2010.(
فایز حامد الرنتیسی، (قادة حركة فتح على طريق الشهادة، الطبعة الأولى، القاهرة- مصر: دار الشروق الدولية، ٢٠١٠

EL-ŞARA, Faruk. **Kayıp Anlatı,** 1. Baskı, Katar-Doha, Arap Araştırma Ve Politika
فاروق الشرع، الرواية المفقودة، الطبعة الأولى، قطر- الدوحة: (2015. مركز
Araştırmaları Merkezi، 2015. (المركز العربي للأبحاث ودراسات السياسات، ٢٠١٥)

FARANA, Hamada. **Fetih Hareketi Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresi Ve Sonuçları,** 1. Baskı, Amman - Ürdün: Filistin Yayıncılık, Araştırma Ve
حمادة فرانة، المؤتمر السادس لحركة فتح). (2009. دار
Araştırmaları İçin Al-Jalil Yayınevi، 2009. (الجليل للنشر والدراسات والأبحاث الفلسطينية، ٢٠٠٩،
(وتداعياته، الطبعة الأولى، عمان- الأردن: دار الجليل للنشر والدراسات والأبحاث الفلسطينية، ٢٠٠٩)

FİLİSTİN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ'NİN (EL-FETİH) İÇ TÜZÜĞÜ, **İç Tüzük,** 1971. (النظام الأساسي لحركة التحرير الوطني الفلسطيني "فتح"، النظام الداخلي لحركة)
(فتح، ١٩٧١)

HARP, Jihad, **Siyasî Belgeler: Fetih Hareketi Hareketi İçindeki Yeni Muhafızlar,**
Ramallah-Filistin, Saha Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2009. (جهاد حرب،
الحرس الجديد داخل حركة فتح، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني للبحوث المسحية والسياسية ،
(٢٠٠٩).

HARP, Jihad. **İkinci Yasama Meclisi: Şubat 2006 İle Haziran 2007 Arasındaki İlk Yasama döneminin Performans Değerlendirmesi,** Ramallah-Filistin: Miftah:
جهاد حرب، (المجلس التشريعي الثاني: تقييم الأداء للدورة التشريعية الأولى شباط ٢٠٠٦ حزيران ٢٠٠٧، رام الله-
Diyaloğu Ve Demokrasiyi Derinleştirme Filistin Girişimi, 2006. (فلسطين: مفتاح: المبادرة الفلسطينية لتعميق الحوار والديمقراطية، ٢٠٠٦

- HAYKEL, Muhammad Hasanin, **İsrail İle Araplar Arasındaki Gizli Müzakereler**, 7. Baskı, Kahire-Mısır, Eşşuruk Yayınevi, 2001. (محمد حسنين هيكل، المفاوضات السرية) (بين العرب واسرائيل، الطبعة السابعة، القاهرة- مصر: دار الشروق، ٢٠٠١)
- İRSHİD, Samer Abdalhamid. Oslo Anlaşması Ve İkinci İntifadanın Fetih Hareketi Hareketi İle Filistin Yönetimi Üzerindeki Etkisi, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi, Birzeit Üniversitesi. Samer Abdalhamid Arşid, Tâثیر اتفاق أوصلو والانتفاضة الثانية على حركة فتح والسلطة الفلسطينية، (رسالة ماجستير غير منشورة) ، كلية الدراسات العليا جامعة بيرزيت)
- İSHTİYE, Muhammed ve Diğerleri. **Filistin Terim Ve Kavramları Ansiklopedisi**, 1. Baskı, Amman-Ürdün, Al-Jalil Filistin Çalışmaları Merkezi Ve Yayınevi, 2011. (محمد اشتية وآخرون، موسوعة المصطلحات والمفاهيم الفلسطينية، الطبعة الأولى، عمان-) (الأردن: دار الجليل للنشر والدراسات الفلسطينية، ٢٠١١)
- KAPELİOUK, Amnon. **Yenilmez Arafat**, Esam El-Batran (Çevirmen), Ramallah, Filistin: Filistin Genel Kitap Kurulu, 2005. (امنون كابيلويك، عرفات الذي لا يقهر، عصام) (البطران (مترجم)، رام الله، فلسطين: الهيئة العامة الفلسطينية للكتاب، ٢٠٠٥)
- KERİM, Mansur. **Fetih Hareketi Hareketi'nin Yapısal Krizi Ve Çözme Yolları**, İkinci Baskı, Gazze-Filistin: Vizyon Siyasî Ve Stratejik Çalışmalar Merkezi, 2017. منصور كريم، الأزمة البنوية في حركة فتح وآليات معالجتها، الطبعة الثانية، غزة- فلسطين: مركز (رؤية للدراسات السياسية والاستراتيجية، ٢٠١٧).
- KHALEF, Salah. **Kimliksiz Bir Filistinli**, Merwa Nesir (Çevirmen), 3. Baskı, Amman-Ürdün, El-Jalil Çalışmalar Ve Yayınevi, 2016. (صلاح خلف، فلسطيني بلا هوية، مروة) (نصير (مترجم)، الطبعة الثالثة، عمان- الأردن: دار الجليل للنشر والدراسات، ٢٠١٦)
- LAHLOUH, ALAA. **Siyasi Bildiriler: Fetih'in Hamas Hareketi ile beraber barış sürecindeki konumu**, Ramallah - Filistin: Filistin Araştırma ve Siyasi Araştırmalar Merkezi, 2009, s.1. (علاء لحلو، أوراق سياسية: موقف حركة فتح من عملية) (علاء لحلو، أوراق سياسية: السلام في ظل الشراكة السياسية مع حركة حماس، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني للبحوث المسحية والسياسية، ٢٠٠٩)
- LAHLUH, Alaa. **Siyasî Belgeler: Fetih Hareketi Hareketi'nin Karşılaştığı Meydan Okumalar**, Ramallah-Filistin, Saha Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2006. (علاء لحلو، أوراق سياسية: تحديات كبيرة تواجه حركة فتح، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني لعلاء لحلو، أوراق سياسية: (للبحوث المسحية والسياسية، ٢٠٠٦)
- MASUUD, Jamel Abdalhadi. **Bait Almakdis'a Giden Yol "Filistin Meselesi"**, 3. Bölüm, Birinci Baskı, Almansura-Mısır, Alwefaa Yayınevi, Yayın Tarihi Yok. جمال عبد الهادي مسعود، الطريق الى بيت المقدس "القضية الفلسطينية"، ج٣، الطبعة الأولى، (المنصورة- مصر: دار الوفاء للنشر، بدون تاريخ نشر)
- MATAR, Ziad. "Mısır-İsrail Kamp David Anlaşması ve Filistin Meselesine Etkisi (MS 1978-1993)," (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi -The Islamic University of Gaza, 2012. (زيد مطر، اتفاقية كامب ديفيد) (زيد مطر، الإتفاقية كامب ديفيد) (المصرية-الإسرائيلية وأثرها على القضية الفلسطينية (١٩٧٨-١٩٩٣م))، (رسالة ماجستير غير منشورة)، كلية الدراسات العليا الجامعة الإسلامية، ٢٠١٢)

- NASER, Omar ve Rashid Salim. "Fetih Hareketi Hareketi: Sorunlar Ve Dönüşümler", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi, An-Najah Ulusal Üniversitesi, 2015. (عمر رشاد سليم ناصر، " حركة فتح: الاشكاليات) مركز دراسات الشرق الأوسط، قراءة احصائية وسياسية في نتائج الانتخابات (2015). والتحولات"، (رسالة ماجستير غير منشورة)، كلية الدراسات العليا جامعة النجاح، 2015).
- ORTADOĞU ÇALIŞMALARI MERKEZİ, İkinci Filistin Yasama Meclisi Seçimlerinin Sonuçları Üzerinde İstatistiksel ve Siyasî İnceleme, Ürdün - Amman, 2006. (مركز دراسات الشرق الأوسط، قراءة احصائية وسياسية في نتائج الانتخابات (2006). (التشريعية الفلسطينية الثانية، الأردن-عمان).
- QASSE, Ali. Filistin Yerel Yönetim Seçimleri (2004/2005) ve (2012): Karşılaştırmalı çalışma (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Eğitim Fakültesi, An-Najah Üniversitesi, 2015, S 123-124. (علي قاسم منصور، انتخابات الهيئات المحلية). دراسة مقارنة (رسالة ماجستير غير منشورة)، كلية الدراسات الفلسطينية (2004/2005) و (2012): دراسة مقارنة (العليا جامعة النجاح، 2015).
- RİFİDİ, Wisam (Editör). Filistin Siyasî Sistemin Geleceği Ve Mümkün Siyasî Ufuklar, Ramallah-Filistin: İbrahim Abu-Lughod Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, 2004. (رام وسام ريفيدي(محرر)، مستقبل النظام السياسي الفلسطيني والآفاق السياسية الممكنة)، (الله- فلسطين: معهد إبراهيم أبو لغد للدراسات الدولية، 2004).
- SALEH, Muhsen (Editör), Filistin Kurtuluş Örgütü ve Filistin Ulusal Konseyi (tanım - belgeler - kararlar), Beyrut, Al-Zaytouna Araştırma ve Danışma Merkezi, 2014. (محسن صالح (تحرير)، منظمة التحرير الفلسطينية والمجلس الوطني الفلسطيني (تعريف - وثائق - قرارات)، بيروت، مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، 2014).
- SALEH, Muhsin (Editing). Stratejik Rapor 2012-2013, Birinci Baskı, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Yayın Merkezi, 2013. (محسن صالح (تحرير)، التقرير). (الاستراتيجي 2012-2013، الطبعة الأولى، بيروت- لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والنشر، 2013).
- SALEH, Muhsin (Editör), 1994-2013 Yılları Arasında Filistin Ulusal Yönetimi'nin Tecrübesi Ve Performansı Hakkında Çalışmalar, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2015. (محسن صالح (محرر)، السلطة الوطنية). (الفلسطينية دراسات في التجربة والأداء 1994-2013، بيروت- لبنان، مركز الزيتونة للاستشارات والدراسات، 2015).
- SALEH, Muhsin (Editör), İradeler Çatışması (2006-2007 Yılında Fetih Hareketi Hareketi, Hamas ve İlgili Tarafların Güvenlik Davranışı), Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık Merkezi, 2008. (محسن صالح (محرر)، صراع الإرادات (السلوك الأمني لفتح وحماس والأطراف المعنية 2006-2007)، بيروت- لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والنشر، 2008).
- SALEH, Muhsin, Bashir Nafei (Editör), 2005 Yılındaki Filistin Stratejik Raporu, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar ve Danışmanlık Merkezi, 2006. (محسن صالح، بشير نافع تحرير، التقرير الاستراتيجي الفلسطيني 2005، لبنان- بيروت: مركز الزيتونة للدراسات والابحاث، 2006).
- SAYİGH, Yezid, Filistin Ulusal Hareketi Ve Devlet Arayışı 1949-1993, Basem Serhan (Çevirmen), Beyrut-Lübnan, Filistin Çalışmaları Kurumu, 2002. (يزيد صايغ،)

الحركة الوطنية الفلسطينية والبحث عن الدولة ١٩٤٩-١٩٩٣، باسم سرحان (مترجم)، بيروت-لبنان:
(مؤسسة الدراسات الفلسطينية، ٢٠٠٢).

SEALE, Patrick, **Ebu Nidal Kiralık Silah**, Ahmed Raef (Çevirmen), Kahire-Mısır: Arap
Batryk Sıl, أبو نضال بندقية للايجار، أحمد رائف (مترجم)، 1992. Medya İçin Al-Zahara,
(القاهرة-مصر: الزهراء للإعلام العربي، ١٩٩٢)

SHATH, Azzam Abdulsattar, **Arap-İsrail Çatışmasına Yönelik Filistin Siyasî Elitlerin
Yönelişleri**, 1. Baskı, Beyrut-Lübnan, Ezzaytune Çalışmalar Ve Danışmanlık
Merkezi, 2019. عزام عبد الستار شعت، توجهات النخبة السياسية الفلسطينية نحو الصراع العربي
(- الإسرائيلي، الطبعة الأولى، بيروت-لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠١٩)

SHIKAKI, Khalil ve CIHAD Harb (EDITÖR), **ikinci Filistin seçimleri: (başkanlık,
yerel ve yasama), ilk baskı**, Ramallah- Filistin: Filistin Siyasi ve Araştırmalar
Merkezi, 2007. (.) الدكتور خليل الشقاقي و جهاد حرب (تحرير)، الانتخابات الفلسطينية الثانية:
الرئاسية والمحلية والتشريعية، الطبعة الأولى، رام الله- فلسطين: المركز الفلسطيني لبحوث السياسية
(والمسحية، ٢٠٠٧)

Sürelî Yayınlar

- AL-KAYALÎ, Majed. Elli Yıl Sonra Fetih Hareketi'nin Macerasına Eleştirel Bir İnceleme, *Filistin İşleri Dergisi*, 259. Sayı, (Ağustos 2015), S. 36. (مأجد كيالى، بعد). (خمسين عاماً مراجعة نقدية للمسيرة الفتحاوية، مجلة شؤون فلسطينية، العدد ٢٥٩، (أغسطس ٢٠١٥)
- AL-KAYALÎ, Majid. Fetih Hareketi Ve İçindeki Demokratik Sol Tecrübesi, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, 23. Cilt, 92. Sayı, Eylül 2012, S. 48. (مأجد كيالى، "فتح"). (تجربة اليسار الديمقراطي فيها"، مجلة الدراسات الفلسطينية، (المجلد ٢٣) العدد (٩٢)، (سبتمبر ٢٠١٢)، (ص ٤٨)
- AL-TAHER, Moeen. Yaser Arafat: Ayrılma Ve Trablusşam Savaşı, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, 23. Cilt, 100. Sayı, Kasım 2014, S. 199-201. (معين طاهر، ياسر عرفات:). (العدد ١٠٠، (نوفمبر ٢٠١٤)، ص ١٩٩-٢٠١ الانتشاق ومعركة طرابلس، مجلة الدراسات الفلسطينية،
- AL-VAZİR, Halil. Fetih Hareketi Başlangıçları, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, 26. Cilt, 104. Sayı, Eylül 2015, S. 65. (خليل الوزير، "حركة فتح البدايات"، مجلة الدراسات الفلسطينية، (المجلد ٢٦)، العدد (١٠٤)، (سبتمبر ٢٠١٥)، ص ٦٥)
- FARES, Awni. Abu Al-Raed Zakeriye, Filistin Devriminin Topçu Tugayında Bir Subayın Anıları-İkinci Cilt, **Hawliyet Al-Qdus**, 18. Sayı, (;Aralık 2014), S. 73. (عوني فارس، ابو الرائد زكريا، ذكريات ضابط في مدفعية الثورة الفلسطينية- الجزء الثاني، حوليات). (القدس، العدد ١٨، (ديسمبر ٢٠١٤)، ص ٧٣)
- FİLİSTİN ÇALIŞMALARI DERGİSİ, 1987 İntifadasında Birleşik Ulusal Liderlik, İslami Örgütler Ve Filistin Kurtuluş Örgütü, 115. Sayı, Haziran 2018, S. 163. (مجلة الدراسات الفلسطينية، " القيادة الموحدة والتنظيمات الإسلامية ومنظمة التحرير في انتفاضة ١٩٨٧، (العدد ١١٥، (حزيران ٢٠١٨)، ص ١٦٣)
- Filistin Silahlı Kuvvetlerinin Gazze'deki Milis Saldırılarının Darbesine Yönelmemesi Soruşturma Komitesi Raporu, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 75, (تقرير لجنة التحقيق عن تقصير القوات المسلحة الفلسطينية في التصدي). (Nisan 2008), s.150. (لانقلاب الميليشيات الخارجة على القانون في غزة، مجلة الدراسات الفلسطينية، المجلد ١٩، العدد ٧٥، (ابريل، ٢٠٠٨)، ص ١٥٠).
- NAİRAT, Raed ve Süleyman Bisharat, **Filistin Siyasi Sistem Reformu ve Aktivasyon Mekanizması Sorunları**, Beyrut - Lübnan: Al-Zaytouna Araştırma ve Danışma Merkezi, 2016, s.29. (رائد نعيرات و سليمان بشارت، النظام السياسي الفلسطيني إشكاليات). (الإصلاح وآليات التفعيل، بيروت- لبنان: مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، ٢٠١٦)
- NAZER, FAHD. **Kavşakta Suudi-Mısır İlişkileri Raporu**, Amerika Birleşik Devletleri-Washington, Washington'daki Arap Körfez Devletleri Enstitüsü, 2015. (فهد ناظر، تقرير العلاقات السعودية المصرية عن مفترق طرق، الولايات المتحدة الأمريكية -واشنطن، معهد دول الخليج العربية في واشنطن، ٢٠١٥،
- SALAH, AKEL. Fetih Hareketi, Devlet Başkanı Arafat'ın, *Siyasi Araştırmalar ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Sayı 27, (Mart 2020), s.65. (عقل صلاح، حركة فتح). (مازلت تحت مطرقة تبعات استشهاد الرئيس عرفات، مجلة جيل الدراسات السياسية والعلاقات الدولية، (العدد ٢٧، (مارس ٢٠٢٠)، ص ٦٥)

SAYİGH, Yezid. Silahlı Mücadele Ve Devlet Arayışı, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, 8. Cilt, 32. Sayı, Eylül 1997, S. 1 . (صايغ يزيد، الكفاح المسلح وتكوين الدولة الفلسطينية، مجلة الدراسات الفلسطينية، المجلد ٨، العدد ٣٢، (سبتمبر ١٩٩٧)، ص ١)

SHEBİB, Semih, Fetih HareketiHareketi'nin Altıncı Genel Kongresinin İhtimalleri Ve Korkuları, *Filistin Çalışmaları Dergisi*, 19. Cilt, 76. Sayı, Eylül 2008, S. 2. (سميح شبيب، المؤتمر العام السادس لحركة فتح احتمالات ومخاوف، مجلة الدراسات الفلسطينية، (المجلد ١٩، العدد (٧٦)، (سبتمبر ٢٠٠٨)، ص ٢)

Diğer Yayınlar

- “BİZİM FİLİSTİN’İMİZ” Dergisinin 13. Sayısının “Görüşümüz” Köşesinde Yayınlanmıştır, 1961, http://archive.palestine-studies.org/sites/default/files/HB_R_jan.1961_no.13.pdf (Erişim Tarihi: 20.9.2019). (زاوية رأينا المنشورة في العدد ١٣ من مجلة فلسطيننا، ١٩٦١).
- 1962 Yılından Kadar Fetih Hareketi Hareketi'nin Genel Kongreleri, **Al Jazeera Net**, 2016, <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/11/6>. (Erişim Tarihi: 1.9.2019). (مؤتمرات حركة "فتح" من ١٩٦٢ حتى ٢٠١٦)
- ABRASH, İbrahim. Fetih Hareketi Hareketi Ve Filistin Yönetimi, 2018, <https://www.prc.ps/%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9%D9%81%D8%A%D8%AD-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%B7%D8%A9> (Erişim Tarihi: 1.10.2019). (ابراهيم ابراش، حركة فتح والسلطة، ٢٠١٨)
- ABRASH, İBRAHİM. Muhammed Dahlan destekçileri nasıl ve nereden geldi?, 2019, <https://cutt.us/HoOV7> (Erişim tarihi: 04.04.2020). (ابراهيم ابراش، كيف ومن أين أتى). (محمد دحلان بأنصاره ومؤيديه؟، ٢٠١٩)
- ABRASH, İBRAHİM. Oslo anlaşmasına ve bağımlılıklarına ulusal alternatif, 2018, <https://cutt.us/8LUqP> (Erişim tarihi: 29.04.2020). (ابراهيم ابراش، البديل الوطني). (الاتفاقية أوسلو وتوابعها، ٢٠١٨)
- ABU AMER, ADNAN, Dahlan ... "Fetih" in içinde kalmak ya da yeni bir parti kurmak, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2018/03/uae-request-dahlan-form-new-party-dissociated-from-fatah.ac.html>, (Erişim tarihi: 1.4.2020). (عدنان أبو عامر، دحلان... البقاء داخل "فتح" أو تشكيل حزب جديد).
- ABU AMER, Adnan. Fetih Hareketi Hareketi'nin Yedinci Kongresi: Sonuçlar Ve Endişeler, **Alaeaby** 2016, <https://www.alaraby.co.uk/>, (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (عدنان أبو عامر، مؤتمر فتح السابع: نتائج ومخاوف، ٢٠١٦)
- ABU AMER, Ahmad, Dahlan'a Bağlı Unsurları Filistin Güvenlik Teşkilatlarından Çıkarılmaya Çalışılıyor, **Al-Monitor**, 2017, <https://www.al-monitor.com/>, (Erişim Tarihi: 15.2.2020). (أحمد أبو عامر، مساعٍ لطرده العناصر الموالية لدحلان من الأجهزة). (الأمنية الفلسطينية، ٢٠١٧)
- ABU AMER, SADIQ. Fetih Hareketi konusunda uzmanlaşmış bir araştırmacı, “2004-2017 döneminde Muhammed Dahlan ve Mahmud Abbas arasındaki çatışma”, İstanbul: (15/10/2019).
- ABU DAYEK, Majed. Filistin 2005... Geri Çekilme, Seçimler Ve Süresi Dolan Bir Ateşkes, **Al-Jazeera Net** 29 Aralık 2005, <https://cutt.us/kt2pg> (Erişim Tarihi: 10.11.2019)

- Abubaker, Baker. **Fetih HareketiHareketi’nde Yasaklar, Krizler Ve Sosyal Düşünce** (2/2), <https://bakerabubaker.info/page-1788.html> (Erişim Tarihi: 28.8.2019). (بكر أبو بكر، الأزمات والمحرمات والفكر الاجتماعي في حركة فتح (٢/٢))
- ABUBAKER, Baker. örgütsel yapı ve örgütsel liderin görevleri, <https://www.bakerabubaker.info/page-34.html> (Erişim Tarihi: 20.11.2019). (بكر أبو بكر، الهيكل التنظيمي ومهام المسؤول التنظيمي)
- ABUBAKER, Baker. Sakher Habesh’in Örgütsel Düşüncesi, **Aamd**, 2 Nisan 2014, <https://www.Amad.Ps/Ar/Post/20274> (Erişim Tarihi: 9.12.2019). (بكر أبو بكر، الفكر التنظيمي لصخر حبش، ٢ ابريل ٢٠١٤)
- AL RESALA NET, Dahlan: Uzlaşma için Devlet Başkanı Abbas'ın kararına ihtiyaç var, 2018-<https://cutt.us/iFt0D>, (Erişim tarihi:28.04.2020). (الرسالة نت، دحلان: المصالحة) (بحاجة إلى قرار من الرئيس عباس، ٢٠١٨)
- AL-ARAURİ, Majed. "Dış" İntifada Liderliğini Siyasî Kararını Nasıl Gasp Etmıştır?, **Ultarasawt**, 9 Aralık 2019, <https://ultrapal.ultrasawt.com/> (Erişim Tarihi: 9.12.2019). (ماجد العاروي، كيف سلب "الخارج" قيادة الانتفاضة قرارها السياسي؟، ٩ ديسمبر) (٢٠١٩)
- AL-BARQ, Jihad. Fetih HareketiHareketi’nin Örgütsel Ofisleri: Yükselişi Ve Değerlendirilmesi, 30 Ekim 2013, <http://www.falestinona.com/flst/Art/8788> (Erişim Tarihi: 21.11.2019). (جهاد البرق، المكاتب الحركية لحركة "فتح" في النهوض والتقييم)
- AL-EİSİA, OSAMA. "Filistin belediye seçimlerini ertelemenin artan kınanması", **Elaph gazetesi**, 15 Ekim 2005, <https://elaph.com/Web/Politics/2005/10/98109.html>, (erişim tarihi 15.3.2020). (أسامة العيسية، "تزايد التنديد بتأجيل الانتخابات البلدية الفلسطينية"، (صحيفة إيلاف، ١٥ أكتوبر ٢٠٠٥)
- AL-EZZİ, KHALED. Bölgesel Eksenler kendilerini FatahawaÇatışması'na dasyatıyor (1-2), 2014, <https://www.newlebanon.info/>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (خالد العزي، (المحاور الإقليمية تفرض نفسها على الصراع الفتحاوي(٢-١)، ٢٠١٤)
- AL-HAYAT AL-JADYDA GAZETESİ, “Fetih HareketiHareketi’nin Genel Kongreleri Kuruluştan Yedinci Genel Kongreye” 29 Kasım 2016, S. 12. (صحيفة الحياة الجديدة، ("المؤتمر العام لحركة حركة من النشأة الى السابع"، ٢٩، ١١، ٢٠١٦-ص ١٢)
- AL-JABRI, KHAIRUDDIN, Filistin Yönetimi'nin üzerine inşa edildiği güvenlik anlaşmalarının detayları neler ... Abbas onlardan çekilebilir mi?, 2020, <https://arabicpost.net>, (Erişim tarihi: 29.8.2020). (خير الدين الجابريما تفاصيل الاتفاقات) (الأمنية التي بُنيت عليها السلطة الفلسطينية.. وهل يستطيع عباس الانسحاب منها؟)
- ALJAZEERA NET, 7. Fetih HareketiKonferansı: Barışa Uyum Stratejik Bir Seçimdir, 2016, <https://cutt.us/J9YFZ>, (Erişim tarihi:29,4,2020). (الجزيرة نت، مؤتمر فتح) (السابع.. التمسك بالسلام خيارا إستراتيجيا، ٢٠١٦)
- ALJAZEERA NET, Filistin Güvenlik Teşkilatlarında Reform Yapmak Ve Subayları Cezalandırmak İçin Öneriler, 2007, <https://www.Aljazeera.Net/>, (Erişim

الجزيرة نت، توصيات بإصلاح الأجهزة الأمنية الفلسطينية ومعاينة ضباط، (Tarihi: 6.2.2020). (٢٠٠٧)

ALJAZEERA NET, Filistin Ulusal Barış Anlaşması 2009, 2009, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim tarihi 19.3.2020). (الجزيرة نت، اتفاقية الوفاق). (الوطني الفلسطيني ٢٠٠٩، ٢٠٠٩).

ALJAZEERA NET, Filistin Uzlaşması Doha Deklarasyonu, 2012, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim tarihi :29.3.2020). (إعلان الدوحة للمصالحة). (الفلسطينية، ٢٠١٢).

ALJAZEERA NET, Filistinli Esirler Ulusal Anlaşması Belgesi, 2015, <https://www.aljazeera.net/>, (erişim tarihi 18.3.2020). (الجزيرة نت، نص وثيقة الأسرى). (الفلسطينيين للوفاق الوطني، ٢٠١٥).

ALJAZEERA NET, ihlal suçlamaları nedeniyle Filistin yerel seçimlerinin sonuçlarının açıklanmasını erteledi, 2005, <https://www.aljazeera.net/> (erişim tarihi 5.3.2020)

ALJAZEERA NET, Ortadoğu barış karşılaşmalarının zaman çizelgesi, 2015, <https://cutt.us/VOJEI>, (Erişim tarihi:29,4,2020). (الجزيرة نت، تسلسل زمني للقاءات). (السلام في الشرق الأوسط، ٢٠١٥).

ALJENDİ, Khaled, Barış Süreci İki Devlet Çözümünü (Muhtemelen) Nasıl Engellemiştir?, **Brookings**, 12 Nisan 2018, <https://www.brookings.edu/> (Erişim Tarihi: 18.11.2019). (خالد الجندي، كيف أحبطت (على الأرجح) عملية السلام حلّ). (الدولتين، ١٢ ابريل ٢٠١٨)

AL-KHALEEJ ONLİNE, Dahlan taraftarları Belçika'daki isyanları karıştırıyor ... hikaye nedir?, 2018, <http://khaleej.online/gBmmNK>, (Erişim tarihi: 4.4.2020). (الخليج). (اونلاين، أنصار دحلان يثيرون الشغب في بلجيكا.. ما القصة؟، ٢٠١٨).

AL-KOUMİ, AHMAD. Dahlan, Mısır ve Emirlikler'in desteğiyle yeni bir siyasi parti mi kuruyor?, **Almonitor**, 2019, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2019/08/gaza-dahlan-reformist-current-new-political-party-abbas.html>, (Erişim tarihi: 1.4.2020). (أحمد الكومي، هل يشكّل دحلان حزباً سياسياً جديداً بدعم من مصر والإمارات؟، ٢٠١٩)

AL-OMARİ, WALİD. "Yönetmen", özel toplantı: Filistin Mahmud Abbas, "TV programı", Doha - Katar: El-Cezizah kanalı, 22/1/2011.

AL-TARTİR, Alaa. Filistin Yönetimi Güvenlik Teşkilatları: Kimin Güvenliği?, **Al-Shabaka**, 2017, <https://Al-Shabaka.Org/>, (Erişim Tarihi: 15.2.2020). (علاء الترتير، الأجهزة الأمنية للسلطة الفلسطينية: أمن من؟، ٢٠١٧)

ALTINCI GENEL KONGREDEN Sonra Fetih'in Siyasi Programı Ve İç Tüzüğü, **Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih)-Güney İlleri**, 2013, <https://www.fatehinfo.net/post/4943> (Erişim Tarihi: 10.8.2019). (حركة التحرير الوطني الفلسطيني فتح- المحافظات الجنوبية، البرنامج السياسي والنظام الداخلي لحركة فتح بعد المؤتمر السادس، ٢٠١٣)

ANADOLU AJANSI, Arap dünyasındaki karanlık işlerin adamı: Dahlan, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arap-dunyasindaki-karanlik-islerin-adami-dahlan/1672960> (Erişim Tarihi: 1.1.2020).

ARAB 21, Batı kampları ... Fetih Hareketi çatışmasının ilk alan etkileşimi, 2016, <https://arabi21.com>, (Erişim tarihi : 2.4.2020). (عربي ٢١، مخيمات الضفة..). (التفاعل الميداني الأول للصراع الفتحاوي، ٢٠١٦).

ARAPLAR 48 SİTESİ, İsrail Ve Filistin Yönetimi Arasında Batı Şeria'da El-Aksa Şehitleri Tugayları'ndan 178 Eylemci için Af Anlaşması, 2007, <https://cutt.us/uZN88>, (Erişim Tarihi: 17.2.2020). (عرب ٤٨، اتفاق بين إسرائيل). (والسلطة الفلسطينية على منح العفو لـ ١٧٨ ناشطاً في كتائب شهداء الأقصى في الضفة الغربية..، ٢٠٠٧)

ARAPLAR 48, Dahlan: Ahtapot arazileri ve Emirlikler, Arap Baharını tasfiye edecek 2017, <https://www.arab48.com/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (عرب ٤٨، دحلان:). (أخطبوط المؤامرات وذراع الإمارات لتصفية الربيع العربي، ٢٠١٧).

ARAPLAR 48, Fetih Hareketi Devrimci Konsey Seçimlerinin Kesin Ve Resmi Sonuçları, 2009, <https://www.Arab48.Com/>, (Erişim Tarihi: 2.2.2020). (عرب ٤٨، النتائج). (النهائية والرسمية لانتخابات المجلس الثوري لحركة فتح، ٢٠٠٩).

ARAPLAR 48, Fetih Hareketi Hareketi'nin Altıncı Genel Kongresi Beytüllahim Şehrinde Başlamış, Abbas Saldırmaya Başlamış Ve Hamas Karşılık Vermiş, 2016, <https://www.Arab48.Com/>, (Erişim Tarihi: 1.2.2020). (عرب ٤٨، انطلاق أعمال). (مؤتمر فتح السادس في بيت لحم؛ عباس يشن هجوما وحماس ترد، ٢٠١٦)

ARNAWUT, Abdulrauf. "Nabil shaat: yedinci genel kongrenin siyasal programı müzakereye açık değil", **Al-Aiyam Gazetesi**, 21 Kasım 2016, http://www.al-ayyam.ps/ar_page.php?id=11a8538cy296244108Y11a8538c (erişim tarihi: 8.2019). (عبد الرؤوف الارناوط، "نبيل شعث: البرنامج السياسي المقدم للمؤتمر السابع ليس"). (تفاوضياً "صحيفة الأيام، ٢١، ١١، ٢٠١٦)

AWAD, Mona, Fetih Hareketi Hareketi'nin İç Rekabeti: Geçmiş, Şimdiki Ve Gelecek, 9 Eylül 2015, <https://www.İda2at.Com/Past-Present-Future-Open-Conflict/> (Erişim Tarihi: 1.12.2019). (منى عوض، الصراع داخل فتح: الماضي والحاضر والمستقبل، ٩). (سبتمبر ٢٠١٥)

AWAD, Mona. Fetih'te rekabet: geçmiş, şimdi ve gelecek, İdaat, 2015, <https://www.İda2at.com/past-present-future-open-conflict/>, (Erişim tarihi 29.3.2020). (منى عوض، الصراع داخل فتح: الماضي والحاضر والمستقبل، اضاءات، ٢٠١٥).

AWAD, Walid, "Fetih'in Merkez Komitesi Danışma Konseyi'nin ilk toplantısı gelecek ay yapılması için çağrı yapmıştır", **Al-Quds Al-Arabi Gazetesi**, 23 Aralık 2010 <https://www.alquds.co.uk/> (Erişim Tarihi: 16.11.2019). (وليد عوض، "مركزية فتح"). (تدعو المجلس الاستشاري لعقد دورة اجتماعته الاولى في الشهر المقبل، صحفية القدس العربي، ٢٣، ٢٠١٠، ١٢)

AWAD, WALİD. Hamas Düzeltmelerden Sonra Esirlerin Belgesini Onayladı, **Kudüs Al-Arabi Gazetesi**, (19 Haziran 2006). (وليد عوض، حماس توافق على وثيقة الاسرى بعد) (١٩ حزيران ٢٠٠٦)، (اجراء تعديلات، صحيفة القدس العربي)

AWWAD, Hani. Arafat İkinci İntifadayı Nasıl Planladı Ve Nasıl Ona Dönmüştür?

AZİZ, AHMEDABDEL, "Ain El Helweh" kampında neler oluyor?, 2017, <https://www.noonpost.com/content/16892>, (Erişim tarihi 5.4.2020). (أحمد عبد العزيز، ما الذي يحدث في مخيم "عين الحلوة"؟، ٢٠١٧)

BAŞKAN MAHMUD ABBAS'ın başkanlık köşkünde Fetih'in Yedinci Genel Kongresinin ikinci gün akşam oturumu önündeki konuşması, **Wafa**, 2016, <http://info.wafa.ps/> (Erişim Tarihi: 15.8.2019). (خطاب الرئيس محمود عباس أمام) (الجلسة المسائية للمؤتمر العام السابع لحركة فتح في يومه الثاني بمقر الرئاسة،

BBC ARAPÇA, Fetih Hareketi Hareketi Dahlan'ı Kovmuş Ve Onu Mahkemeye Göndermiş, 2011, https://www.bbc.com/arabic/middleeast/2011/06/110612_fateh_dahlan, (Erişim Tarihi: 5.2.2020). (بي بي سي عربي، حركة فتح تفصل دحلان وتحيله الى القضاء،) (٢٠١١)

BBC, Filistin hükümeti Ekim ayında yerel seçim çağrısında bulundu ve Hamas karşı çıkıyor, 2012: https://www.bbc.com/arabic/middleeast/2012/07/120710_palestinian_elections.shtml, (erişim tarihi 15.3.2020). (بي بي سي، الحكومة الفلسطينية تدعو لانتخابات محلية في) (أكتوبر وحماس تعارض، ٢٠١٢)

BİRİNCİ İNTİFADA BİLDİRİLERİ (Taş İntifadası 1987), **Wafa**, http://Info.Wafa.Ps/Ar_Page.aspx?Id=3973 (Erişim Tarihi: 29.9.2019). (بيانات) (الانتفاضة الأولى "انتفاضة الحجارة ١٩٨٧")

BSEİSU, MO'MEN. Abu Mazen ve Müttefik Arama Yolculuğu, **Aljazeera Net**, 2016, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (مؤمن بسيسو، أبو مازن ورحلة) (البحث عن الحلفاء، ٢٠١٦)

BSEİSU, Mo'men. Ebu Mazen...Güçten güvenli bir çıkış yolculuğu, **ALJAZEERA Net**, 2016, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim Tarihi: 17.2.2020). (مؤمن) (بسيسو، أبو مازن.. رحلة الخروج الآمن من السلطة، ٢٠١٦)

DARAGME, Basher. "İsrail, Nablus Şehrindeki El-Aksa Şehitleri Tugaylarından 12 Üye İçin Af Çıkartmıştır" **Al-Hayat Al-Jadida Gazetesi**, 12 Haziran 2008, http://www.alhayat-j.com/arch_page.php?nid=67819 (Erişim tarihi: 12.11.2019). (بشار دراغمة، "الاحتلال يقرر العفو عن ١٢ عنصراً من نشطاء كتائب الأقصى في) (نابلس "صحيفة الحياة الجديدة، ١٢ يونيو ٢٠٠٨)

DUNYA AL-WATAN, Kapsamlı Bir Röportajda Başkan Ebu Mazen: "Hamas Gazze Şeridi'ndeki Darbeden Geri Çekildiğini Duyurduğunda ve Uygulamaya Başladığında, Onlarla Hemen Diyalog Başlatacağım", 2007, <https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2007/10/30/109052.html>,

بمجرد أن تعلن حماس دنيا الوطن، الرئيس ابو مازن في حديث شامل:). (Erişim Tarihi: 6.2.2020).
(عن تراجعها عن الانقلاب في غزة وتبدأ بالتنفيذ سآبدأ الحوار معهم فوراً)

DUNYA EL-WATAN, Barguti "Gelecek" Adında Bir Listeye Başkanlık Yapıyor,
<https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2005/12/15/32743.html>,
(Erişim Tarihi: 11.1.2020)

EDWAN, Esam. Fetih HareketiHareketi: Bölünmelerden Tarih (1), 13 Ocak 2015,
<http://drah.ps/ar/index.php?act=post&id=9143> (Erişim Tarihi: 1.11.2019).
(1), 13 يناير 2015 عصام عدوان، حركة فتح تاريخ من الانشقاقات)

EL-AKSA ŞEHİTLERİ TUGAYLARI, Gelecek Dönemin Programı, (2004/7), 2018,
http://archive.palestine-studies.org/sites/default/files/wrafidi-fatah-amb-program_0.pdf (Erişim Tarihi:1.8.2019)

EL-AMOUDİ, MOAZ. Hamas, Fetih Hareketihareketine reformcu hareketi Gazze'de faaliyet göstermesi için daha fazla yer veriyor, **Almonitor**, 2019,
<https://www.al-monitor.com/pulse/ar/originals/2019/01/gaza-hamas-dahlan-aid-relief-work-pressure.html#ixzz6MABspXf2>, (Erişim tarihi: 2.4.2020). (معاذ
(العامودي، حماس تمنح التيار الاصلاحى لحركة فتح مساحة أوسع للعمل في غزة، 2019

EL-ARAP GAZETESİ, Muhammed Dahlan: Kimse "Yüzyılın Anlaşması" ile yüzleşmek için harekete geçmez, 2020, <https://cutt.us/Jv1cR> , (Erişim tarihi:29,4,2020).
(صحيفة العرب، محمد دحلان: لا أحد يحرك ساكنا لمواجهة "صفقة القرن"، 2020)

EL-CEZİRE ARAŞTIRMA MERKEZİ, Filistin Güvenlik Teşkilatları... Ülkenizin Bayrağını Taşırken İsrail'i Korumak, <https://midan.aljazeera.net/> , (Erişim Tarihi: 1.1.2020)(مركز الجزيرة للدراسات، الأجهزة الأمنية الفلسطينية.. أن تحرس إسرائيل وأنت)
(تحمل علم بلادك)

EL-ESAWİ, Omer (Yönetmen). Bir Devrim Hikâyesi-Tüfek ve Zeytin Dalı, Belgesel, Katar: Al-Jazeera Kanalı, 14 Kasım 2008. (حكاية ثورة - البندقية) عمر العيساوي(مخرج)،
(وغصن الزيتون (برنامج تلفزيوني)، قطر: قناة الجزيرة، 14 نوفمبر 2008

EL-ESAWİ, Omer. (Yönetmen), Bir Devrim Hikâyesi-Sedir Ülkesinde, Belgesel, Katar: Al-Jazeera Kanalı, 21 Kasım 2008.(حكاية ثورة- في بلاد الأرز) عمر العيساوي (مخرج)،
(برنامج تلفزيوني)، قطر: قناة الجزيرة، 21 نوفمبر 2008

EL-ESHARİ, Abdulrahman. Baskılar Sonucunda Barguti, Aday Olmama Ve Ebu Mazen'i Destekleme Kararını Almıştır, 29 Kasım 2004,
<https://www.maghress.com/attajdid/2235>, (Erişim Tarihi: 15.10.2019). (عبد
الرحمن الأشعري، على إثر ضغوطات..البرغوثي يؤيد أبو مازن ويقرر عدم الترشح، 29 نوفمبر 2004).

EL-HAC, Arafat. Fetih Hareketihareketi üzerinde bir araştırmacı, "Fetih Hareketihareketi içindeki çatışma ve bunun siyasi rolü üzerindeki etkisi", İstanbul: (1/9/2019).

EL-HAWWAR, Ashref. Abbas Silahlı Direniş Yolunu Reddettiğini Yeniden Duyurmuş Ve Hamas'ın Savaşta Performansını Eleştirmiştir. Hamas Da "Kötü Niyetleri Yansıtan Yalnız Ve Kişisel Bir Tavrı" Diyerek Cevap Vermişti. **Al-Quds Al-**

Arabi Gazetesi, 16 Ekim 2014, <https://www.alquds.co.uk/> (Erişim Tarihi: 15.11.2019). اشرف الهوار، عباس يجدد رفض «المقاومة المسلحة» وينتقد أداء حماس في الحرب (١٦ أكتوبر والحركة تردّ: «موقف شخصي معزول ويعكس سوء النوايا»، **صحيفة القدس العربي**، ١٦ أكتوبر ٢٠١٤)

EL-KIK, MICHEL. Diyalog: Mohamed Dahlan ile söyleşi, "Televizyon Programı", Paris - Fransa: **Fransa 24 Arapça Kanalı**, 2015.

EL-MASRY, Aziz. Fetih Hareketi Hareketi'nde Gazze Teşkilatı İçin Herhangi Bir Ses Yok, **Metras**, 2020, <https://metras.co/>, (Erişim Tarihi: 10.2.2020). (عزيز المصري، لا صوت لتنظيم غزة في حركة فتح، ٢٠٢٠)

EMİRLİKLER 71, Dahlan Filistin büyükelçiliklerine nasıl nüfuz etti ve onun için çalışmak üzere öğrencileri ve toplulukları nasıl kontrol etti, 2020, <https://2u.pw/84NBq>, (Erişim tarihi: 2.4.2020). (الامارات ٧١، كيف اخترق دحلان). (السفارات الفلسطينية وتحكّم بالطلاب والجاليات للعمل لصالحه، ٢٠٢٠)

FELESTİN AL-YAWM GAZETESİ, Dahlan: Gazze'yi Bir Buçuk Saat İçinde Askeri Olarak Geri Alabiliyoruz Ve Hamas Kaddoumi'nin Ortaya Çıkdıkları Doğrulmuş, 2009, <https://paltoday.ps/ar/post/>, (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (فلسطين اليوم، دحلان: يمكننا استعادة غزة عسكرياً خلال ساعة ونصف وحماس تؤكد ما كشفه القذومي، ٢٠٠٩)

FETİH HAREKETİ'NİN Devrimci Konsey 24. Dönem Toplantısının Kapanış Bildirisi, **Wafa**, http://www.wafainfo.ps/ar_page.aspx?id=11921 (Erişim Tarihi: 1.8.2019). (كثائب شهداء الأقصى - "برنامج المرحلة المقبلة"، ٧، ٢٠٠٤ (٢٠١٨)

FETİH HAREKETİ'NİN DEVRİMCİ KONSEY TOPLANTILARI VE AÇIKLAMALARI, **Wafa**, 2004, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=5ZFQE1a11333474724a5ZFQE1 (Erişim Tarihi: 5.9.2019). (اجتماعات وبيانات المجلس الثوري لحركة فتح)

FETİH HAREKETİ'NİN Yedinci Genel Kongresine Katılanların Listesi, 2016, http://pnn.ps/wp-content/uploads/2016/11/3_1479371622_2543.pdf (Erişim Tarihi: 19.11.2019). (كشف أعضاء المؤتمر السابع لحركة فتح، ٢٠١٦)

FETİH HAREKETİ'NİN Yedinci Genel Kongresinin Kapanış Bildirisi, **Wafa**, 2016, <http://info.wafa.ps/> (Erişim Tarihi: 15.8.2019). (البيان الختامي للمؤتمر العام السابع لحركة فتح، ٢٠١٦)

FETİH HAREKETİ HAREKETİ'NİN Genel Kurul Toplantıları, **Wafa**, 2019, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=fkcfBZa27605595765afkcfB (Erişim Tarihi: 5.9.2019). (اجتماعات المؤتمر العام لحركة فتح، ٢٠١٩)

FETİH HAREKETİ'NİN Yedinci Genel Kongresinin Seçim Sonuçlarından Önemli Rakamlar, **Safa Ajansı**, 2016, <http://Safa.Ps/>, (Erişim Tarihi: 6.2.2020)

FILISTIN KURTULUŞ HALK CEPHESİ, Jamil Majdalawi yoldaşla özel bir görüşme, 2015, <https://pflp.ps/>, (Erişim Tarihi: 5.11.2019). (الجهبة الشعبية لتحرير فلسطين، لقاء). (خاص مع الرفيق جميل المجدلوي، ٢٠١٥)

FİLİSTİN MEDYA MERKEZİ, Fetih Hareketive Hamas Hareketlerinin Bölünmeyi Sona Erme Anlaşması, 2017, <https://www.palinfo.com/news/> , (Erişim tarihi 29.3.2020). (۲۰۱۷, اتفاق حركتي فتح وحماس لانتهاء الانقسام, (المركز الفلسطيني للاعلام).

Filistin Ulusal Bilgi Merkezi, 12-20-2011Kahire'de yaptıkları toplantıdan sonra Filistin grupları arasında anlaşmaya varılanların resmi metni, 2011, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=7650, (Erişim tarihi: 29.03.2020). (المركز المعلومات الوطني الفلسطيني, النص الرسمي لما تم الاتفاق عليه بين الفصائل الفلسطينية بعد اجتماعهم (في القاهرة بتاريخ ۲۰-۱۲-۲۰۱۱, ۲۰۱۱).

FİLİSTİN ULUSAL BİLGİ MERKEZİ, 1-8.6.1974 Tarihinde Toplanan Filistin Ulusal Konsey'in 12. Toplantısında Kararlaştırılan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Aşamalı Siyasî Programı, 2009, [Http://Info.Wafa.Ps/Ar_Page.aspx?Id=4897](http://Info.Wafa.Ps/Ar_Page.aspx?Id=4897), (Erişim Tarihi: 5.11.2019). (مركز المعلومات الوطني الفلسطيني, البرنامج السياسي المرهلي) (منظمة التحرير الفلسطينية المقرر من المجلس الوطني في دورة انعقاده الثانية عشرة ۱-۸/۶/۱۹۷۴, ۲۰۱۹)

FİLİSTİN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ'NİN (EL-FETİH) BİŞİNCİ GENEL KONGRESİ KARARLARI, **Wafa**, (1988/8), 2011, <http://info.wafa.ps/> (Erişim Tarihi: 29.9.2019). (قرارات المؤتمر العام الخامس لحركة التحرير الوطني الفلسطيني فتح), (۲۰۱۱, (۱۹۸۸,۸))

FİLİSTİN ULUSAL KURTULUŞ HAREKETİ'NİN (EL-FETİH) DÖRDÜNCÜ GENEL KONGRESİ (1980/5), **Wafa**, 2011, <http://info.wafa.ps/> (Erişim Tarihi: 26.9.2019). (مؤتمر حركة التحرير الوطني الفلسطيني الرابع, ۲۰۱۱)

FİLİSTİN VATANDAŞ HAKLARI BAĞIMSIZ KOMİSYONU, **2005 yılında Filistin seçimleri hakkında rapor: başkanlık ve yerel seçimler ile baro birliği**, 2005. (الهيئة الفلسطينية المستقلة لحقوق المواطن, تقرير حول الانتخابات الفلسطينية في العام ۲۰۰۵): (الانتخابات الرئاسية والمحلية ونقابة المحامين, ۲۰۰۵)

HALAS, ABDUL HAKIM, Başkan Arafat'ın ardından Filistin meselesinde Amerikan tutumları, 2006, <http://www.oppc.pna.net> , (Erişim tarihi: 29.8.2020). (حلاسه, الموقف الامريكي من القضية الفلسطينية)

HASAN, Bilal. "İkinci Filistin Yönetimi'ni" Kurmak İçin Yedi Savaş, **ŞARKUL AVSAT Gazetesi**, 28 Haziran 2009, <https://archive.aawsat.com/leader.asp?section=3&issueno=11170&article=525166#.XjMJJe2gzblV> (Erişim Tarihi: 16.11.2019). (بلال حسن, سبع معارك لإنشاء) («السلطة الفلسطينية الثانية», جريدة الشرق الأوسط, ۲۸ يونيو ۲۰۰۹)

<https://www.elections.ps/tabid/653/Default.aspx> , (erişim tarihi 5.3.2020)

İBRAHİM, HANY, "Hamas" bir kez daha "Dahlan'ın sayfasını" salladı ... ama, 2019, <https://al-akhbar.com/Palestine/264078> , (Erişim tarihi 7.4.2020). (هاني ابراهيم), («حماس» تلوح مجدداً ب«ورقة دحلان»... لكن, ۲۰۱۹)

İLK OTURUM – Üyeliğin Anlamı Ve Gerekleri İle Örgütsel Oturum Anlamı Ve Gerekleri, (1963), **Örgütlenme ve Seferberlik Komisyonu**, 2016,

<https://fatehorg.ps/%d8%a7%d9%84%d8%ac%d9%84%d8%b3%d8%a9-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d9%88%d9%84%d9%89/> (Erişim Tarihi: 1.10.2019). (مفوضية التعبئة والتنظيم، الجلسة الأولى – معنى العضوية ومستلزماتها ومفهوم الجلسة). (الحركة ومستلزماتها، (١٩٦٣)، ٢٠١٦)

JUMAA, Salah. "İshtiye Al-Quds Gazetesiyle Geniş Bir Röportajda: Tam Ekonomik Bağımsızlığı Gerçekleştirmek Ve İsrail'e Olan Bağımlılıktan Kurtulmak Konusunda Kararlıyız", **Al-Quds Gazetesi**, 4 Ekim 2019, <http://www.alquds.com/articles/1570972801613331700/> (Erişim Tarihi: 10.2019)

KADDOUMİ: Fetih Hareketi Hareketi Kongresi Meşru Değil, **AlJazeera Net**, 2009, Konferansı, 2009, <https://www.aljazeera.net/>, (Erişim Tarihi: 1.1.2020). (القدمي: مؤتمر فتح غير شرعي،)

KAMAL, Hasan. Kurşunlardan Affa Kadar "El-Aksa Şehitleri Tugayları Tarihçesi", **Metras**, 11 Kasım 2019, <https://cutt.us/jbtrq> (Erişim Tarihi: 20.11.2019). (حسن (كمال، من الرصاص إلى العفو.. سيرة "كتائب شهداء الأقصى"، ١١ نوفمبر ٢٠١٩)

KHALEEJ ONLINE, Lübnan'daki Filistin kamplarındaki güvenlik karmaşasının arkasında kim var?, <http://khaleej.online/6kKmQP>, (Erişim tarihi 2.4.2020). (الخليج أونلاين، من يقف خلف الفلتان الأمني في مخيمات الفلسطينيين بلبنان؟)

KUDÜS HABER AJANSI, akıllı halk direniş kavramı ..... yedinci kongrenin sonuçlarından biri olarak Fetih Hareketi hareketi, 2016, <https://cutt.us/8ft4V>, (Erişim tarihi: 28.4.2020). (وكالة القدس نت للانباء، مفهوم المقاومة الشعبية الذكية ..... كأحد). (مخرجات المؤتمر السابع لحركة فتح، ٢٠١٦).

KUDÜS ULUSLARARASI HABER AJANSI, Filistin Yerel Seçimleri İçin "Zaman Çizelgesi" ni Açıkladı, 2017, <https://www.qudspress.com/index.php?page=show&id=28354>, (erişim tarihi 18.3.2020). (وكالة قدس انترنشنال للانباء، إعلان "الجدول الزمني" للانتخابات المحلية). (الفلسطينية، ٢٠١٧).

LAFİ, Raed. **Teşkilat Mücadelesi Ve Güvenlik Prensleri**, 9 Mayıs 2007, <https://Al-Akhbar.Com/International/192994>, (Erişim Tarihi: 9.12.2019). (رائد لافي، صراع). (الأجهزة و«أمراء الأمن»، ٩ مايو ٢٠٠٧).

MEDYAYA AMAD. Başkan Abbas: Kimsenin baskısını kabul etmeyeceğiz Yedinci Fetih Hareketi konferansı geliyor ve istediği yerde Netanyahu ile tanışmaya hazır!, 2016, <https://www.amad.ps/ar/post/139488> (Erişim tarihi: 29.3.2020). (أمد للإعلام، الرئيس عباس: لن نقبل الضغوط من أي طرف كان.. ومؤتمر فتح السابع قادم وجاهز للقاء). (نتنياهو أينما يريد!، ٢٠١٦).

MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ – FİLİSTİN, **2012 yerel seçim raporu**, Ramallah, 2012. (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، تقرير الانتخابات المحلية ٢٠١٢، ٢٠١٢).

MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ – FİLİSTİN, Liste seçimleri için nüfus merkezleri ve seçim merkezlerinin seviyesi hakkında ayrıntılı sonuçlar, 2005

- [,https://www.elections.ps/tabid/827/language/ar-PS/Default.aspx](https://www.elections.ps/tabid/827/language/ar-PS/Default.aspx) ,(erişim tarihi 15.3.2020). لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، النتائج التفصيلية على مستوى التجمعات السكانية) (ومحطات الاقتراع للانتخابات الدوائر، ٢٠٠٥).
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ – FİLİSTİN, **Yasama seçimleri raporu 25 Ocak 2006**, لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، تقرير الانتخابات التشريعية ٢٥ يناير)، Ramallah, 2006. (٢٠٠٦، ٢٠٠٦).
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ – FİLİSTİN, **Yerel seçimlerin istatistikleri 2013**, لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، مخلص احصائيات)، (erişim tarihi 19.3.2020). <https://www.elections.ps/Portals/30/pdf/LE2012/LE2012-StatisticalSummary-AR.pdf> , (الانتخابات المحلية، ٢٠١٣).
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ, Filistin, **Sahne ve kayıt ve oy verme istatistikleri**, 2004.
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-FİLİSTİN, **Başkanlık seçimlerinin kesin sonuçlarının özeti**, Ramallah, 2005. (ملخص النتائج النهائية للانتخابات)، (الرئاسية، ٢٠٠٥)
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-Filistin, **Üçüncü aşama: yerel organlar, kayıt ve yoklama istatistikleri**, 2005, <https://www.elections.ps/tabid/654/Default.aspx>، (erişim tarihi 5.3.2020). (المرحلة الثالثة: الهيئات المحلية وإحصائيات) (التسجيل والاقتراع، ٢٠٠٥)
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-FİLİSTİN, **Yerel seçimler (dördüncü aşama) Nüfus, kayıt ve yoklama istatistikleri**, 2005, <https://www.elections.ps/tabid/651/Default.aspx>, (erişim tarihi 5.3.2020). (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، المرحلة الرابعة: الهيئات المحلية وإحصائيات التسجيل والاقتراع، ٢٠٠٥).
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-Filistin, **Yerel seçimler (dördüncü aşama)-Yerel otoriteye ve oy sayısına göre kazanan listeler**, Ramallah, 2005. (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، الانتخابات المحلية (المرحلة الرابعة) – القوائم الفائزة وفق الهيئة المحلية وعدد (الأصوات، ٢٠٠٥).
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-FİLİSTİN, **Yerel seçimler (ikinci aşama) - Nüfus, kayıt ve yoklama istatistikleri**, Ramallah, 2005. (لجنة الانتخابات المركزية-فلسطين، (المرحلة الثانية) - التجمعات السكانية وإحصائيات التسجيل والاقتراع، رام الله)
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-FİLİSTİN, **Yerel seçimler (ikinci aşama) - yerel otorite, cinsiyet ve oy sayısına göre kazananlar**, Ramallah, 2005. (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، الانتخابات المحلية (المرحلة الثانية) - الفائزون حسب الهيئة المحلية والجنس وعدد (الأصوات، رام الله ٢٠٠٥)
- MERKEZİ SEÇİM KOMİTESİ-Filistin, **Yerel seçimlerin ilk tur sonuçları**, Ramallah, 2004. (لجنة الانتخابات المركزية- فلسطين، نتائج الانتخابات المحلية الجولة الأولى، رام الله، ٢٠٠٤).
- Metras**, 25 Ekim 2018, <https://cutt.us/YFaCa> (Erişim Tarihi: 15.11.2019). (هاني عواد، (كيف خطط عرفات للانتفاضة الثانية وكيف انقلبت عليه؟، ٢٥ أكتوبر ٢٠١٨).

- MİDAN, Dahlan'ın Yükseliş Hikâyesi...MOSSAD Hizmetinden Bin Zayed Hizmetine, 2017, <https://Midan.Aljazeera.Net/> , (Erişim Tarihi: 1.1.2020). (الميدان، قصة) (صعود دحلان.. من خدمة الموساد إلى خدمة بن زايد، ٢٠١٧).
- MÜHSİN, Salih. **Fetih Hareketi Ve Altıncı Genel Kongresi**, 1 Mayıs 2009, <https://www.aljazeera.net/> (Erişim Tarihi: 5.8.2019). (صالح، محسن، فتح وانعقاد) (مؤتمرها السادس، ١ مايو ٢٠٠٩).
- MUSTAFA, Hussein. Bu yüzden Abbas'ın milletvekili atamasını reddediyor ..Ardındaki senaryoları neler?, **Arabi21**, 2018, <https://arabi21.com/> , (Erişim tarihi: 29.3.2020). (حسين مصطفى، لهذا يرفض عباس تعيين نائب له.. ما سيناريو هات خلافته؟، ٢٠١٨).
- NABLUS TV, Dahlan Gazze'nin nasıl düştüğünü anlatıyor, 2009, <https://www.nablustv.net/internal.asp?page=details&newsID=25708&cat=13>, (Erişim tarihi: 29.3.2020). (تلفزيون نابلس، دحلان يروي لفتح كيف سقطت غزة، ٢٠٠٩).
- OSMAN, MUHAMMED. "Fetih" Hareketi'nde "Reformcu Akım" ... Düzeltici veya Bozucu!, **Almonitor**, 2016, <https://www.al-monitor.com/pulse/ar/contents/articles/originals/2016/04/palestine-fatah-defections-new-current-reformist-divide.html> , (Erişim tarihi: 1.4.2020). (محمد) (عثمان، "التيار الإصلاحية" في حركة "فتح"... تصحيحية أم انشغافية)
- RASGUN, ADAM. Kuşaklararası farklılıklar Filistin hiziplerini engellemek için nasıl tehdit ediyor, 2015, <https://masralarabia.net> , (Erişim tarihi 29.3.2020). (آدم) (راسغون، كيف تهدد الفروق بين الأجيال بإفشال الفصيل الفلسطيني، ٢٠١٥).
- REUTERS, Röportaj - Muhammad Dahlan, Filistin birliğini ve önemsizliğin rolünü anlatıyor, 2017, <https://cutt.us/QY2jt>, (Erişim tarihi:27,4,2020).
- SALAMA, Abdel-Ghani. Fetih Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresinin Sonuçlarına Bir Ön Değerlendirme, **Araştırma Merkezi**, 2017, <https://Www.Prc.Ps/> , (Erişim Tarihi: 5.2.2020). (عبد الغني سلامة، تقييم أولي لنتائج) (المؤتمر السابع لحركة فتح، ٢٠١٧).
- SAMA HABER AJANSI, Dahlan: Halk direnişi, işgalin empoze etmeye çalıştığı gerçekleri reddetmenin yolu, 2018, <https://cutt.us/pV9XW> , (Erişim tarihi:27,4,2020). (وكالة سما الاخبارية، دحلان: المقاومة الشعبية هي السبيل لرفض الوقائع التي) (يحاول الاحتلال فرضها، ٢٠١٨).
- SAQR, AHMED, Bir Shin Bet yetkilisi Marwan Barghouti hakkında konuşuyor ... Ne dedi?,2020, <https://arabi21.com> , (Erişim tarihi: 29.8.2020). (أحمد صقر، مسؤول في) ("الشاباك" يتحدث عن مروان البرغوثي.. ماذا قال؟)
- SHABAN, Khaled 9 Ocak 2005 Tarihindeki Filistin Başkanlık Seçimleri, **Filistin Planlama Merkezi**, 16 Ocak 2006, <http://www.oppc.pna.net/mag/mag17/p1-17.htm>, (Erişim Tarihi: 15.10.2019). (خالد شعبان، الانتخابات الرئاسية الفلسطينية) (١٦ يناير ٢٠٠٦).

- SHAFİQ, MUNİR. Mahmoud Abbas ve silahlı direnişin tasfiyesi, 2014, <https://cutt.us/HluC1>, (Erişim tarihi: 29,4,2020). (منير شفيق، محمود عباس وتصفية). (المقاومة المسلحة، ٢٠١٤).
- SIYAM, Abdülhamid, Fetih Hareketi içinde Kriz Tarihçesi - Barış Süreci ve Ayrılımlar, **Al-Quds Al-Arabi**, 2016, <https://www.alquds.co.uk/>, (Erişim Tarihi: 18.18.2020). (عبد الحميد صيام، تاريخية الأزمة في حركة فتح- قطار التسوية والانشقاقات، القدس). (العربي، ٢٠١٦).
- SİYASİ KALKINMA VİZYON MERKEZİ, Batı Şeria'da direniş ... bağlamlar ve çağrışımlar, 2018, <https://cutt.us/nFWr0>, (Erişim tarihi: 28,4,2020). (مركز رؤية). (للتنمية السياسية، المقاومة في الضفة الغربية.. سياقات ودلالات، ٢٠١٨).
- TARGİNİ, DİMA. Etkinlik: Mohammed Dahlan ile özel bir röportaj, "TV programı", Berlin-Almanya: Arab DW Kanalı, 2015.
- TRT HABER, Türkiye'nin aradığı isim: Muhammed Dahlan, 2019, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyenin-aradigi-isim-muhammed-dahlan-444708.html>, (Erişim tarihi: 29.3.2020)
- ÜÇÜNCÜ GENEL KONGRE, **Örgütlenme ve Seferberlik Komisyonu** 2019, <https://fatehorg.ps/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2019). (مفوضية التعبئة والتنظيم المؤتمر). (الثالث، ٢٠١٩)
- VALD AHMED SALAM, Sadi Ahmed, 1993 Yılından Beri Filistin-İsrail Anlaşmaları, **Aljazeera Net**, 30 Ağustos 2007, <https://www.aljazeera.net/> (Erişim Tarihi: 1.10.2019). (سيدي أحمد ولد أحمد سالم، الاتفاقيات الفلسطينية الإسرائيلية منذ أوسلو ١٩٩٣، ٣٠، أغسطس ٢٠٠٧).
- Wafa, 'Fetih' Üssü Muhammed Dahlan'ı görevden almaya karar verdi, 2011, http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=VzGykva57787772516aVzGykvK, (Erişim tarihi 29.3.2020). (وفا، مركزية 'فتح' تقرر فصل محمد دحلان، ٢٠١١).
- Wafa, 2005 seçim sonuçları, 2005, http://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=3518, (erişim tarihi 15.3.2020). (وفا، نتائج الانتخابات ٢٠٠٥).
- Wafa, Seçim Komisyonu yerel seçimlerin sonuçları hakkında ayrıntılı ve istatistiksel veriler açıkladı, 2017, http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=4ZJJgoa784419594552a4ZJJgo (erişim tarihi 18.3.2020). (وفا، لجنة الانتخابات تعلن بيانات تفصيلية وإحصائية حول نتائج الانتخابات). (المحلية، ٢٠١٧).
- YAGHİ, Muhammad. "Fetih Hareketi Hareketi'ndeki Demokratik Merkezîyetçilik", Al-Aiyam Gazetesi, 13 Ekim 2005, S. 18. (محمد ياغي، "الديمقراطية المركزية في حركة فتح"، (جريدة الأيام، ١٣، ١٠، ٢٠٠٥).
- YAHYA, Abbad Fetih Hareketi Hareketi'nin Yedinci Genel Kongresi Ve Dahlan'ın Sürekli Başarısızlığı, **Ultrasawt**, 2016, <https://Ultrapal.Ultrasawt.Com/>, (Erişim Tarihi: 6.2.2020). (عباد يحيى، مؤتمر فتح السابع وفشل دحلان المستمر، ٢٠١٦).

- YARININ KANALI, Dahlan 2019'u birliğin ve işgale karşı direnişin yılı yapmak için çağırıyor, 2019, <https://cutt.us/B1xXL> , (Erişim tarihi:27,4,2020). (قناة الغد، دحلان) . (يدعو إلى جعل ٢٠١٩ عام الوحدة ومقاومة الاحتلال، ٢٠١٩).
- YENİ ARAP, Abbas, Fetih'ten Dahlan'a sadık 5 lideri görevden aldı, 2014, <https://www.alaraby.co.uk/> , (Erişim tarihi :1.4.2020). (وفا، مركزية 'فتح' تقرر فصل) . (محمد دحلان، ٢٠١١).
- YENİ ARAP, Filistin mutabakat anlaşması "Al-Shati" 2014, 2014, <https://www.alaraby.co.uk/> , (Erişim tarihi:29.3.2020). (العربي الجديد، اتفاق) . (المصالحة الفلسطينية "الشاطي" ٢٠١٤، ٢٠١٤).
- YENİ ARAP, Filistin Uzlaşması için Mekke Anlaşması 2007, 2017, <https://www.alaraby.co.uk/> , (Erişim tarihi19.3.2020). (العربي الجديد، اتفاق مكة) . (للمصالحة الفلسطينية ٢٠٠٧، ٢٠١٧).
- YEREL SEÇİMLER YÜKSEK KOMİTESİ BAŞKANI Batı Şeria'daki yerel seçimlerin üçüncü aşamasının sonuçlarını açıkladı, **Wafa**, 2005, http://www.wafa.ps/ar_page.aspx?id=k4V2yQa41320356495ak4V2yQ(erişim tarihi 5.4.2020). (وفا، رئيس اللجنة العليا للانتخابات المحلية يعلن نتائج المرحلة الثالثة للانتخابات) . (المحلية في الضفة الغربية، ٢٠٠٥)
- YOUSSEF, AHMED, Dahlan ve Hamas: Düşmanlıktan Politik Pragmatizmaya, 2020, <https://samanews.ps/ar/> , (Erişim tarihi 29.3.2020). (أحمد يوسف، دحلان وحماس: من) . (العداء إلى البراغماتية السياسية، ٢٠٢٠)
- YOUSSEF, ANWAR, Filistinliler ve Avrupa yeni Dahlansayfası, 2019, <https://cutt.us/jWdok> , (Erişim tarihi 2.4.2020). (أنور يوسف، فلسطينيو أوروبا ورقة) . (دحلان الجديدة، ٢٠١٩).

ÖZGEÇMİŞ

29.4.1993 doğumlu Mamoun M. Y. Abujarad, Gazze İslam Üniversitesi, Ekonomi ve Siyaset Bilimi Bölümü'nde, 2011 senesinde başladığı lisans öğrenimini, 2016 senesinde tamamlamıştır. 2017 Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimine halen devam etmektedir.